

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Toruniu

PLAN URZĄDZENIA LASU

NADLEŚNICTWA SKRWILNO NA LATA 2026-2035

stan na 1 stycznia 2026 roku

PROGRAM OCHRONY PRZYRODY

30-023 Kraków, ul. Mazowiecka 108
e-mail: sekretariat@krameko.com.pl, tel.: +48(12) 294-52-22
fax: +48(12) 376-73-94, +48(12) 294-52-23

KRAMEKO A.D. 1988

Dla dobra przyrody, z pożytkiem dla ludzi

Prezes Zarządu

[Signature]
mgr inż. Ryszard Krynicki

Spis treści

1.	WSTĘP	7
2.	OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA NADLEŚNICTWA	11
2.1.	Położenie Nadleśnictwa Skrwilno	11
2.1.1.	Miejsce Nadleśnictwa Skrwilno w strukturze Lasów Państwowych	11
2.1.2.	Przynależność administracyjna	11
2.1.3.	Przynależność administracyjna	13
2.1.4.	Struktura użytkowania gruntów	15
2.1.5.	Wielkość kompleksów	15
2.2.	Miejsce i rola Nadleśnictwa w przestrzeni przyrodniczo-leśnej	16
2.2.1.	Regionalizacja fizycznogeograficzna (Solon J., 2018)	16
2.2.2.	Regionalizacja przyrodniczo-leśna (Zielony R., Kliczkowska A., 2012)	17
2.2.3.	Regionalizacja geobotaniczna (Matuszkiewicz J.M., 2008)	19
3.	FORMY OCHRONY PRZYRODY	22
3.1.	Rezerваты przyrody	23
3.1.1.	Rezerваты przyrody Mszar Płociczno	27
3.1.2.	Rezerваты przyrody Okalewo	28
3.1.3.	Rezerваты przyrody Przełom Mieni	28
3.1.4.	Rezerваты przyrody Stary Zagaj	29
3.1.5.	Rezerваты przyrody Torfowisko Mieleńskie	30
3.2.	Obszary Natura 2000	31
3.2.1.	Mszar Płociczno PLH040035	33
3.2.2.	Ostoja Lidzbarska PLH280012	35
3.2.3.	Stary Zagaj PLH040038	36
3.2.4.	Torfowisko Mieleńskie PLH040018	38
3.3.	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	40
3.3.1.	ZPK Jezioro Piaseczeńskie	40
3.4.	Parki Krajobrazowe	41
3.5.	Obszary Chronionego Krajobrazu	42
3.6.	Pomniki przyrody	43
		46
3.7.	Stanowiska gatunków chronionych	46
3.7.1.	Chronione gatunki roślin, mchów oraz grzybów	47
3.7.2.	Strefa ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową	60
4.	WALORY PRZYRODNICZO LEŚNE	62
4.1.	Klimat	62
4.2.	Rzeźba terenu	62
4.3.	Utwory geologiczno-glebowe	63
4.4.	Gleby	63

4.5.	Warunki hydrologiczne	64
4.5.1.	Wody powierzchniowe	64
4.5.2.	Wody podziemne	64
4.6.	Roślinność	65
4.6.1.	Potencjalna roślinność naturalna na terenie Nadleśnictwa Skrwilno	65
4.6.2.	Siedliska przyrodnicze Natura 2000	66
4.7.	Ogólna charakterystyka drzewostanów	67
4.7.1.	Pochodzenie drzewostanów	67
4.7.2.	Bogactwo gatunkowe	68
4.7.3.	Struktura pionowa drzewostanów	68
4.7.4.	Zgodność składu gatunkowego z warunkami siedliskowymi	69
4.7.5.	Formy degeneracji ekosystemu leśnego	70
4.7.6.	Grunty leśne pozostawione do naturalnej sukcesji	72
4.7.7.	Typy siedliskowe lasu	75
4.7.8.	Wykaz drzewostanów czasowo wyłączonych z użytkowania głównego	76
4.8.	Inne cenne przyrodniczo obszary	76
4.8.1.	Korytarze ekologiczne	76
5.	WALORY HISTORYCZNO KULTUROWE	77
5.1.	Wstęp	77
5.2.	Zarys historii	78
5.3.	Zabytki w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa	84
5.4.	Zabytki na gruntach Nadleśnictwa	94
5.5.	Fotografie wybranych zabytków	121
5.5.1.	Grodziska	121
5.5.2.	Kapliczka i dawny cmentarz w lesie „na Borku” w Skępem	123
5.5.3.	Miejsce pamięci z czasów II wojny światowej	124
5.5.4.	Istniejące i nieistniejące osady służbowe	125
5.5.5.	Kapliczki, figury i krzyże	126
5.5.6.	Inne obiekty	127
6.	ZAGROŻENIA	128
6.1.	Zagrożenia antropogeniczne	128
6.1.1.	Zanieczyszczenia powietrza	128
6.1.2.	Zanieczyszczenia wód	129
6.1.3.	Zanieczyszczenia związane z przebiegiem szlaków komunikacyjnych	129
6.1.4.	Bezpośrednie negatywne oddziaływanie człowieka na lasy	129
6.1.5.	Zakłady uciążliwe dla środowiska	130
6.1.6.	Pożary (Rozdział do uzupełnienia po NTG)	130
6.2.	Zagrożenia abiotyczne (Rozdział do uzupełnienia po NTG)	130
6.3.	Zagrożenia biotyczne (Rozdział do uzupełnienia po NTG)	130
6.3.1.	Zwierzyna łowna (Rozdział do uzupełnienia po NTG)	130

6.3.2.	Szkodniki owadzie (Rozdział do uzupełnienie po NTG)	130
6.3.3.	Szkodniki korzeni (Rozdział do uzupełnienie po NTG)	130
6.3.4.	Grzyby patogeniczne oraz jemiola (Rozdział do uzupełnienie po NTG)	131
7.	WYTYCZNE DO ORGANIZACJI GOSPODARSTWA LEŚNEGO ORAZ WYKONYWANIA PRAC	132
7.1.	Wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego	132
7.2.	Wytyczne w sprawie wykonywania prac leśnych	132
8.	PLAN DZIAŁAŃ	134
8.1.	Obligatoryjne zadania z zakresu ochrony przyrody	134
8.2.	Kształtowanie i ochrona stosunków wodnych	134
8.3.	Kształtowanie strefy ekotonowej	134
8.4.	Kształtowanie stref buforowych wokół rezerwatów	135
8.5.	Ochrona różnorodności biologicznej	135
8.5.1.	Typy drzewostanów i orientacyjne składy upraw	137
8.5.2.	Formy ochrony przyrody	138
8.6.	Tabele działań ochronnych	139
8.6.1.	Tabela XXII wg IUL	139
8.6.2.	Tabela XXIII wg IUL	147
9.	TURYSTYKA W LASACH	158
9.1.	Szlaki piesze	158
9.2.	Szlaki rowerowe	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
9.3.	Ścieżki edukacyjne i przyrodniczo-leśne	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
10.	PROMOCJA I EDUKACJA LEŚNA	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

Wykonano na zlecenie:

Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Toruniu
87-100 Toruń ul. Mickiewicza 9

Wykonawca:

KRAMEKO sp. z o. o.
ul. Mazowiecka 108,
30-023 Kraków.
tel: +48(12) 294-52-20 do 24 , fax: +48(12) 376-73-94,
e-mail: sekretariat@krameko.com.pl, www.krameko.com.pl

Opracował zespół w składzie:

mgr inż. Paulina Żurowska (KRAMEKO sp. z o.o.) – inwentaryzacja terenowa, opracowanie merytoryczne,

mgr inż. Andrzej Krawiec (KRAMEKO sp. z o.o.) – koordynacja, nadzór i kierownictwo prac

mgr inż. Marek Byrdy (KRAMEKO sp. z o.o.) – koordynacja, nadzór i kierownictwo prac

mgr inż. Marcin Czerny (KRAMEKO sp. z o.o.) – koordynacja, nadzór i kierownictwo prac

mgr Piotr Rochowski (KRAMEKO sp. z o.o.) – opracowanie merytoryczne

mgr inż. Ryszard Pedrycz (KRAMEKO sp. z o.o.) – nadzór informatyczny

mgr Michał Bobrowski (KRAMEKO sp. z o.o.) – opracowanie informatyczne

mgr inż. Karol Mordka (KRAMEKO sp. z o.o.) – nadzór opracowania GIS

mgr inż. Sabina Nowak (KRAMEKO sp. z o.o.) – opracowanie GIS

mgr inż. Sylwia Kowalczyk (KRAMEKO sp. z o.o.) – pozyskanie materiałów, opracowanie GIS

mgr Piotr Szczurek (KRAMEKO sp. z o.o.) – nadzór prawny

1. WSTĘP

Niniejszy Program Ochrony Przyrody został wykonany dla gruntów znajdujących się w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno. Stanowi on integralną część Planu Urządzenia Lasu sporządzonego na okres gospodarczy od 01.01.2026 r. do 31.12.2035 r.

Program Ochrony Przyrody w Nadleśnictwie Skrwilno został sporządzony w celu:

- zinwentaryzowania i zobrazowania bogactwa przyrodniczego lasów,
- przedstawienia walorów przyrodniczych oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń lasów oraz środowiska przyrodniczego lasów,
- ułatwienia prowadzenia gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych i w zgodzie z potrzebami społecznymi,
- prezentacji obiektu oraz opracowania wytycznych do kształtowania środowiska przyrodniczego na tle regionu i kraju,
- umożliwienia w przyszłości porównań i analiz zmian wybranych charakterystyk Nadleśnictwa.

Podstawę merytoryczną wykonania Programu Ochrony Przyrody stanowi „Instrukcja sporządzania programu ochrony przyrody w Nadleśnictwie”, wydana przez Departament Leśnictwa Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa autorstwa prof. dr hab. Andrzeja Szujeckiego.

Program Ochrony Przyrody na lata 2025-2034, zaktualizowany został zgodnie z § 110-112 Instrukcji Urządzania Lasu cz. I oraz zaleceniami wynikającymi z „Protokołu z posiedzenia Komisji Założeń Planu” który określa założenia do sporządzenia projektu planu urządzenia lasu dla Nadleśnictwa Skrwilno, RDLP w Toruniu zwanego dalej (protokołem KZP).

Podstawy prawne opracowania

Realizacja ochrony przyrody i kształtowanie środowiska naturalnego w Lasach Państwowych dokonywana jest na podstawie obowiązujących aktów prawnych oraz przepisów i wytycznych branżowych.

Ustawy, w tym przede wszystkim:

- ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 530 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (tekst jednolity: Dz.U. z 2023 r. poz. 1082 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 1112 z późn. zm.),

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.).

Rozporządzenia Ministra Środowiska, w tym zwłaszcza:

- Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 marca 2023 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej (Dz.U. z 2023 r., poz. 672),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej (Dz.U. z 2014 r., poz. 1408),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2380),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz.U. 2014 r., poz. 1409),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz.U. z 2011 r. nr 25 poz. 133 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki (Dz.U. z 1992 r. Nr 67, poz. 337),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu (Dz.U. 2012, poz. 1302),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz.U. 2005 Nr 60, poz. 533),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii i listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz.U. 2022 poz. 2649 z późn. zm.)

Konwencje międzynarodowe:

- Konwencja o różnorodności biologicznej - przyjęta 5 czerwca 1992 r. w Rio de Janeiro - ratyfikowana przez Polskę 18 stycznia 1996 r.,
- Konwencja Berneńska o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk - sporządzona 19 września 1979 r. w Bernie
- Konwencja Bońska o ochronie gatunków wędrownych dzikich zwierząt (sporządzona 29 czerwca 1979 r. w Bonn - w Polsce weszła w życie w 1995 r.),
- Konwencja z Ramsar o obszarach wodnoblotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, podpisana 2 lutego 1971 roku podczas konferencji w irańskim Ramsar, konwencja weszła w życie 21 grudnia 1975 r.,
- Konwencja Waszyngtońska o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, podpisana 3 marca 1973 roku, a w życie weszła 1 lipca 1975 r.,

- Konwencja z Rio de Janeiro o różnorodności biologicznej, przyjęta 5 czerwca 1992 r. w Rio de Janeiro - ratyfikowana przez Polskę 18 stycznia 1996 r.
- działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz.U. 2022 poz. 2649 z późn. zm.)

Dyrektywy dotyczące ptaków i siedlisk:

- Dyrektywa Ptasia - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wcześniej Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa),
- Dyrektywa Siedliskowa bądź Habitatowa - Dyrektywa Rady 92/43/EWG (Habitat Directive) z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.

Forma i zakres Programu Ochrony Przyrody:

Trwały i zrównoważony rozwój lasów oraz zachowanie ich ciągłości występowania na terenie Polski jest warunkowane przez prowadzenie racjonalnej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej. Polska polityka leśna oparta na założeniach ekologicznych, zwraca szczególną uwagę na potrzebę odpowiedniego gospodarowania w ekosystemach leśnych - bliską modelowi lasu wielofunkcyjnego i ekologicznego, w którym realizowane są zarówno jego funkcje produkcyjne, jak i ochronne. Podstawą do ustalenia celów i przedmiotów ochrony oraz sposobów realizacji działań ochronnych w lasach jest szczegółowe rozpoznanie walorów przyrodniczych danego terenu.

Nadleśnictwa jako jednostki administrujące i zarządzające lasami na danym obszarze, wypełniają obowiązki związane z ochroną przyrody wynikające z ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (tekst jednolity: Dz.U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.), oraz ustawy o lasach z dnia 28 września 1991 r. (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz.530 z późn. zm.).

Podstawowym celem Programu Ochrony Przyrody (dalej: Program lub POP) jest prezentacja i ocena wartości przyrodniczej terenów pozostających w zarządzie Nadleśnictw na tle regionu i kraju, wskazanie cennych obiektów przyrodniczych oraz niejednokrotnie ściśle z nimi powiązanych kulturowych, a ponadto określenie celów i metod ich ochrony.

Program Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa Skrwilno stanowi podstawę do działań mających na celu skuteczną ochronę oraz utrzymanie i wzbogacanie zasobów przyrodniczych z obszaru omawianego Nadleśnictwa, w wyniku połączenia wielofunkcyjnej gospodarki leśnej z aktywną ochroną przyrody. Ponadto Program dostarcza także danych do oceny i aktualizacji stanu ochrony przyrody w skali zarówno regionu, jak i kraju.

Program stanowi odrębnie opracowanie, będące integralną częścią PUL Nadleśnictwa Skrwilno na okres 1.01.2026 – 31.12.2035 r. Zgodnie z protokołem Komisji Założeń Planu niniejszy Program jest oparty na aktualizacji i weryfikacji POP z poprzedniego okresu gospodarczego. Program został wykonany na podstawie:

- danych zebranych w trakcie prac urzędniowych (2023-2024);
- informacji dostarczonych przez Nadleśnictwo Skrwilno;

- informacji otrzymanych z Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie i Katowicach;
- informacji od Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego ZPKWM,
- informacji od właściwych Konserwatorów Zabytków
- innych informacji zebranych na potrzeby programu.

Zakres prac stanowiących podstawę do sporządzenia aktualizacji Programu Ochrony Przyrody obejmował przede wszystkim:

- weryfikację zapisów dotychczasowego Programu Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Skrwilno za okres 1.01.2016 – 31.12.2025,
- zebranie, zestawienie oraz analizę danych o formach ochrony przyrody oraz obiektach cennych przyrodniczo,
- zebranie i zestawienie danych dotyczących zabytków kultury materialnej takich jak m. in. miejsca historyczne, stanowiska archeologiczne, miejsca pamięci,
- zebranie informacji o podstawowych założeniach polityki zagospodarowania przestrzennego regionu dotyczących gospodarki leśnej i ochrony przyrody, z uwzględnieniem regionalnych, krajowych oraz międzynarodowych strategii rozwoju i programów ochrony środowiska.

Treść programu została podzielona na główne rozdziały, zawierające kolejno:

- ogólną charakterystykę Nadleśnictwa Skrwilno,
- opis istniejących na gruntach Nadleśnictwa form ochrony przyrody,
- charakterystykę walorów przyrodniczo-leśnych oraz historyczno-kulturowych Nadleśnictwa,
- opis zagrożeń dla środowiska przyrodniczego Nadleśnictwa,
- wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego,
- plan działań z zakresu ochrony przyrody w Nadleśnictwie,
- opis zagadnień z zakresu turystyki i edukacji leśnej.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA NADLEŚNICTWA

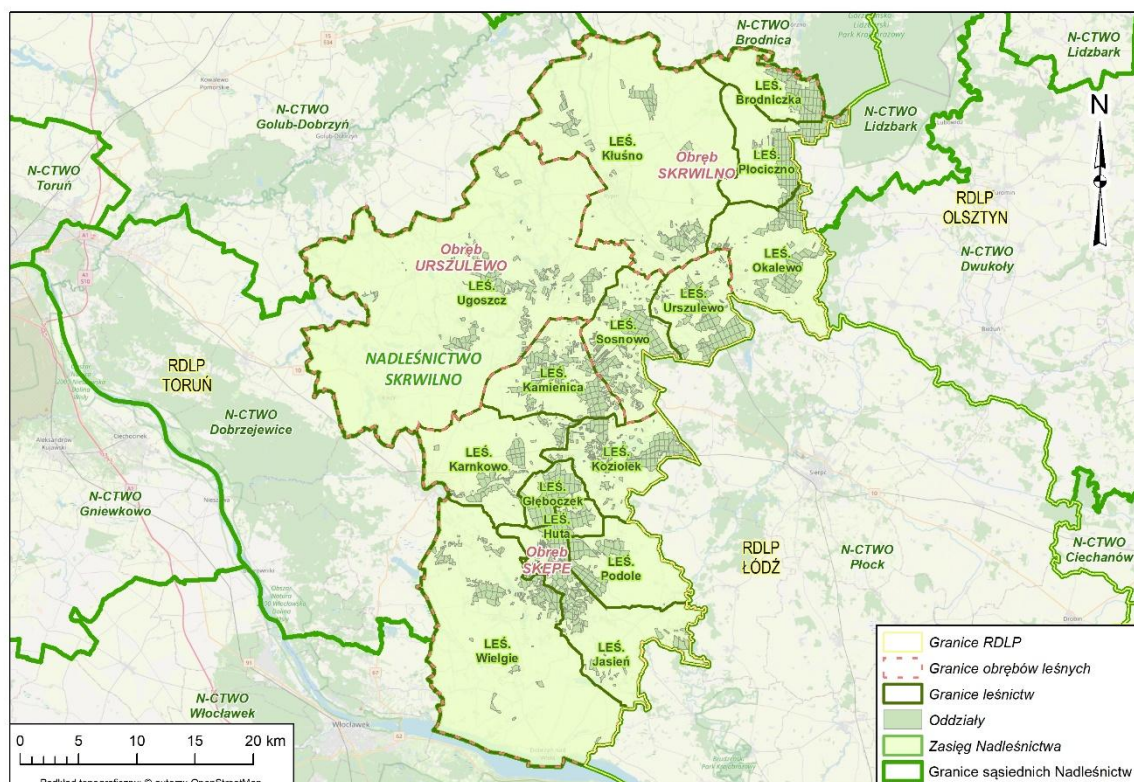
2.1. Położenie Nadleśnictwa Skrwilno

2.1.1. Miejsce Nadleśnictwa Skrwilno w strukturze Lasów Państwowych

Nadleśnictwo Skrwilno wchodzi w skład Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych (RDLP) w Toruniu.

Od strony północnej opisywane Nadleśnictwo graniczy z Nadleśnictwem Brodnica oraz Lidzbark, od strony wschodniej z Nadleśnictwem Dwukoły oraz Płock, od południowej z Nadleśnictwem Włocławek natomiast od zachodniej z Dobrzejewice oraz Golub-Dobrzyń.

Zasięg terytorialny Nadleśnictwa obejmuje obszar km².

Ilustracja 1. Położenie Nadleśnictwa Skrwilno w strukturze Lasów Państwowych

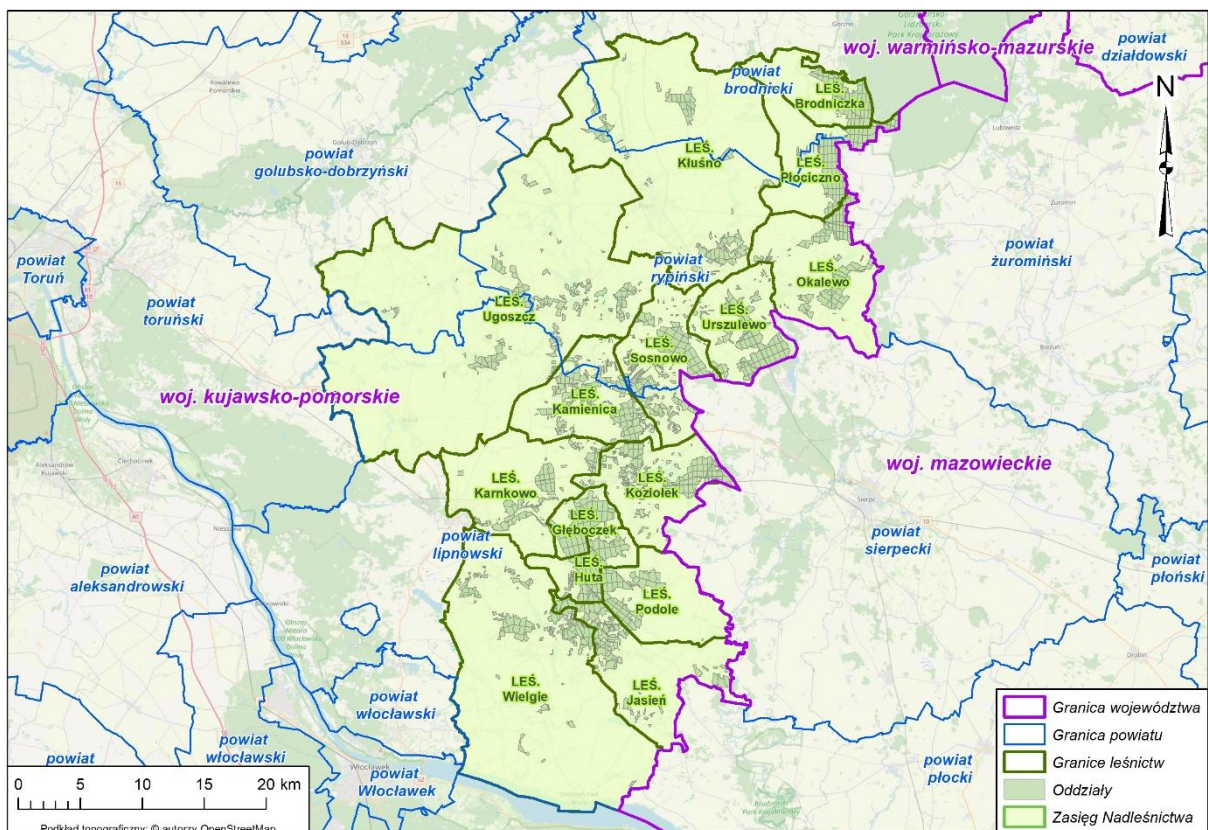
2.1.2. Przynależność administracyjna

Grunty w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno znajdują się na terenie jednego województwa, pięciu powiatów i 16 gmin (jednostek ewidencyjnych), poniżej szczegółowy podział.

- Województwo Kujawsko-Pomorskie
 - Powiat Brodnicki
 - Gmina Świdziebna
 - Gmina Osiek
 - Powiat Rypiński
 - Gmina Skrwilno
 - Gmina Rypin

- Gmina Rogowo
- Gmina Brzuze
- Gmina Wąpielsk
- Powiat Golubsko-Dobrzyński
 - Gmina Zbójno
- Powiat Lipnowski
 - Gmina Skępe
 - Gmina Chrostkowo
 - Gmina Kikół
 - Gmina Lipno
 - Gmina Wielgie
 - Gmina Dobrzyń nad Wisłą
 - Gmina Tłuchowo
- Województwo Mazowieckie
 - Powiat Sierpecki
 - Gmina Mchowo

Szczegółowe dane dotyczące powierzchni gruntów Nadleśnictwa na obszarze poszczególnych gmin wraz z wyszczególnieniem grup użytków gruntowych znajduje się w części tabelarycznej Elaboratu Planu Urządzenia Lasu.

Ilustracja 2. Przynależność administracyjna Nadleśnictwa Skrwilno

2.1.3. Przynależność administracyjna

Nadleśnictwo Skrwilno według podziału administracyjno-leśnego tworzy trzy obręby leśne o nazwach Skępe, Skrwilno oraz Urszulewo. W skład Nadleśnictwa Skrwilno wchodzi 15 leśnictw i są nimi kolejno w obrębie:

- Skępe: Kamienica, Koziołek, Karnkowo, Głębocek, Huta, Podole, Jasień, Wielgie.
- Skrwilno: Brodniczka, Płociczno, Okalewo, Kłuśno.
- Urszulewo: Urszulewo, Sosnowo, Ugoszcz.

Poniżej w **Tabela 1**, przedstawiono zestawienie powierzchni Nadleśnictwa Skrwilno z podziałem na obręby leśne i leśnictwa.

Tabela 1. Zestawienie powierzchni leśnictw Nadleśnictwa Skrwilno (powierzchnia uwzględniająca działki we współwłasności wg opisów taksacyjnych)

Nr obrębu leśnego	Nazwa obrębu leśnego	Nr l- ctwa	Nazwa leśnictwa	Numery oddziałów	*Powierzchnia [ha]			
					Leśna zalesiona i niezalesion a	Leśna związana z gospodarką leśną	Nieleśna	Razem
1	SKĘPE	08	Kamienica	1 - 33, 39 - 63	1 335,48	31,89	51,50	1 418,87
1	SKĘPE	09	Koziołek	67 - 73, 76 - 82, 85 - 141	1 299,08	27,28	83,48	1 409,84
1	SKĘPE	10	Karnkowo	34 - 38, 64 - 66, 74 - 75, 83 - 84, 142 - 158, 163 - 169, 178 - 184, 195	1 028,08	16,15	112,57	1 156,80
1	SKĘPE	11	Głębocek	159 - 162, 171 - 177, 185 - 194, 197 - 209, 218 - 222	1 104,22	26,89	42,10	1 173,21
1	SKĘPE	12	Huta	210 - 217, 223 - 238, 241 - 244, 253 - 259, 269 - 274, 286 - 291	1 204,40	26,46	9,38	1 240,24
1	SKĘPE	13	Podole	170, 196, 239 - 240, 245 - 252, 260 - 268, 285, 292 - 294, 307 - 313, 319 - 326	1 047,20	24,79	43,50	1 115,49

Nr obrębu leśnego	Nazwa obrębu leśnego	Nr l- ctwa	Nazwa leśnictwa	Numery oddziałów	*Powierzchnia [ha]			
					Leśna zalesiona i niezalesiona	Leśna związana z gospodarką leśną	Nieleśna	Razem
1	SKĘPE	14	Jasień	295 - 305, 314 - 316, 327 - 332, 355 - 358, 363, 365 - 367, 369 - 376	1 229,83	18,02	46,81	1 294,66
1	SKĘPE	15	Wielgie	275 - 284, 306, 317 - 318, 333 - 354, 359 - 362, 364, 368, 377 - 380	1 204,40	19,43	99,02	1 322,85
2	SKRWILNO	01	Brodniczka	1 - 37, 39 - 46, 53 - 57	1 042,55	20,38	47,82	1 110,75
2	SKRWILNO	02	Płociczno	38, 47 - 52, 58 - 116, 120 - 124, 128 - 130	1 401,11	37,31	79,46	1 517,88
2	SKRWILNO	03	Okalewo	117 - 119, 125 - 127, 131 - 183	1 381,43	47,15	38,61	1 467,19
2	SKRWILNO	04	Kłušno	184 - 235	1 203,10	16,31	74,71	1 294,12
3	URSZULEWO	05	Urszulewo	1 - 60	1 432,08	43,46	52,17	1 527,71
3	URSZULEWO	06	Sosnowo	61 - 121	1 621,94	28,15	67,60	1 717,69
3	URSZULEWO	07	Ugoszcz	122 - 186	1 406,68	26,62	93,13	1 526,43
					18 941,53	410,34	941,86	20 293,73

Powierzchnia Nadleśnictwa Skrwilno

- Według danych ewidencyjnych podanych z dokładnością do 1m² powierzchnia Nadleśnictwa wynosi 20293,5158
- Po zaokrągleniu do pełnych arów poszczególnych działek i wydzielen, powierzchnia w ha (z dokładnością do 1 ara) wynikająca z sumy opisów taksacyjnych, wynosi **20293,73 ha**, w tym:
 - leśna „Ls” – 19351,87 ha

- leśna zalesiona i niezalesiona: 18941,53 ha,
- leśna związana z gospodarką leśną: 410,34 ha,
- nieleśna „nie-Ls” – 941,86 ha.

2.1.4. Struktura użytkowania gruntów

W poniższych tabelach (Tabela 2 i Tabela 3) przedstawiono odpowiednio udział poszczególnych grup użytków gruntowych w powierzchni Nadleśnictwa oraz udział grup kategorii użytkowania w ramach rodzaju użytku „Lasy”- „Ls”.

Tabela 2. Zestawienie powierzchni Nadleśnictwa wg grup użytków gruntowych

Grupy użytków gruntowych	Powierzchnia* [ha]	Udział [%]
Grunty leśne	19351,6960	95,41
Grunty zadrzewione i zakrzewione	3,6839	0,02
Użytki rolne	919,1621	4,53
Grunty pod wodami	3,6979	0,02
Tereny różne	11,7355	0,05
Grunty zabudowane i zurbanizowane	3,5404	0,02
Razem:	20293,5158	100,00

*bez współwłasności z dokładnością do 1 m²

Tabela 3. Zestawienie powierzchni użytku „Ls” w rozbiciu na grupy kategorii użytkowania

Rodzaj użytku gruntowego	Grupa kategorii użytkowania	Powierzchnia* [ha]	Udział [%]
Lasy („Ls”)	Grunty leśne zalesione	18646,25	96,37
	Grunty leśne niezalesione	295,28	1,51
	Grunty związane z gospodarką leśną	410,34	2,12
Razem użytk „Ls”:		19351,87	100,00

*bez współwłasności z dokładnością do 1m²

Pozostałe dane dotyczące kategorii użytkowania oraz grup rodzajów powierzchni zamieszczone zostały w Elaboracie PUL, w Tabeli I.

2.1.5. Wielkość kompleksów

Przy tworzeniu zestawienia wielkości kompleksów, przyjęto, że elementami przestrzennymi rozdzielającymi poszczególne kompleksy, będą obszary o szerokości większej niż **40 m**.

Nadleśnictwo Skrwilno charakteryzuje się dużym rozproszeniem zarządzanych gruntów. Łączna liczba kompleksów w Nadleśnictwie Skrwilno wynosi 421 z czego najwięcej gruntów skupionych jest w najmniejszych kompleksach. Najmniej jest największych kompleksów leśnych.

Tabela 4. Liczba i wielkość kompleksów (tabela opracowana w oparciu o Wzór 2 „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”)

Wielkość kompleksu (ha)	Powierzchnia sumaryczna kompleksów (ha)*	Ilość kompleksów (szt.)	Średnia wielkość kompleksu (ha)*
0-1	60,1396	118	0,5097
1-5	386,723	156	2,479
5-20	887,1376	87	10,197
20-100	1474,2525	33	44,6743
100-500	4578,6067	18	254,367
500-2000	5424,5205	7	774,9315
2000<	7482,1359	2	3741,068
Nadleśnictwo Skrwilno:	20293,5158	421	48,2031

2.2. Miejsce i rola Nadleśnictwa w przestrzeni przyrodniczo-leśnej

2.2.1. Regionalizacja fizycznogeograficzna (Solon J., 2018)¹

Region fizycznogeograficzny to jednostka przestrzenna wykazująca pewien stopień wewnętrznej jedności wynikający z położenia geograficznego, dominującej rzeźby terenu, historii rozwoju, charakteru współczesnych procesów geograficznych oraz wzajemnego powiązania poszczególnych elementów tworzących daną jednostkę. Z powyższymi cechami stanowiącymi kryteria wyróżnienia danego regionu związany jest charakter szaty roślinnej i świata zwierzęcego oraz gospodarcze użytkowanie gruntu.

Według podziału fizycznogeograficznego Polski wg Solon J. 2018, obszar Nadleśnictwa Skrwilno położony jest w poniższych jednostkach:

Megaregion: Pozaalpejska Europa Środkowa

Prowincja: Niż Środkowoeuropejski (31)

Subprowincja: Pojezierze Południowobałtyckie (315)

Makroregion: Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie (315.1)

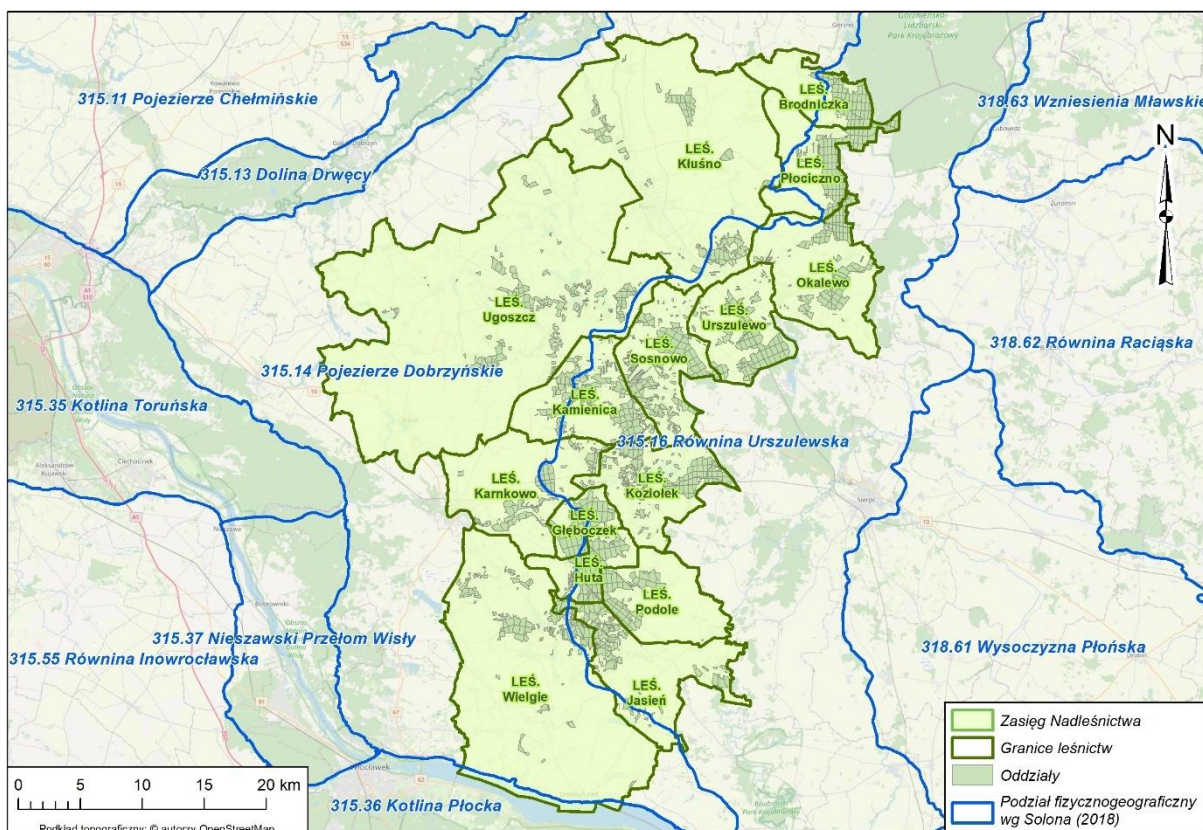
Mezoregion: Równina Urszulewska (315.16)

Mezoregion: Pojezierze Dobrzyńskie (315.14)

Makroregion: Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka (315.3)

Mezoregion: Kotlina Płocka (315.36)

¹ Solon J., Borzyszkowski J., Bidłasik M., Richling A., Badora K., Balon J., Brzezińska-Wójcik T., Chabudziński Ł., Dobrowolski R., Grzegorzczak I., Jodłowski M., Kistowski M., Kot R., Krąż P., Lechnio J., Macias A., Majchrowska A., Malinowska E., Migoń P., Myga-Piątek U., Nita J., Papińska E., Rodzik J., Strzyż M., Terpiłowski S., Ziāja W., 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland - verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. *Geographia Polonica*, vol. 91, no. 2.

Ilustracja 3. Położenie Nadleśnictwa Skrwilno na tle podziału fizycznogeograficznego Polski (Solon J., 2018)

2.2.2. Regionalizacja przyrodniczo-leśna (Zielony R., Kliczkowska A., 2012)

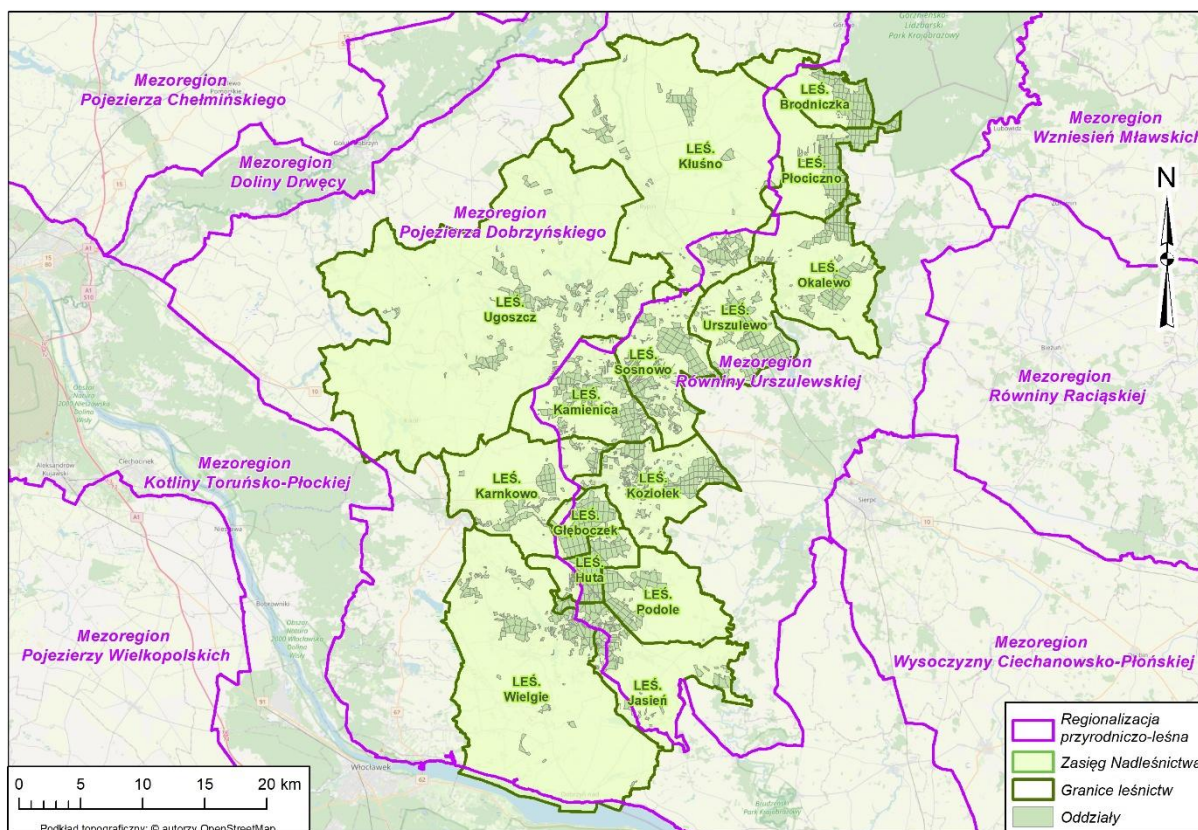
Według Regionalizacji przyrodniczo-leśnej Polski 2010 (Zielony R., Kliczkowska A., 2012) omawiany obszar Nadleśnictwa Skrwilno znajduje się w Krainie Wielkopolsko-Pomorskiej, Mezuregionie: Równiny Urszulewskiej, Pojezierza Dobrzyńskiego oraz Kotliny Toruńsko-Płockiej.

Mezuregion Równiny Urszulewskiej Powierzchnia ogólna mezoregionu wynosi 1206 km², z czego lasy i ekosystemy seminaturalne zajmują 40%. Przeważają krajobrazy naturalne peryglacialne wzgórzowe. Bardzo małą powierzchnię zajmują krajobrazy zalewowych den dolin – akumulacyjne. W granicach mezoregionu znajduje się sandr z licznymi zagłębieniami polodowcowymi, częściowo zajętymi przez jeziora. Budują go plejstocenyjskie piaski i żwiry sandrowe zlodowacenia północnopolskiego (pokryte lasami głównie w części północnej). Utwory te tworzą mozaikę z dość licznymi na tym terenie obszarami holocenyjskich. Krainy i mezoregiony przyrodniczo-leśne piasków, żwirów, mad rzecznych, torfów i namulów. W części południowej, większymi płatami występują plejstocenyjskie gliny zwałowe, piaski i żwiry lodowcowe, które z reguły są bezleśne. Największe są powierzchnie zajęte przez krajobraz roślinny borów mieszanych i grądów w odmianie wielkopolsko-kujawskiej, z dużym udziałem łągów jesionowo-olszowych i olsów. W części południowo-wschodniej zaznaczają się małe

obszary krajobrazów ubogich dąbrów środkowoeuropejskich i grądów, na północy – śródlądowych borów sosnowych i borów mieszanych w odmianie północnomazowiecko-kurpiowskiej, a przy północno-zachodniej granicy – krajobrazów grądowych w wariantcie typowym. Lesistość wynosi 35%. Lasy występują w kompleksach o średniej i dużej wielkości; największy jest w części północnej, na wschód i południe od Górzna (Zielony R., Kliczkowska A., 2012).

Mezoregion Pojezierza Dobrzyńskiego Powierzchnia ogólna mezoregionu wynosi 2087 km², z czego lasy i ekosystemy seminaturalne zajmują 9%. Występują prawie wyłącznie krajobrazy glacialne równinne i faliste, bardzo rzadko pagórkowate. Znajdują się tu także niewielkie powierzchnie krajobrazów fluwioglacialnych równinnych i falistych. Rzeźba mezoregionu, ukształtowana została głównie w okresie zlodowacenia wisły. W krajobrazie wyróżniają się wzgórza moren czołowych, kemy oraz ozy – ich wysokość dochodzi do 160 m n.p.m. Dominującymi utworami geologicznymi są plejstocenyjskie gliny zwałowe, piaski i żwiry lodowcowe zlodowacenia północnopolskiego. Tylko w części południowej mezoregionu małe obszary zajmują piaski i żwiry sandrowe. Rzadko spotykane holocenyjskie piaski, żwiry, mady rzeczne, torfy i namuły występują głównie w sąsiedztwie jezior i w zagłębieniach terenu. Przeważa krajobraz roślinny grądowy w wariantcie typowym. Niewielkie powierzchnie krajobrazów grądowych w wariantcie z udziałem świetlistych dąbrów spotyka się przy południowej i południowo-wschodniej granicy mezoregionu, a krajobrazy borów mieszanych i grądów w odmianie wielkopolsko-kujawskiej w podwariantcie z dużym udziałem łągów jesionowo-olszowych i olsów – w części środkowej. Lesistość jest bardzo mała i wynosi 8%. Lasy występują w kompleksach o bardzo małej powierzchni (Zielony R., Kliczkowska A., 2012).

Mezoregion Kotliny Toruńsko-Płockiej Powierzchnia ogólna mezoregionu wynosi 2917 km², z czego lasy i ekosystemy seminaturalne zajmują 52%. Dominują krajobrazy naturalne tarasów nadzalewowych – akumulacyjny, rzadziej zalewowych den dolin – akumulacyjne. Wśród nich występują niewielkie powierzchnie krajobrazów eolicznych pagórkowatych. Mezoregion obejmuje pradolinę Wisły – od Płocka po okolice Nakła, którą wypełniają utwory plejstocenyjskie – piaski, żwiry i mułki rzeczne zlodowacenia północnopolskiego. Przy granicy północno-wschodniej występują krajobrazy śródlądowych borów sosnowych i borów mieszanych w odmianie północnomazowiecko-kurpiowskiej w podwariantcie z dużym udziałem łągów jesionowo-olszowych i olsów. Niewielkie powierzchnie krajobrazu łągów jesionowo-wiązowych występują wzdłuż Wisły, a łągów jesionowo-olszowych – wzdłuż Noteci. (Zielony R., Kliczkowska A., 2012).

Ilustracja 4. Położenie Nadleśnictwa Skrwilno na tle regionalizacji przyrodniczo-leśnej (Zielony R., Kliczkowska A., 2012)

2.2.3. Regionalizacja geobotaniczna (Matuszkiewicz J.M., 2008)

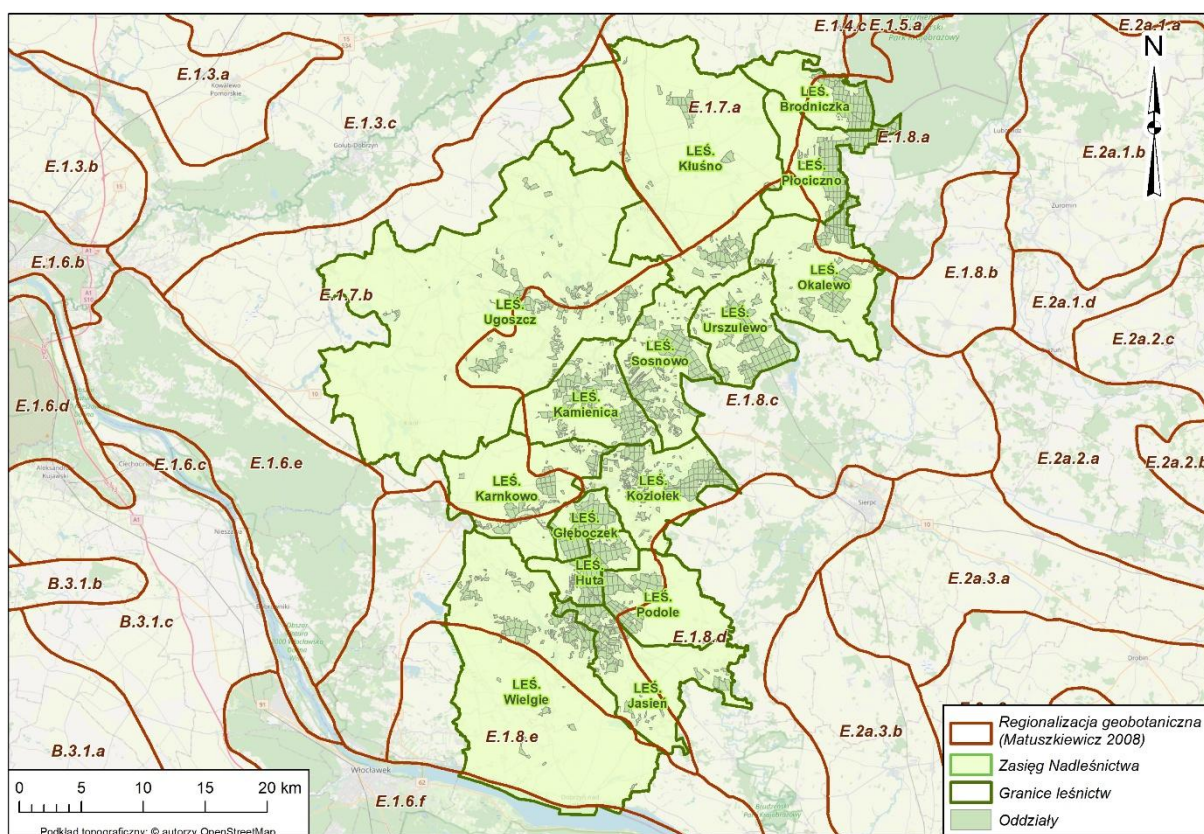
Regionalizacja geobotaniczna (Matuszkiewicz J. M., 2008) to zhierarchizowany wedle określonych reguł podział przestrzeni geograficznej dokonany ze względu na zróżnicowanie szaty roślinnej. Obejmuje on następujące klasy regionów, o specyficznym sposobie kodowania:

- działy geobotaniczne (w kodzie oznaczane kolejnymi dużymi literami od A do I), częściowo z podziałem na poddziały (kody: E i E'), zaliczane w zestawieniu tabelarycznym do odpowiednich jednostek wyższego rzędu, tj. prowincji i ewentualnie podprowincji,
- krainy geobotaniczne (w kodzie oznaczane cyframi po wielkiej literze, np. A.1 albo C.5), dzielone w niektórych przypadkach na podkrainy (w kodzie oznaczane cyframi z dodatkiem małych liter, np. A.5a),
- okręgi geobotaniczne (w kodzie oznaczane cyframi po kodzie krainy, np. A.3.1), obligatoryjnie dzielone na podokręgi geobotaniczne, stanowiące podstawowe jednostki podziału (w kodzie oznaczane małymi literami po kodzie okręgu, np.: A.3.1.a).

Tereny Nadleśnictwa Skrwilno są położone w następujących jednostkach podziału geobotanicznego:

Tabela 5. Położenie Nadleśnictwa Skrwilno na tle regionalizacji geobotanicznej (Matuszkiewicz J.M., 2008)

Jednostka	Nazwa regionu
DZIAŁ	E. Mazowiecko Poleski
KRAINA	E.1. Chełmińsko-Dobrzyńska
OKRĘG	E.1.7. Rypiński
PODOKRĘG	E1.7.a Świedziebniński
PODOKRĘG	E.1.7.b Ostrowicko-Kikolski
OKRĘG	E.1.8. Dobrzyńsko-Skępski
PODOKRĘG	E.1.8.a Bryński
PODOKRĘG	E.1.8.c Skępski
PODOKRĘG	E.1.8.d Tłuchowski
PODOKRĘG	E.1.8.e Dobrzyński
OKRĘG	E1.6 Nadwiślański Włocławsko-Bydgoski
PODOKRĘG	E1.6.f Włocławski

Ilustracja 5. Położenie Nadleśnictwa Skrwilno na tle regionalizacji geobotanicznej (Matuszkiewicz J. M., 2008)

3. FORMY OCHRONY PRZYRODY

Ochrona przyrody w lasach polega na zachowaniu w niezmienionym lub optymalnym stanie najcenniejszych fragmentów przyrody ożywionej i nieożywionej oraz różnorodności biologicznej, utrzymaniu procesów ekologicznych i właściwego stanu zachowania siedlisk przyrodniczych, a także na ochronie walorów krajobrazowych. Równolegle wykonywane są czynności służące odtworzeniu zubożałych lub zanikłych elementów środowiska leśnego i przywróceniu ich do właściwego stanu i funkcji. Podstawą tych działań jest ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Rozporządzenia Ministra Środowiska oraz zasady i wytyczne wprowadzone na różnych szczeblach zarządzania w Lasach Państwowych.

W Nadleśnictwie Skrwilno wyznaczone zostały tereny, obszary i obiekty podlegające ochronie prawnej na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Poza ochroną przyrody opartą na wymienionych w ustawie formach, stosuje się szereg zaleceń i ograniczeń stanowiących dodatkowe narzędzia w ramach działań ochronnych.

Formy ochrony przyrody w Nadleśnictwie Skrwilno to:

- Rezerваты przyrody:
 - Mszar Płociczno
 - Okalewo
 - Przełom Mieni
 - Stary Zagaj
 - Torfowisko Mieleńskie
- Obszary Natura 2000:
 - Mszar Płociczno
 - Ostoja Lidzbarska
 - Stary Zagaj
 - Torfowisko Mieleńskie
- Zespoły Przyrodniczo-Krajobrazowe:
 - Jezioro Piaseczeńskie
- Parki Krajobrazowe:
 - Górznieńsko-Lidzbarski
- Obszary Chronionego Krajobrazu:
 - Jezioro Skępskie
 - Drumliny Zbójeńskie
 - Źródła Skrwy
 - Dolina Drwęcy
 - Przrzeczce Skrwy Prawej
- Pomniki Przyrody
- ochrona gatunkowa grzybów, roślin i zwierząt, w tym strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych.

Poszczególne formy ochrony przyrody występujące na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwie Skrwilno zostały opisane w kolejnych podrozdziałach.

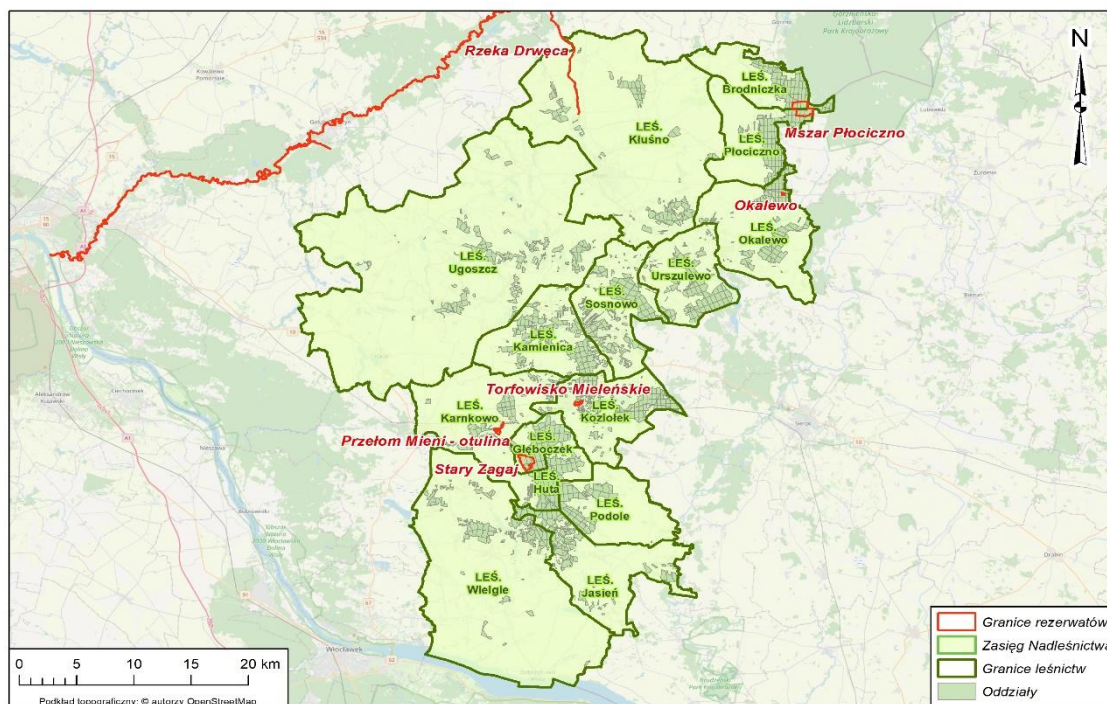
3.1. Rezerваты przyrody

Według ustawy o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.) rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi (art.13). Uznanie za rezerwat przyrody oraz wszelkie zmiany dotyczące jego granic, powierzchni, celów ochrony następuje w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

Na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno występuje pięć rezerwatów przyrody (**Tabela 6**).

Tabela 6. Rezerваты przyrody na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno

Forma ochrony przyrody	Powierzchnia ogólna wg aktu powołującego (ha)	Powierzchnia w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno (ha)	Udział (%) w powierzchni gruntów w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno
Rezerwat przyrody Mszar Płociczno	182,39	182,39	0,90
Rezerwat przyrody Okalewo	5,28	5,28	0,03
Rezerwat przyrody Przełom Mieni	14,8	14,8	0,07
Rezerwat przyrody Stary Zagaj	130,5	130,5	0,64
Rezerwat przyrody Torfowisko Mieleńskie	16,04	11,49	0,06
Razem:	349,01	344,46	1,70

Ilustracja 6 . Rezerваты przyrody na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno

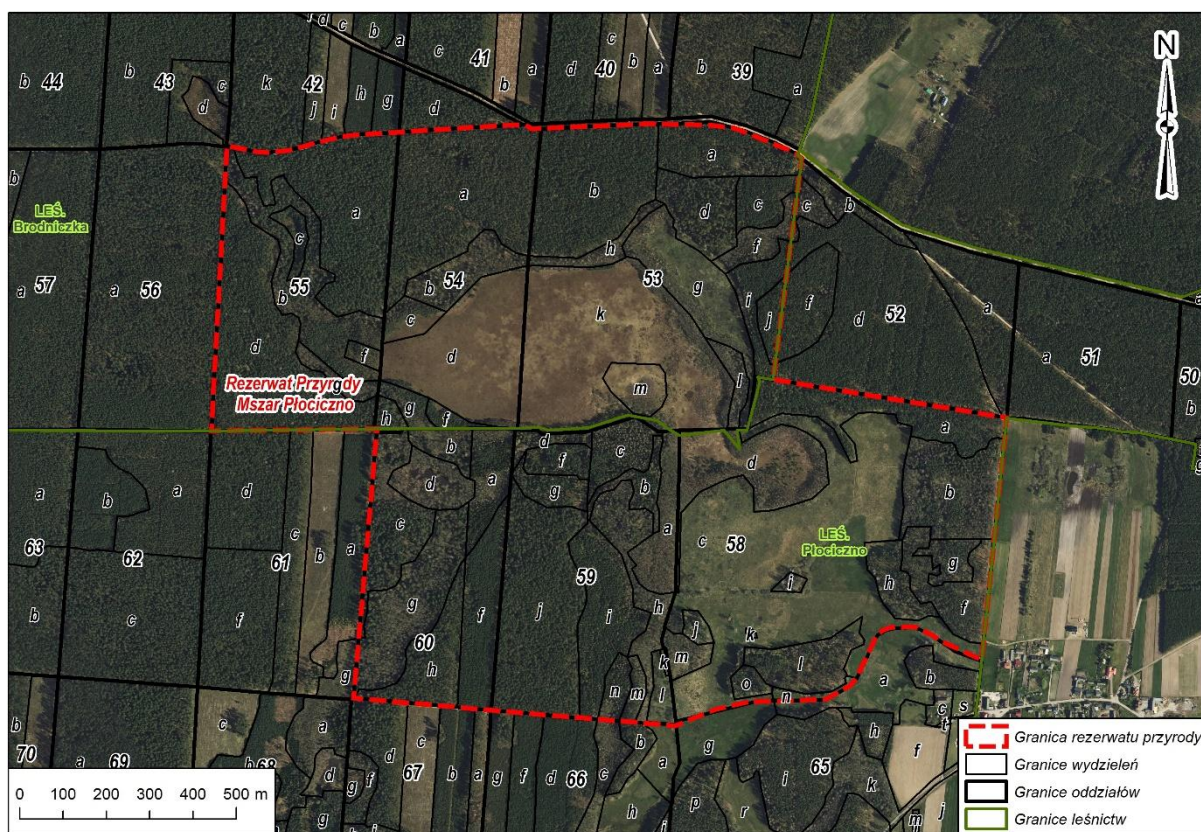
Tabela 7. Rezerваты przyrody w Nadleśnictwie Skrwilno (tabela opracowania w oparciu o wzór 3 „Instrukcja sporządzania programu ochrony przyrody w nadleśnictwie”)

Lp.	Nazwa rezerwatu	Akt powołujący	Położenie administracyjne		Typ i podtyp rezerwatu wg dominującego:		Powierzchnia objęta ochroną [ha]					Cel ochrony oraz ważniejsze zbiorowiska i zespoły roślinne, grupy zwierząt
			Oddz. poddz.	Gmina/Leśnictwo	Przedmiotu ochrony	Typu środowiska	Wg. aktual. Zarządzenia	W zarządzie N-ctwa	Wg. PUL	Ścisłą	Czynną	
1	Rezerwat przyrody Mszar Płociczno	Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 lipca 1997 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody	Leśnictwo: Płociczno Oddział: 53,54,55,58,59,60	Leś. Płociczno	Rodzaj: Torfowiskowy Typ: Fitocenotyczny Podtyp: Zbiorowisk Nieleśnych	Typ: Różnych ekosystemów Podtyp: mozaiki różnych ekosystemów	182,39	182,39	182,39	154,8	27,53	Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie naturalnego ekosystemu torfowisk przejściowych z udziałem gatunków roślin reliktowych.
2	Rezerwat przyrody Okalewo	Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 3 maja 1965 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody	Leśnictwo: Okalewo Oddział: 137f,g	Leś. Okalewo	Rodzaj: Leśny Typ: Fitocenotyczny Podtyp: Zbiorowisk Leśnych	Typ: Leśny i Borowy Podtyp: Borów mieszanych nizinnych	5,28	5,28	5,28	-	5,28	Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie boru mieszanego wilgotnego świerkowo-dębowego <i>Quercus-Piceetum</i> poza granicą zasięgu.
3	Rezerwat przyrody Przełom Mieni	Rozporządzenie Nr 289/01 Wojewody Kujawsko-Pomorskie z dnia 10 października 2001 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody	Leśnictwo: Krankowo Oddział: 163, 164	Leś. Krankowo	Rodzaj: Krajobrazowy Typ: Krajobrazów Podtyp: Krajobrazów naturalnych	Typ: Leśny i Borowy Podtyp: Lasów mieszanych nizinnych	14,8	14,8	14,8	14,36	0,44	Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie w stanie naturalnym doliny rzeki Mień wraz z charakterystyczną dla dolin małych rzek roślinnością

Lp.	Nazwa rezerwatu	Akt powołujący	Położenie administracyjne		Typ i podtyp rezerwatu wg dominującego:		Powierzchnia objęta ochroną [ha]					Cel ochrony oraz ważniejsze zbiorowiska i zespoły roślinne, grupy zwierząt
			Oddz. poddz.	Gmina/ Leśnictwo	Przedmiotu ochrony	Typu środowiska	Wg. aktual. Zarządzenia	W zarządzie N-ctwa	Wg. PUL	Ścisłą	Czynną	
4	Rezerwat przyrody Stary Zagaj	Rozporządzenie Nr 273/01 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 2 października 2001 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody	Leśnictwo: Głęboć Oddział:	Leś. Głęboć	Rodzaj: Leśny Typ: Fitocenotyczny Podtyp: Zbiorowisk Leśnych	Typ: Leśny i Borowy Podtyp: Lasów nizinnych	130,5	130,5	130,5	95,19	35,31	Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie lasów liściastych o cechach naturalnych.
5	Rezerwat przyrody Torfowisko Mieleńskie	Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 26 listopada 1990 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody	Leśnictwo: Koziołek Oddział: 82 k,l,n,o,p,r	Leś. Koziołek	Rodzaj: Torfowiskowy Typ: Fitocenotyczny Podtyp: Zbiorowisk Nieleśnych	Typ: Różnych ekosystemów Podtyp: mozaiki różnych ekosystemów	16,04	11,49	11,49	15,08	0,96	Celem ochrony jest zachowanie zbiorowisk roślinności o charakterze naturalnym z udziałem rzadkich gatunków reliktowych.

3.1.1. Rezerwat przyrody Mszar Płociczno

Rezerwat przyrody Mszar Płociczno został ustanowiony Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 lipca 1997 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody, następnie wprowadzono zmiany zgodnie z Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 3 sierpnia 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Mszar Płociczno”.

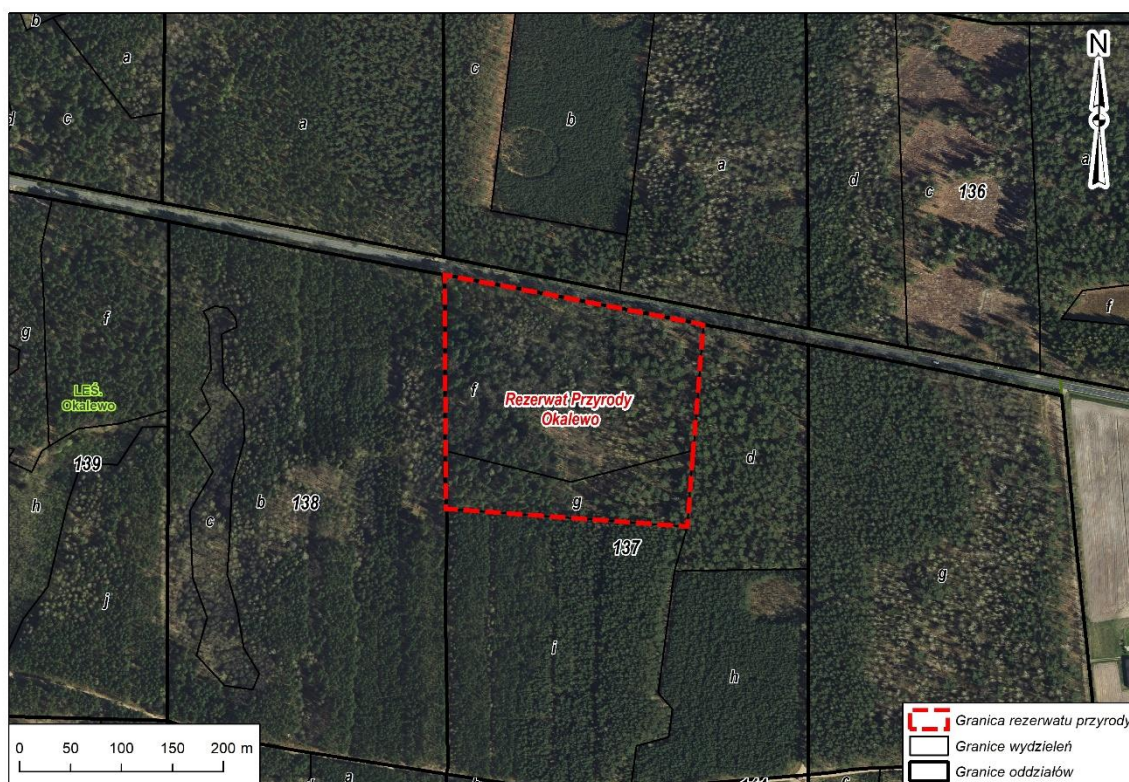
Ilustracja 7. Rezerwat przyrody Mszar Płociczno

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie naturalnego ekosystemu torfowisk przejściowych z udziałem gatunków roślin reliktowych.

Rezerwat nie posiada otuliny, posiada natomiast plan ochrony zatwierdzony Zarządzeniem nr 10/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 12 grudnia 2011 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Mszar Płociczno".

3.1.2. Rezerwat przyrody Okalewo

Rezerwat przyrody Okalewo został ustanowiony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 3 maja 1965 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody. Aktualnie obowiązuje Zarządzenie nr 0210/16/2012 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 29 sierpnia 2012 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Okalewo".

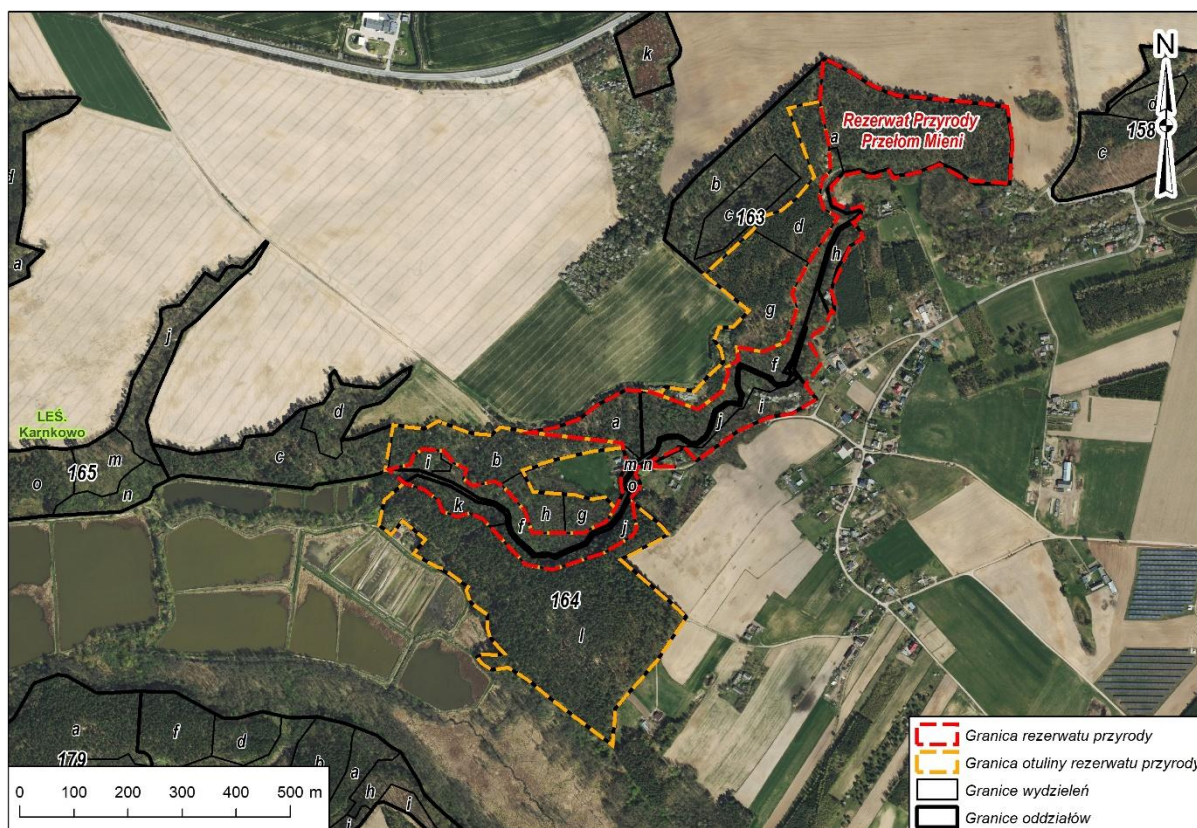
Ilustracja 8. Rezerwat przyrody Okalewo

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie boru mieszanego wilgotnego świerkowo-dębowego *Quercus-Piceetum* poza granicą zasięgu.

Rezerwat nie posiada otuliny, posiada natomiast plan ochrony zatwierdzony Zarządzeniem nr 0210/17/2012 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 29 sierpnia 2012 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Okalewo".

3.1.3. Rezerwat przyrody Przełom Mieni

Rezerwat przyrody Przełom Mieni został ustanowiony Rozporządzeniem nr 289/01 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 10 października 2001 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody, następnie wprowadzono zmiany zgodnie z Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 17 listopada 2015 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Przełom Mieni".

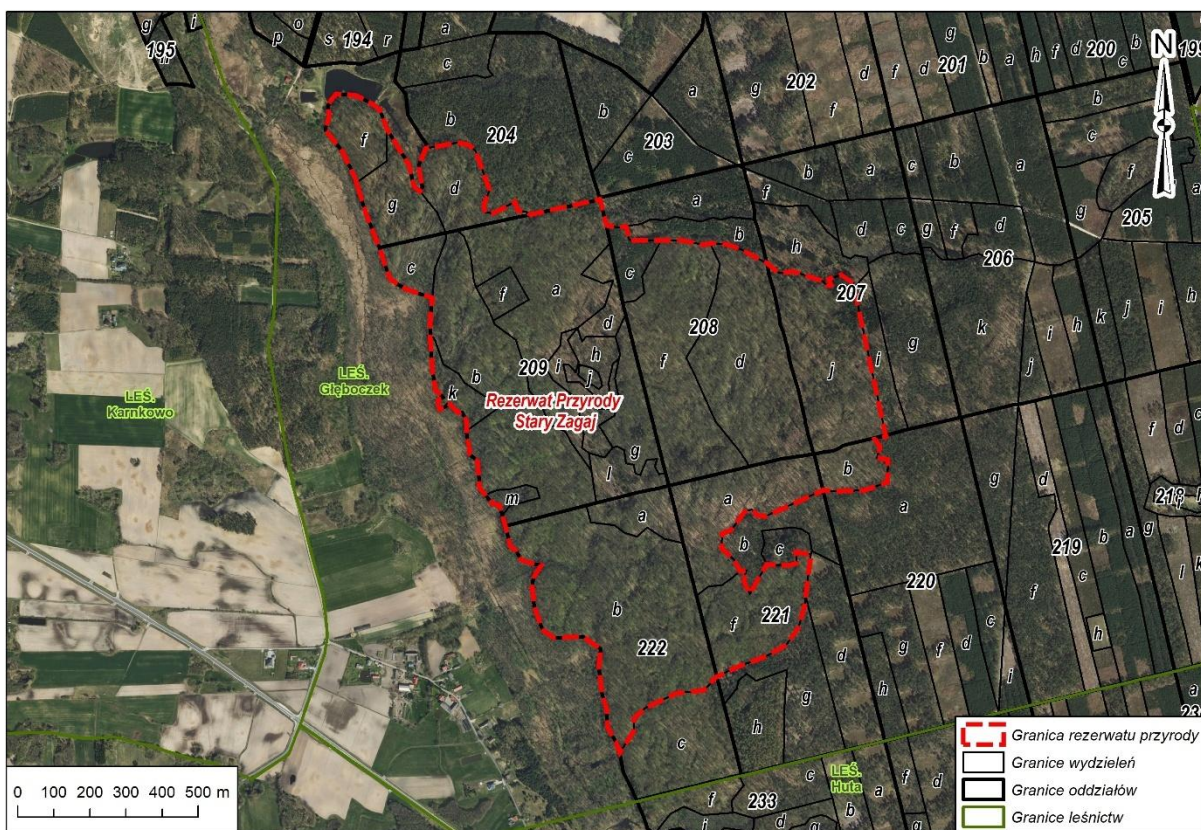
Ilustracja 9. Rezerwat przyrody Przełom Mieni

Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie w stanie naturalnym doliny rzeki Mień wraz z charakterystyczną dla dolin małych rzek roślinnością.

Rezerwat posiada otulinę. Posiada również plan ochrony zatwierdzony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Przełom Mieni”.

3.1.4. Rezerwaty przyrody Stary Zagaj

Rezerwat przyrody Stary Zagaj został ustanowiony Rozporządzeniem nr 273/01 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 2 października 2001 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody, następnie wprowadzono zmiany zgodnie z Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 14 grudnia 2017 r. w sprawie rezerwatu "Stary Zagaj".

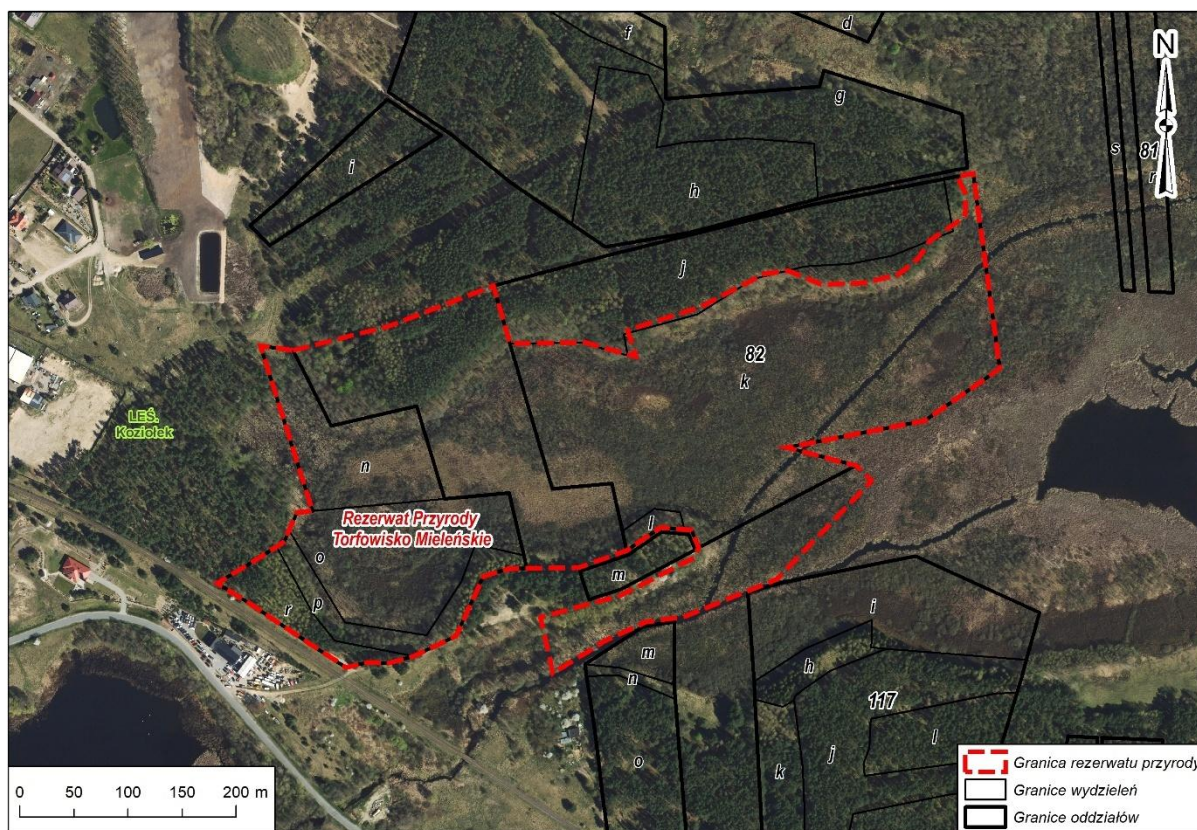
Ilustracja 10. Rezerwat przyrody Stary Zagaj

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie lasów liściastych o cechach naturalnych.

Rezerwat nie posiada otuliny, posiada natomiast plan ochrony zatwierdzony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 12 września 2022 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Stary Zagaj”.

3.1.5. Rezerwaty przyrody Torfowisko Mieleńskie

Rezerwat przyrody Torfowisko Mieleńskie został ustanowiony Obwieszczeniem Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 30 listopada 2001 r. w sprawie wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do 31 grudnia 1998 r., następnie wprowadzono zmiany zgodnie z Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 3 sierpnia 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Torfowisko Mieleńskie”.

Ilustracja 11. Rezerwat przyrody Torfowisko Mieleńskie

Celem ochrony jest zachowanie zbiorowisk roślinności o charakterze naturalnym z udziałem rzadkich gatunków reliktowych.

Rezerwat nie posiada otuliny, posiada natomiast plan ochrony zatwierdzony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 kwietnia 2025 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Torfowisko Mieleńskie”.

3.2. Obszary Natura 2000

Natura 2000 jest przyjętym przez Unię Europejską systemem ochrony wybranych elementów przyrody, najważniejszych z punktu widzenia całej Europy. System ten nie ma zastępować systemów krajowych, ale je uzupełniać – dawać merytoryczne podstawy do zachowania dziedzictwa przyrodniczego w skali kontynentu. Polega na wybraniu (wg określonych kryteriów), a następnie objęciu skuteczną ochroną określonych obszarów. Podstawę do wybrania i ochrony obszarów zaliczanych do systemu Natura 2000 stanowią dwie dyrektywy europejskie - Dyrektywa Ptasia i Dyrektywa Siedliskowa:

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wcześniej Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa), (tzw. Dyrektywa Ptasia). W myśl tej Dyrektywy powołuje się obszary specjalnej ochrony (OSO).
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG (Habitat Directive) z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. (tzw. Dyrektywa Habitatowa bądź Siedliskowa). Dyrektywa ta zobowiązuje kraje Unii Europejskiej do typowania

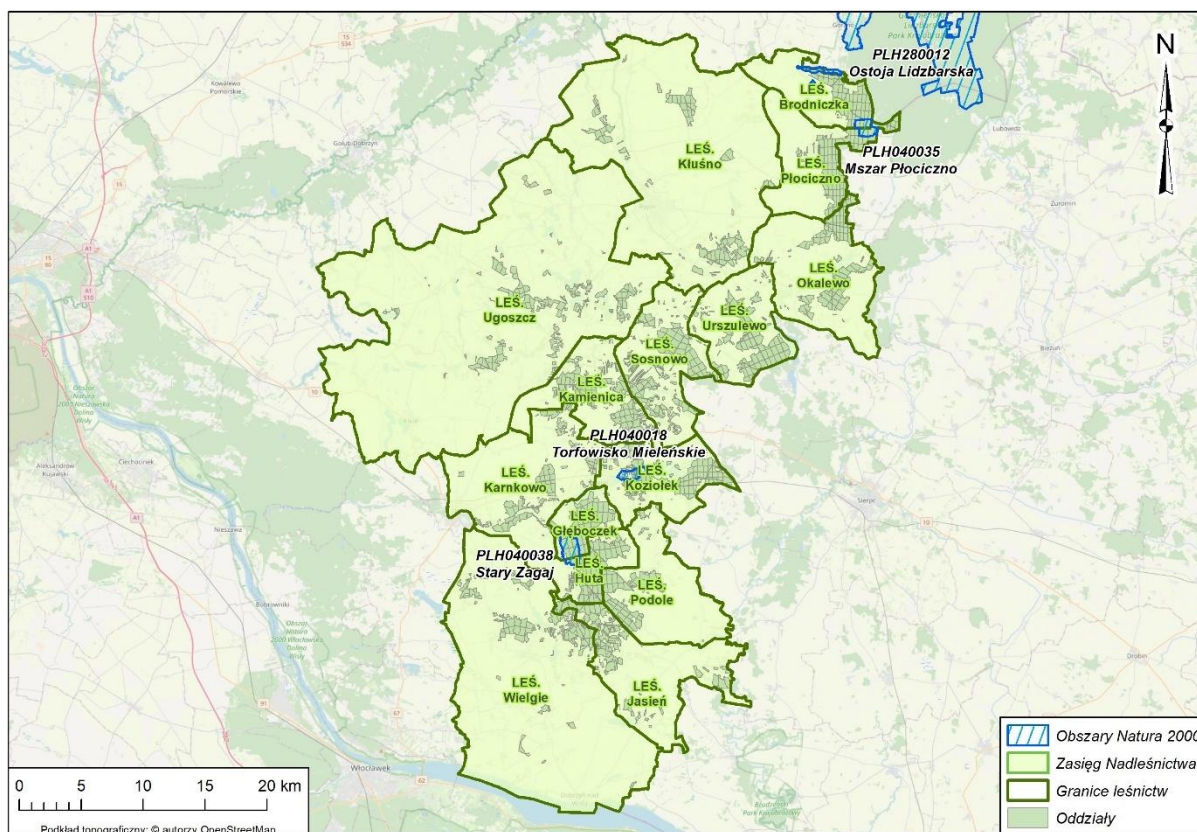
terenów ważnych dla ochrony gatunków oraz siedlisk jako specjalnych obszarów ochrony (SOO).

na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno znajdują się cztery obszary Natura 2000:

- Mszar Płociczno PLH040035
- Ostoja Lidzbarska PLH280012
- Stary Zagaj PLH040038
- Torfowisko Mieleńskie PLH040018

Tabela 8. Obszary Natura 2000 na gruntach Nadleśnictwa Skrwilno

Nazwa obszaru	Powierzchnia obszaru wg SDF (ha)	Powierzchnia obszaru na gruntach zarządzanych przez N-ctwo (ha)	Udział (%) w powierzchni gruntów w zarządzie Nadleśnictwa Skrwilno
Mszar Płociczno PLH040035	181,81	181,81	0,90
Ostoja Lidzbarska PLH280012	8865,42	1,95	0,01
Stary Zagaj PLH040038	307,47	274,47	1,35
Torfowisko Mieleńskie PLH040018	146,6	50,97	0,25

Ilustracja 12. Obszary Natura 2000 na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

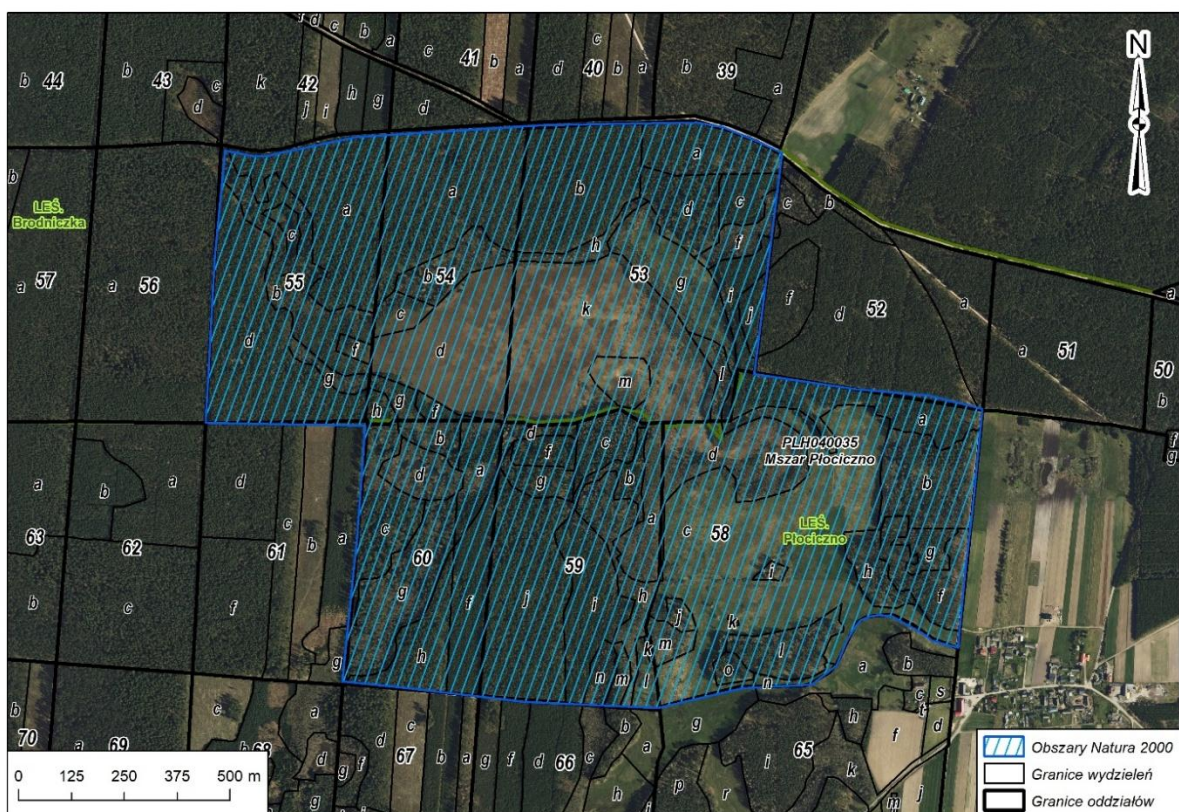
3.2.1. Mszar Płociczno PLH040035

Obszar Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035 wyznaczony został w 2011 r. Decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C (2010) 9669) (2011/64/UE). Obecnie obowiązuje Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 2 września 2021 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Mszar Płociczno (PLH040035).

Obszar posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 2 sierpnia 2017 r. w sprawie planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035 oraz Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 5 marca 2020 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035.

Według danych znajdujących się w standardowym formularzu danych (SDF, 01.2025) obszar Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035 jest obszarem o powierzchni 181,81 ha. Na terenie Mszaru Płociczno występuje rezerwat przyrody o takiej samej nazwie. Mszar Płociczno jest obszarem torfowiskowo-leśnym. Leży w kompleksie sandru, w mezoregionie Równiny Urszulewskiej. Torfowisko mszarne ma charakter kształtującego się, ubożego gatunkowo torfowiska wysokiego i przejściowego, występują też fragmenty mechowisk. W jego części południowej zachowało się reliktowe, zanikające jeziorko eutroficzne. Wokół torfowiska rozciąga się kompleks leśny. Dominują bory, głównie bory sosnowe suche i świeże oraz bory mieszane.

Wykaz siedlisk stanowiących przedmioty ochrony (posiadających ocenę A, B lub C) w obszarze Natura 2000 (wg SDF, 01.2025 r.) zamieszczono w poniższej tabeli. Dodatkowo zgodnie z zapisami protokołu KZP zamieszczono ocenę stanu zachowania siedliska według uproszczonej metodyki GIOŚ.

Ilustracja 13. Obszar Natura 2000 Mszar Płociczno

Ilustracja 14. Rezerwat przyrody Mszar Płociczno

Tabela 9. Zestawienie przedmiotów ochrony dla których wyznaczono obszar Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035

Lp.	Kod siedliska	Nazwa siedliska	Ocena ogólna*	Stan zachowania**	Przedmiot ochrony występujący na gruntach w zarządzie N-ctwa w granicach obszaru N2000
1	3150	Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z <i>Nymphenion</i> , <i>Potamion</i>	-	-	TAK
2	4030	Suche wrzosowiska <i>Calluno-Genistion</i> , <i>Pohlio-Callunion</i> , <i>Calluno-Arctostaphylion</i>	-	-	TAK
3	7110	Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	B	U1	TAK
4	7140	Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzeria-Caricetae nigrae</i>)	B	FV	TAK
5	7230	Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk	-	-	NIE
6	91D0	<i>Bory i lasy bagienne</i>	C	U1	TAK
7	91E0	Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albae</i> , <i>Populetum albae</i> , <i>Alnenion glutinoso-incanae</i> , <i>olsy źródliskowe</i>)	C	U1	TAK
8	91T0	Śródlądowy bór chrobotkowy	-	-	TAK

Objaśnienia do tabeli:

* ocena wg SDF (styczeń 2025 r.)

** ocena wg uproszczonej metodyki GIOŚ, uśredniona dla całego płatu siedliska

Tabela 10. Zestawienie przedmiotów ochrony dla których wyznaczono obszar Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035

Lp.	Kod gatunku	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochrony*	Ocena ogólna**	Przedmiot ochrony występujący na gruntach w zarządzie N-ctwa w granicach obszaru N2000***
1	1617	<i>Angelica palustris</i>	Starodub łąkowy	Ścisła	-	NIE

Objaśnienia do tabeli:

* na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt

** ocena wg SDF

3.2.2. Ostoja Lidzbarska PLH280012

Obszar Natura 2000 Ostoja Lidzbarska PLH280012 wyznaczony został w 2022r. Rozporządzeniem Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 12 stycznia 2022 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Ostoja Lidzbarska (PLH280012).

Obszar posiada plan zadań ochronnych ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie, Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie z dnia 3 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Lidzbarska PLH280012.

Według danych znajdujących się w standardowym formularzu danych (SDF, 11.2024) obszar Natura 2000 Ostoja Lidzbarska PLH280012 jest obszarem o powierzchni 8865,42ha. Ostoja Lidzbarska obejmuje kompleks lasów, jezior i mokradeł we wschodniej części makroregionu Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego, na styku sandru (od południa) i wysoczyzny morenowej (od północy). Jest to obszar bardzo zróżnicowany pod względem geomorfologii, uwarunkowań hydrologicznych, gleb, mikroklimatu, szaty roślinnej i fauny.

Wykazu siedlisk oraz gatunków stanowiących przedmiot ochrony na terenie obszaru nie zamieszczono ze względu na bardzo niewielki obszar ostoi położony na gruntach Nadleśnictwa Skrwilno.

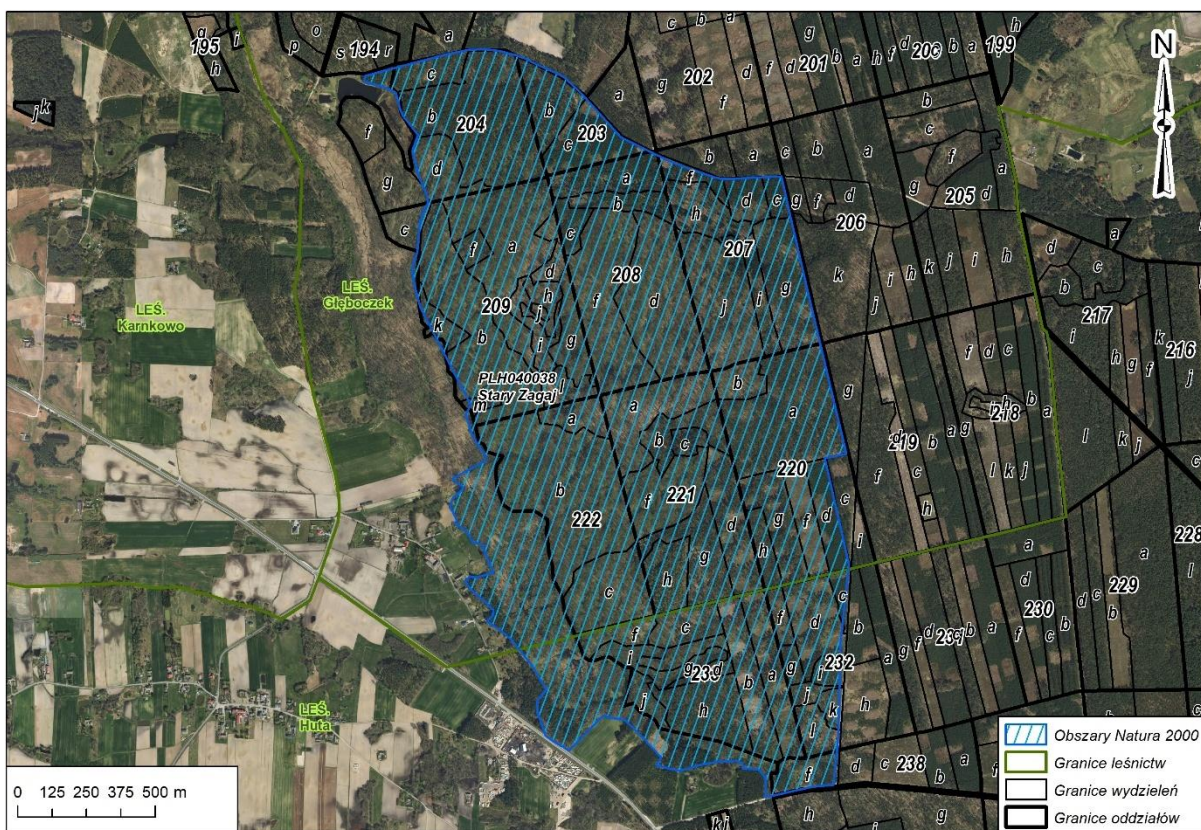
3.2.3. Stary Zagaj PLH040038

Obszar Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038 wyznaczony został w 2011r. Decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669) (2011/64/UE). Obecnie obowiązuje Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 19 października 2021 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Stary Zagaj (PLH040038).

Obszar posiada plan zadań ochronnych ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 29 listopada 2016 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038.

Według danych znajdujących się w standardowym formularzu danych (SDF, 01.2025) obszar Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038 jest obszarem o powierzchni 307,57 ha. Na terenie Obszaru Stary Zagaj występuje rezerwat przyrody o takiej samej nazwie. Zróżnicowanie siedlisk wpłynęło na różnorodność zbiorowisk roślinnych obszaru. Największą powierzchnię zajmuje grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum*, w którego runie obecny jest wilczomleczeń słodki *Euphorbia dulcis*. Na dnie głębokich jarów, w sąsiedztwie cieków rozwijają się: łęg wiązowo-jesionowego *Ficario-Ulmetum* i łęg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*. Ze źródliskami związana jest niżowa podgórskiego łęgu jesionowego *Carici remotae-Fraxinetum*. W miejscach najsilniej podmokłych, położonych od strony zachodniej, wykształca się ols porzeczkowy *Ribeso nigri-Alnetum*. W północno-wschodniej części obszaru obecne są płaty świetlistej dąbrowy *Potentillo albae-Quercetum*. Obecne są także płaty boru mieszanego w odmianie sarmackiej *Serratulo-Pinetum*.

Wykaz siedlisk stanowiących przedmioty ochrony (posiadających ocenę A, B lub C) w obszarze Natura 2000 (wg SDF, 01.2024) zamieszczono w poniższej tabeli. Dodatkowo zgodnie z zapisami protokołu KZP zamieszczono ocenę stanu zachowania siedliska według uproszczonej metodyki GIOŚ.

Ilustracja 15. Obszar Natura 2000 Stary Zagaj

Tabela 11. Zestawienie siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038

Lp.	Kod siedliska	Nazwa Siedliska	Ocena ogólna*	Stan zachowania**	Przedmiot ochrony występujący na gruntach w zarządzie N-ctwa w granicach obszaru N2000
1	9170	Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (<i>Gallio-Carpinetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i>)	A	-	TAK
2	91E0	Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albae</i> , <i>Populetum albae</i> , <i>Alnenion glutinoso-incanae</i> , olsy źródliskowe)	B	-	TAK
3	91F0	Łęgowe lasy dębowo-wązowo-jesionowe (<i>Ficario-Ulmetum</i>)	B	-	TAK
4	91I0	Ciepolubne dąbrowy (<i>Quercetalia pubescenti-petraeae</i>)	B	-	TAK

Objaśnienia do tabeli:

* ocena wg SDF (styczeń 2025 r.)

** ocena wg uproszczonej metodyki GIOŚ, uśredniona dla całego platu siedliska

Tabela 12. Zestawienie przedmiotów ochrony dla których wyznaczono obszar Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038

Lp.	Kod gatunku	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochrony*	Ocena ogólna**	Przedmiot ochrony występujący na gruntach w zarządzie N-ctwa w granicach obszaru N2000
1	1337	<i>Castor fiber</i>	Bóbr europejski	Częściowa	-	TAK
2	1086	<i>Cucujus cinnaberinus</i>	Zgniotek cynoboroy	Ścisła	-	NIE

Objaśnienia do tabeli:

* na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt

** ocena wg SDF (styczeń 2025 r.)

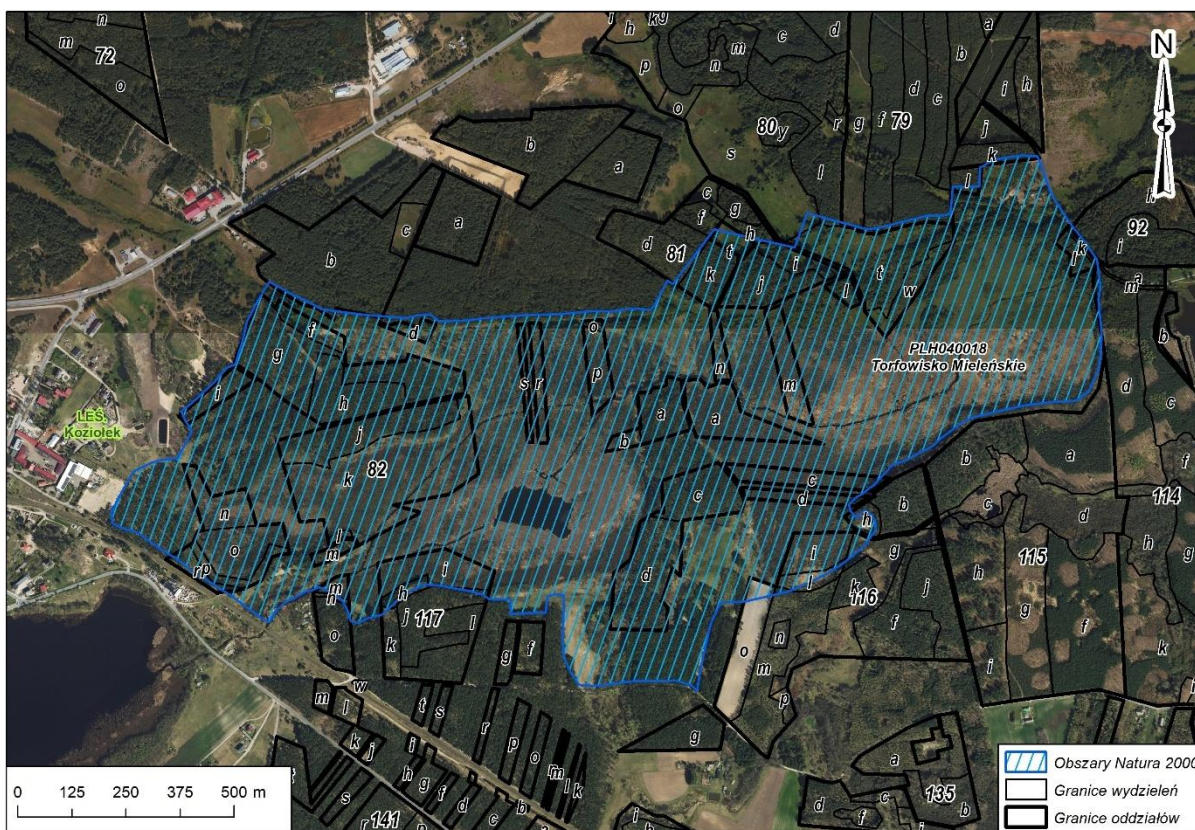
3.2.4. Torfowisko Mieleńskie PLH040018

Obszar Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie PLH040018 wyznaczony został w 2008 r. Decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r. przyjmującą na mocy Dyrektywy Rady 92/43/EWG drugi zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C (2008) 8039) (2009/93/WE). Obecnie obowiązuje Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Torfowisko Mieleńskie (PLH040018).

Obszar posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem nr 0210/28/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 27 września 2013 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie PLH040018.

Według danych znajdujących się w standardowym formularzu danych (SDF, 01.2025) obszar Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie PLH040018 jest obszarem o powierzchni 146,06 ha. Na terenie Torfowiska występuje rezerwat przyrody o takiej samej nazwie. We wschodniej części obszaru znajduje się cenne florystycznie torfowisko przejściowe, w którym znajduje się bogata populacja reliktovej brzozy niskiej *Betula humilis*, a także rzadkie mchy i rośliny naczyniowe (m.in. *Carex chordorhiza*, *Liparis loeselii*, *Dactylorhiza incarnata*). W środkowej części obszaru znajduje się niewielkie przepływowe jezioro Mielne otoczone jest niedostępnymi terenami bagiennymi oraz kompleksem użytków zielonych (łąki, pastwiska). Łąki i pastwiska w dużej części zarośnięte są przez zarośla wierzbowe oraz trzcinę pospolitą. Takie kompleksy użytków zielonych i zarośli znajdują się również we wschodniej części obszaru na zarośniętym Jeziorze (Bagnie) Patana.

Wykaz siedlisk stanowiących przedmioty ochrony (posiadających ocenę A, B lub C) w obszarze Natura 2000 (wg SDF, 01.2024) zamieszczono w poniższej tabeli. Dodatkowo zgodnie z zapisami protokołu KZP zamieszczono ocenę stanu zachowania siedliska według uproszczonej metodyki GIOŚ.

Ilustracja 16. Obszar Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie

Tabela 13. Zestawienie siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie PLH040018

Lp.	Kod siedliska	Nazwa Siedliska	Ocena ogólna*	Stan zachowania**	Przedmiot ochrony występujący na gruntach w zarządzie N-ctwa w granicach obszaru N2000
1	3150	Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z <i>Nymphenion</i> , <i>Potamion</i>	-	-	NIE
2	6120	Cieplolubne śródlądowe murawy napiaskowe (<i>Koelerion glaucae</i>)	-	-	NIE
3	6410	Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (<i>Molinion</i>)	-	-	NIE
4	6510	Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Arrhenatherion elatioris</i>)	-	-	NIE
5	7140	Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzeria-Caricetae nigrae</i>)	B	-	TAK
6	7230	Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk	B	-	TAK
7	91D0	Bory i lasy bagienne	-	-	NIE
8	91E0	Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albae</i> , <i>Populetum albae</i> , <i>Alnenion glutinoso-incanae</i> , olsy źródłiskowe)	C	-	TAK

Objaśnienia do tabeli:

* ocena wg SDF (styczeń 2024 r.)

** ocena wg uproszczonej metodyki GIOŚ, uśredniona dla całego platu siedliska

Tabela 14. Zestawienie przedmiotów ochrony dla których wyznaczono obszar Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie PLH040018

Lp.	Kod gatunku	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochrony*	Ocena ogólna**	Przedmiot ochrony występujący na gruntach w zarządzie N-ctwa w granicach obszaru N2000
1	6216	<i>Hamatocauliu vernicosus</i>	Haczykowiec błyszczący	Ścisła	-	-
2	1903	<i>Liparis loeseli</i>	Lipiennik Loesela	Ścisła	-	-

Objaśnienia do tabeli:

* na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt

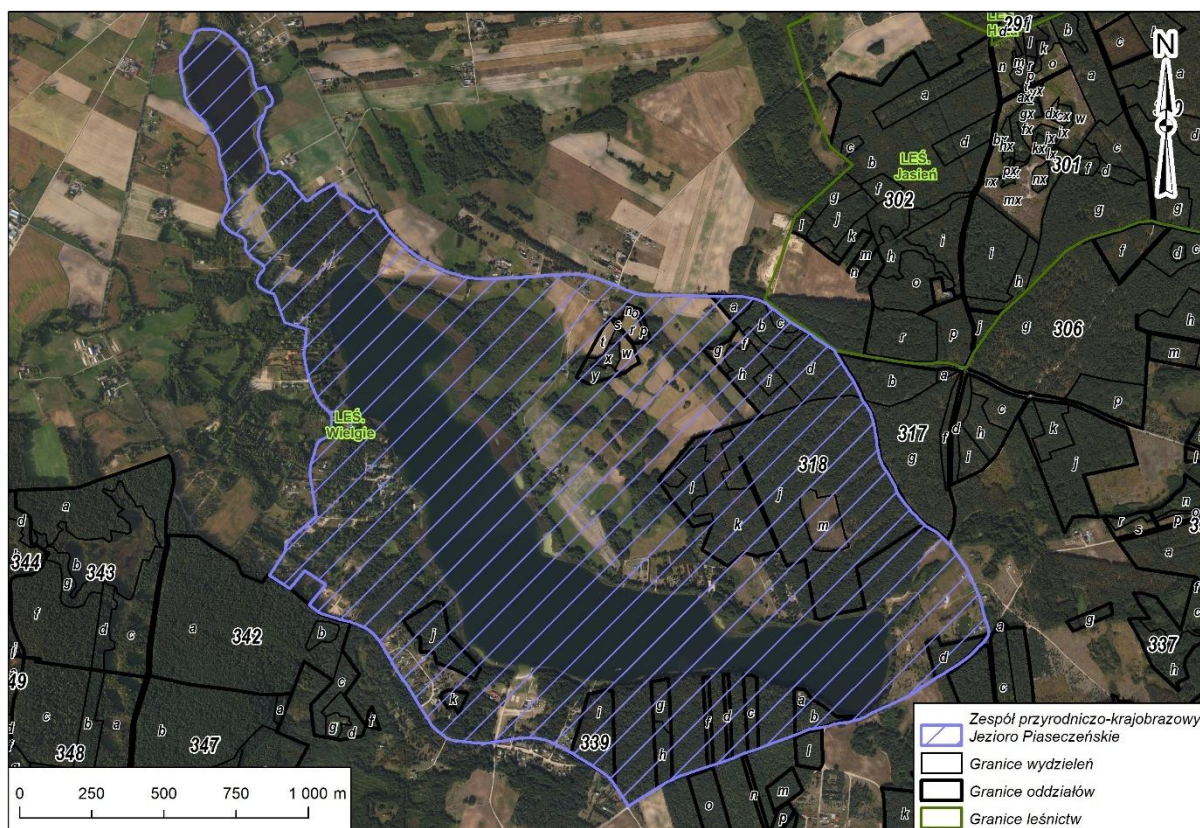
** ocena wg SDF (styczeń 2025 r.)

3.3. Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

3.3.1. ZPK Jezioro Piaseczeńskie

ZPK Jezioro Piaseczeńskie powołany został Uchwałą nr VIII/45/07 Rady Gminy Wielgie z dnia 18 maja 2007 r. w sprawie utworzenia na terenie gminy zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Obszar ZPK o powierzchni xx ha zlokalizowany jest w Leśnictwie Wielgie. Celem ustanowienia zespołu przyrodniczo-krajobrazowym jest ochrona ekosystemu (fauny i flory) jeziora Piaseczeńskiego.

Ilustracja 17. Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Jezioro Piaseczeńskie na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

3.4. Parki Krajobrazowe

Parki krajobrazowe są wielkopowierzchniową formą ochrony przyrody i jak podaje ustawa o ochronie przyrody: obejmują obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Na terenie gruntów zarządzanych przez Nadleśnictwo Skrwilno znajduje się Górznieński-Lidzbarski Park Krajobrazowy, który wchodzi w skład Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Kujawko-Pomorskiego.

Park wraz z otuliną utworzony został Rozporządzeniem nr 1/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 11 września 1990 r. w sprawie: utworzenia Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Powierzchnia Parku z ww. Rozporządzenia wynosi 27531,20 ha, w tym grunty Nadleśnictwa Skrwilno stanowią ha.

Uchwałą nr 37/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 20 kwietnia 2021 r. w sprawie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, ustalono następujące szczególne cele ochrony Parku:

1) dla ochrony przyrody:

a) zachowanie zespołów form ukształtowania terenu reprezentujących zestaw cech charakterystycznych dla typów morfogenetycznych rynien polodowcowych i ich sandrowo-morenowego otoczenia oraz fragmentu doliny rzecznej Brynicy i jej wysoczyznowego i sandrowego otoczenia,

b) rekultywacja ze względów przyrodniczych i krajobrazowych struktur fitogenicznych zdegradowanych antropogenicznie,

c) utrzymanie lub przywrócenie warunków hydrograficznych umożliwiających rozwój naturalnych siedlisk roślinnych poprzez odpowiednie ukierunkowanie melioracji,

d) poprawa obecnego stanu jakościowego wód powierzchniowych,

e) zachowanie specyfiki florystycznej Parku związanej z dużym zróżnicowaniem typów siedlisk,

f) zachowanie wszystkich typów siedlisk florystycznych i utrzymanie populacji gatunków zagrożonych na poziomie pełnej odnawialności,

g) ochrona zbiorowisk roślinnych zagrożonych wyginięciem w skali kraju ze względu na zanikanie właściwych dla nich siedlisk, ze szczególnym uwzględnieniem roślinności torfowisk,

h) przywrócenie naturalnego składu gatunkowego i struktury wiekowej drzewostanów w lasach,

i) zwiększenie powierzchni naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk wzdłuż brzegów zbiorników wodnych i cieków,

j) ochrona różnorodności siedlisk warunkujących bogactwo fauny;

2) dla ochrony krajobrazu:

a) zachowanie krajobrazów rynien polodowcowych oraz przełomowego odcinka doliny rzecznej Brynicy o cechach zbliżonych do naturalnych,

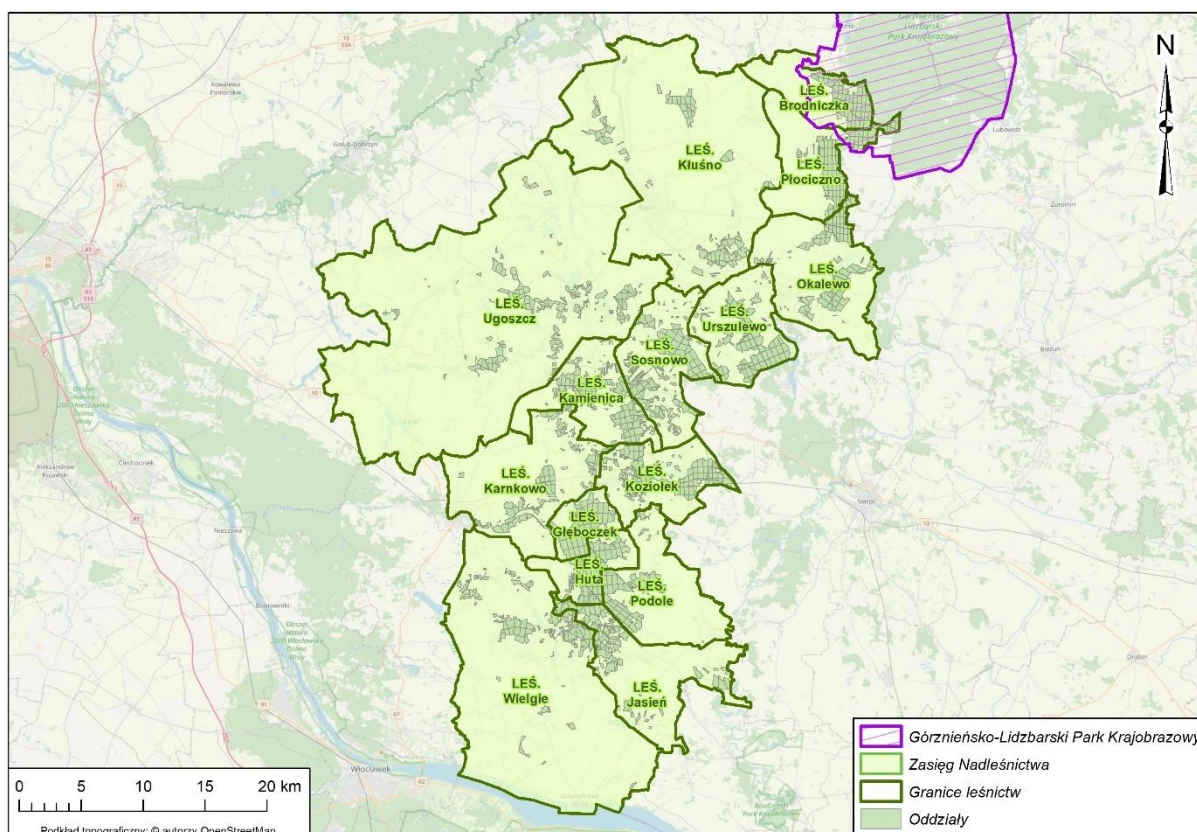
b) zachowanie kompleksów leśnych w całej różnorodności krajobrazowej, zwłaszcza krajobrazów leśnowodno-torfowiskowych,

c) zachowanie wnętrz i panoram widokowych o szczególnych walorach krajobrazowych, zarówno

w krajobrazie zbliżonym do naturalnego, jak i w krajobrazie kulturowym,

d) zachowanie dotychczasowych proporcji powierzchniowych między obszarami leśnymi i nieleśnymi oraz ochrona terenów nieleśnych o dużych walorach krajobrazowych: ekosystemów bagiennych, torfowiskowych, łąkowych i innych półnaturalnych;

- 3) dla ochrony środowiska kulturowego:
- a) zachowanie tożsamości kulturowej i ciągłości historycznej regionu,
 - b) utrzymanie charakterystycznych cech przestrzennych środowiska kulturowego Parku,
 - c) harmonijne kształtowanie przestrzeni w powiązaniu z elementami środowiska kulturowego,
 - d) harmonizowanie elementów środowiska kulturowego i przyrodniczego Parku oraz jego otoczenia.

Ilustracja 18. Park Krajobrazowy na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

3.5. Obszary Chronionego Krajobrazu

Według Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. 2015 poz. 1651) obszarami chronionego krajobrazu są „wyróżniające się krajobrazowo tereny o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych”.

Na terenie Nadleśnictwa Skrwilno znajduje się pięć OChK:

- Jezioro Skępskie,
- Drumliny Zbójeńskie,
- Źródła Skrwy,
- Dolina Drwęcy,
- Przysięczce Skrwy Prawej.

Zakres obowiązujących ustaleń dotyczących czynnej ochrony ekosystemów na terenie OChK zgodnie z:

-
- Uchwałą nr 163/XXVI/88 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Płocku z dnia 9 czerwca 1988 r. w sprawie ochrony krajobrazu w województwie płockim (Dz. Urz. z 1988 r. Nr 11, poz.106),
 - Uchwałą nr XX/92/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku z dnia 15 czerwca 1983 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu (Dz. Urz. WRN Nr 3, poz. 22).

3.6. Pomniki przyrody

Podstawą prawną tworzenia pomników przyrody w Polsce jest ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Zgodnie z art. 40 przytoczonej ustawy pomnikami przyrody są: „pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie”.

W Nadleśnictwie Skrwilno zlokalizowane są liczne pomniki przyrody: 20 dębów szypułkowych, 27 buków zwyczajnych, 1 grab oraz 1 lipa.

Aktualne zestawienie istniejących pomników przyrody występujących na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Skrwilno (na podstawie danych przekazanych przez Nadleśnictwo) przedstawiono w poniższej tabeli. Wymiary i stan zdrowotny pomników przyrody stanowiących drzewa zaktualizowano.

Tabela 15. Zestawienie pomników przyrody na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

Lp.	Podstawa prawna	Położenie		Rodzaj	Opis obiektu			
		Leśnictwo, oddział, wydzielanie	Gmina, obręb ewid.,		Gatunek lub obiekt	Liczba	Obwód (cm)	Stan zdrowotny*
1.	Uchwała Nr XXXI/148/06 Rady Gminy w Skrwilnie z dnia 15 września 2006r.	Skrwilno, 137i	Skrwilno	Drzewo	dąb szypułkowy	2	382, 376	-
2.		Skrwilno139c	Skrwilno	Drzewo	dąb szypułkowy	1	339	-
3.		Skrwilno 145c	Skrwilno	Drzewo	dąb szypułkowy	1	414	-
4.		Skrwilno 164f	Skrwilno	Drzewo	dąb szypułkowy	1	448	-
5.	Uchwała Nr VIII/39/2015 Rady Gminy Świdziebnia z dnia 30 lipca 2015r.	Skrwilno 191d	Świdziebnia	Drzewo	dąb szypułkowy	1	506	-
6.		Skrwilno 194c	Świdziebnia	Drzewo	buk zwyczajny	3	304, 338, 335	1 drzewo posusz bez kory
7.		Skrwilno 195a	Świdziebnia	Drzewo	buk zwyczajny	5	351, 295, 329, 308, 311	1 drzewo zasiedlone przez owady Odłamana gałąź Duży guz, w pniu widoczny duży otwór Obumierający, opanowany przez owady
8.	Uchwała Nr XXXIII/191/06 Rady Gminy w Wąpielsku z dnia 29 czerwca 2006r.	Skrwilno 206h	Wąpielsk	Drzewo	grab zwyczajny	1	-	Pozostałość pnia po rozkładającym się drzewie
9.		Skrwilno 206h	Wąpielsk	Drzewo	lipa drobnolistna	1	188	Zabliźniająca się listwa do wys. 3m
10.		Skrwilno 206i	Wąpielsk	Drzewo	dąb szypułkowy	8	456, 458, 408, 312, 340, 301, 308, 314	Zabliźniająca się listwa do wys. 4m
11.	Uchwała Nr XV/58/2015 Rady Gminy Wąpielsk z dnia 30 września 2015r.	Skrwilno 207a	Wąpielsk	Drzewo	dąb szypułkowy	1	389	Listwa do wysokości 4m. od uderzenia pioruna, odłamany konar
12.		Skrwilno 207d	Wąpielsk	Drzewo	dąb szypułkowy	3	415, 342, 304	Odłamany konar
13.		Skrwilno 207g	Wąpielsk	Drzewo	dąb szypułkowy	1	351	Opanowany przez grzyby do wysokości 8m. złamany 1 konar

Lp.	Podstawa prawna	Położenie		Rodzaj	Opis obiektu			
		Leśnictwo, oddział, wydzielanie	Gmina, obręb ewid.,		Gatunek lub obiekt	Liczba	Obwód (cm)	Stan zdrowotny*
14.	Uchwała Nr XL/167/06 Rady Gminy Brzuze z dnia 18 lipca 2006r.	Urszulewo 124a	Brzuze	Drzewo	buk zwyczajny	19	315, 290, 310, 338, 230, 315, 280, 267, 353, 336, 314, 358, 354, 326, 325, 310, 275, 295, 296	Drzewo w dobrej kondycji, do wysokości 7 pień gładki bez sęków i guzów. Widoczne ślady żerowania dzięcioła Od strony wschodniej 2 gałęz odłamana. Nie wymaga żadnych zabiegów konserwatorskich.
15.		Urszulewo 128m	Brzuze	Drzewo	dąb bezszypułkowy	1	435	Stan dobry, bez uszkodzeń. W koronie liczne suche gałęzie.

Ilustracja 19. Pomnik przyrody w Rezerwacie Okalewo

3.7. Stanowiska gatunków chronionych

Zgodnie z art 46.1.2 ustawy o ochronie przyrody ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

Aktualnie obowiązującymi rozporządzeniami, określającymi listy gatunków chronionych roślin, grzybów i zwierząt są:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. z 2014 r. poz. 1408),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1409),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2380)

Według powyższych rozporządzeń ustalono listy gatunków roślin, grzybów i zwierząt występujących na terenie Nadleśnictwa Skrwilno, które są:

- objęte ochroną częściową,
- objęte ochroną ścisłą,

- objęte ochroną ścisłą, wymagające ochrony czynnej.

Na terenie Nadleśnictwa Skrwilno stwierdzono następujące ilości chronionych gatunków roślin i zwierząt:

- 35 gatunków roślin naczyniowych oraz mszaków,
- 2 gatunków bezkręgowców,
- 16 gatunków płazów i gadów,
- 128 gatunków ptaków,
- 18 gatunki ssaków.

Poniżej w tabelach od nr **Tabela 16** do nr **Tabela 20** zestawiono występujące na terenie Nadleśnictwa chronione gatunki grzybów, porostów, roślin i zwierząt. Lokalizacje wybranych chronionych gatunków grzybów (wraz z porostami) roślin i zwierząt przedstawiono na „Mapie przeglądowej walorów przyrodniczo-kulturowych Nadleśnictwa Skrwilno 1:25 000” oraz na „Mapie przeglądowej obszarów chronionych i funkcji lasu Nadleśnictwa Skrwilno 1:25 000”. **Szczegółowe lokalizacje (adres leśny) zostały przedstawione w „Załączniku do POP - Dane wrażliwe”.**

3.7.1. Chronione gatunki roślin, mchów oraz grzybów

Tabela 16. Chronione gatunki roślin naczyniowych i paproci

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	PCKR**	PL***	Źródło danych
1.	Bagno zwyczajne	<i>Ledum palustre</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
2.	Bielistka siwa	<i>Leucobrium glaucum</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
3.	Błyszczce włosowate	<i>Tomentypnum nitens</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
4.	Bobrek trójlistkowy	<i>Menyanthes trifoliata</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
5.	Brodawkowiec czysty	<i>Pseudoscleropodium purum</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
6.	Drabik drzewkowaty	<i>Climacium dendroides</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
7.	Dziewięcśl bezłodygowy	<i>Carlina acaulis</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
8.	Fałdownik nastroszony	<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
9.	Fiołek	<i>Viola sp.</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
10.	Goździk piaskowy	<i>Dianthus arenarius</i>	Częściowa	-	NT	N-ctwo Skrwilno
11.	Goryczuszka	<i>Gentianella sp.</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
12.	Lilia złotogłów	<i>Lilium martagon</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
13.	Modrzewnica zwyczajna	<i>Andromeda polifolia</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	PCKR**	PL***	Źródło danych
14.	Mokradłoszka zastrzona	<i>Calliergonella cuspidata</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
15.	Naparstnica zwyczajna	<i>Digitalis grandiflora</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
16.	Orlik pospolity	<i>Aquilegia vulgaris</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
17.	Parzęchlin	<i>Meesia sp.</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
18.	Płonnik pospolity	<i>Polytrichum commune</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
19.	Podrzeń żebrowiec	<i>Blechnum spicant</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
20.	Pomocnik baldaszkowy	<i>Chimaphila umbellata</i>	Częściowa	-	NT	N-ctwo Skrwilno
21.	Próchniczek błotny	<i>Aulacomnium palustre</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
22.	Rosiczka	<i>Drosera sp.</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
23.	Sasanka łąkowa	<i>Pulsatilla pratensis</i>	Ścisła	-	VU	N-ctwo Skrwilno
24.	Sasanka otwarta	<i>Pulsatilla patens</i>	Ścisła	EN	EN	N-ctwo Skrwilno
25.	Starodub łąkowy	<i>Osteraicum palustre</i>	Ścisła	VU	NT	N-ctwo Skrwilno
26.	Tojad	<i>Aconitum sp.</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
27.	Torfowiec	<i>Sphagnum sp.</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
28.	Turówka leśna	<i>Hierochloë australis</i>	Częściowa	-	VU	N-ctwo Skrwilno
29.	Turzyca	<i>Carex sp.</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
30.	Wawrzynek wilczełyko	<i>Daphne mezereum</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
31.	Widłak goździsty	<i>Lycopodium clavatum</i>	Częściowa	-	NT	N-ctwo Skrwilno
32.	Widłak jałowcowaty	<i>Lycopodium annotinum</i>	Częściowa	-	NT	N-ctwo Skrwilno
33.	Widłoząb kędzierzawy	<i>Dicranum polysetum</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
34.	Widłoząb miotlasty	<i>Dicranum scoparium</i>	Częściowa	-	-	N-ctwo Skrwilno
35.	Wroniec widlasty	<i>Huperzia selago</i>	Częściowa	-	NT	N-ctwo Skrwilno

(1) gatunki Naturowe

*Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1409)

** Polska Czerwona Księga roślin (Zarzycki K., Kazimierczakowa R., Mirek Z., Wyd III. Uaktualnione i rozszerzone, Instytut Ochrony Przyrody PAN, 2014.

***Polska Czerwona Lista paprotników i roślin kwiatowych (Kazimierczakowa R. (red.) Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych, Instytut ochrony Przyrody PAN, 2016.

**** Ewentualna szczegółowa lokalizacja gatunków objętych ochroną, została zamieszczona w „Załączniku nr I do Programu Ochrony Przyrody - dane wrażliwe

Tabela 17. Chronione gatunki owadów

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista**	Źródło danych
1.	Czerwończyk nieparek	<i>Lycaena dispar</i>	Ścisła	NT	POP N-ctwo Skrwilno
2.	Kozioróg dębosz	<i>Cerambyx cerdo</i>	Ścisła	VU	POP N-ctwo Skrwilno

(1) gatunki Naturowe

* Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2380),

** Czerwona Lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce, Głowaciński Z., 2002r.

*** Ewentualna szczegółowa lokalizacja gatunków objętych ochroną, została zamieszczona w „Załączniku nr I do Programu Ochrony Przyrody - dane wrażliwe

Tabela 18. Chronione gatunki płazów i gadów

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Polska czerwona księga**	Czerwona lista***	Źródło danych
1.	Grzebiuszka ziemna	<i>Pelobates fuscus</i>	Ścisła			POP N-ctwo Skrwilno
2.	Kumak nizinny	<i>Bombina bombina</i>	Ścisła (1)	DD	LR	POP N-ctwo Skrwilno
3.	Padalec zwyczajny	<i>Anquis fragilis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
4.	Ropucha szara	<i>Bufo bufo</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
5.	Ropucha zielona	<i>Bufo viridis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
6.	Ropucha paskówka	<i>Bufo calamita</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
7.	Rzekotka drzewna	<i>Hyla arborea</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
8.	Traszka grzebieniasta	<i>Triturus cristatus</i>	Ścisła	NT	LR	POP N-ctwo Skrwilno
9.	Traszka zwyczajna	<i>Triturus vulgaris</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
10.	Jaszczurka zwinka	<i>Lacerta agilis</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
11.	Jaszczurka żyworodna	<i>Lacerta vivipara</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
12.	Zaskroniec zwyczajny	<i>Natrix natrix</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
13.	Żaba jeziorkowa	<i>Rana lessonae</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
14.	Żaba moczarowa	<i>Rana arvalis</i>		-	-	N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Polska czerwona księga**	Czerwona lista***	Źródło danych
15.	żaba śmieszka	<i>Rana ridibunda</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
16.	żmija zygzakowata	<i>Vipera berus</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

(1) gatunki Naturowe

* Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2380),

** Polska czerwona księga zwierząt, Głowaciński.

*** Czerwona Lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce, Głowaciński Z., 2002r.

*** Ewentualna szczegółowa lokalizacja gatunków objętych ochroną, została zamieszczona w „Załączniku nr I do Programu Ochrony Przyrody - dane wrażliwe

Tabela 19. Chronione gatunki ptaków

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista 2002**	Czerwona lista 2020***	Źródło danych****
1.	Bączek	<i>Ixobrychus minutus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
2.	Bąk	<i>Botaurus stellaris</i>	Ścisła	-	NT	POP N-ctwo Skrwilno
3.	Bielik	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Ścisła	LR	-	POP N-ctwo Skrwilno
4.	Biegacz gładki	<i>Carabus glabratus</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
5.	Błotniak łąkowy	<i>Circus pygargus</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
6.	Błotniak stawowy	<i>Circus aeruginosus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
7.	Błotniak zbożowy	<i>Circus cyaneus</i>	Ścisła	-	CR	POP N-ctwo Skrwilno
8.	Bocian biały	<i>Ciconia ciconia</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
9.	Bocian czarny	<i>Ciconia nigra</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
10.	Bogatka	<i>Parus major</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
11.	Brzegówka	<i>Riparia riparia</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
12.	Brzęczka	<i>Locustella luscinioides</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
13.	Cyranka	<i>Anas querquedula</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
14.	Czajka	<i>Vanellus vanellus</i>	Ścisła	-	EN	POP N-ctwo Skrwilno
15.	Czapla biała	<i>Egretta alba</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
16.	Derkacz	<i>Crex crex</i>	Ścisła	VU	VU	POP N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista 2002**	Czerwona lista 2020***	Źródło danych****
17.	Drozd śpiewak	<i>Trubadus philomelos</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
18.	Drzemlik	<i>Falco columbarius</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
19.	Dudek	<i>Upupa epops</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
20.	Dymówka	<i>Hirundo rustica</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
21.	Dzierlatka	<i>Galerida cristata</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
22.	Dzięcioł czarny	<i>Dryocopus martius</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
23.	Dzięcioł duży	<i>Dryobates major</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
24.	Dzięcioł średni	<i>Dryobates medius</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
25.	Dzięcioł zielony	<i>Picus viridis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
26.	Dzięciołek	<i>Dryobates minor</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
27.	Gawron	<i>Corvus frugilegus</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
28.	Gąsiorek	<i>Lanius collurio</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
29.	Gil	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
30.	Grubodziub	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
31.	Jastrząb gołębniarz	<i>Accipiter gentilis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
32.	Kania czarna	<i>Milvus migrans</i>	Ścisła	-	NT	POP N-ctwo Skrwilno
33.	Kania ruda	<i>Milvus milvus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
34.	Kapturka	<i>Sylvia atricapilla</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
35.	Kawka	<i>Corvus monedula</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
36.	Kobuz	<i>Falco subbuteo</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
37.	Kopciuszek	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista 2002**	Czerwona lista 2020***	Źródło danych****
38.	Kos	<i>Turdus merula</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
39.	Kowalik	<i>Sitta europaea</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
40.	Krakwa	<i>Anas strepera</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
41.	Krogulec	<i>Accipiter nisus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
42.	Krogulec krótkonogi	<i>Accipiter brevipes</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
43.	Kruk	<i>Corvus corax</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
44.	Kszyk	<i>Capella gallinago</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
45.	Kukułka	<i>Cuculus canorus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
46.	Kulczyk	<i>Serinus serinus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
47.	Kwiczół	<i>Turdus pilaris</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
48.	Lerka	<i>Lullula arborea</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
49.	Łabędź czarnodzioby	<i>Cygnus columbianus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
50.	Łabędź krzykliwy	<i>Cygnus cygnus</i>	Ścisła	-	NT	POP N-ctwo Skrwilno
51.	Łabędź niemy	<i>Cygnus olor</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
52.	Łozówka	<i>Acrolephalus palustris</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
53.	Makolągwa	<i>Carduelis carduelis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
54.	Mazurek	<i>Paser montanus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
55.	Muchołówka szara	<i>Muscicapa striata</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
56.	Myszołów zwyczajny	<i>Buteo buteo</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
57.	Nurogęs	<i>Mergus merganser</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
58.	Oknówka	<i>Delichon urbica</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista 2002**	Czerwona lista 2020***	Źródło danych****
59.	Ortolan	<i>Emberiza hortulana</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
60.	Orzeł przedni	<i>Aquila chrysaetus</i>	Ścisła (1)	-	EN	POP N-ctwo Skrwilno
61.	Pelzacz leśny	<i>Certhia familiaris</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
62.	Pelzacz ogrodowy	<i>Certhia brachydactyla</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
63.	Perkoz dwuczuby	<i>Podiceps cristatus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
64.	Perkoz rdzawoszyi	<i>Podiceps cristatus</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
65.	Perkozek	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
66.	Piecuszek	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
67.	Piegża	<i>Sylvia curruca</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
68.	Pierwiosnek	<i>Phylloscopus collybita</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
69.	Pleszka	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
70.	Pliszka siwa	<i>Motacilla alba</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
71.	Pliszka żółta	<i>Motacilla flava</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
72.	Płaskonos	<i>Anas clypeata</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
73.	Płomykówka	<i>Tyto alba</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
74.	Podróżniczek	<i>Luscinia svecica</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
75.	Pokląskwa	<i>Saxicola ruberta</i>	Ścisła	-	NT	POP N-ctwo Skrwilno
76.	Pokrzewka cierniówka	<i>Sylvia communis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
77.	Pokrzewka czarnołbista	<i>Sylvia atricapilla</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
78.	Pokrzewka ogrodowa	<i>Sylvia borin</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
79.	Potrzeszcz	<i>Emberiza calandra</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista 2002**	Czerwona lista 2020***	Źródło danych****
80.	Pójdźka	<i>Athene noctua</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
81.	Pustułeczka	<i>Falco naumanni</i>	Ścisła	VU	-	POP N-ctwo Skrwilno
82.	Pustułka	<i>Falco tinnunculus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
83.	Puszczyk	<i>Strix aluco</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
84.	Raniuszek	<i>Regithalos caudatus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
85.	Rokitniczka	<i>Acrocephalus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
86.	Rożeniec	<i>Anas acuta</i>	Ścisła	-	CR	POP N-ctwo Skrwilno
87.	Rudzik	<i>Erithacus rubecula</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
88.	Rybitwa czarna	<i>Chlidonias niger</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
89.	Rybołów	<i>Pandion haliaetus</i>	Ścisła (1)	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
90.	Sierpówka	<i>Streptopelia decaocto</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
91.	Sieweczka rzeczna	<i>Charadrius dubius</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
92.	Siewka złota	<i>Pluvialis apricaria</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
93.	Sikora bogatka	<i>Parus major</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
94.	Sikora czarnogłówna	<i>Parus montanus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
95.	Sikora czubątka	<i>Parus cristatus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
96.	Sikora modra	<i>Parus caeruleus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
97.	Sikora sosnowka	<i>Parus ater</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
98.	Sikora uboga	<i>Parus palustris</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
99.	Skowronek borowy	<i>Lulula arborea</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
100.	Skowronek polny	<i>Alauda arvensis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista 2002**	Czerwona lista 2020***	Źródło danych****
101.	Słownik szary	<i>Luscinia luscinia</i>	Ścisła	-	NT	POP N-ctwo Skrwilno
102.	Sokół wędrowny	<i>Falco peregrinus</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
103.	Sójka	<i>Garrulus glandarius</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
104.	Sroka	<i>Pica pica</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
105.	Strumieniówka	<i>Lucustella fluviatilis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
106.	Strzyżyk	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Ścisła	-	-	N-ctwo Skrwilno
107.	Szablodziób	<i>Recurvirostra avosetta</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
108.	Szczygieł	<i>Carduelis carduelis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
109.	Szlamnik	<i>Limosa lapponica</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
110.	Szpak	<i>Sturnus vulgaris</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
111.	Świergotek drzewny	<i>Anthus trivialis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
112.	Świergotek łąkowy	<i>Anthus pratensis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
113.	Świergotek polny	<i>Anthus campestris</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
114.	Świstun	<i>Anas penelope</i>	Ścisła	-	CR	POP N-ctwo Skrwilno
115.	Świstunka	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
116.	Trzciniak	<i>Acreocephalus arundinaceus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
117.	Trzcinniczek	<i>Acreocephalus scirpaceus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
118.	Trzmielojad	<i>Pernis apivorus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
119.	Trznadel	<i>Emberiza citrinella</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
120.	Turkawka	<i>Streptopelia turtur</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
121.	Uszatka	<i>Asio otus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Czerwona lista 2002**	Czerwona lista 2020***	Źródło danych****
122.	Wilga	<i>Oriolus oriolus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
123.	Wrona siwa	<i>Corvus corone</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
124.	Wróbel	<i>Passer domesticus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
125.	Zaganiacz	<i>Hippolais icterina</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
126.	Zięba	<i>Fringilla coelebs</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
127.	Zimorodek	<i>Alcedo atthis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
128.	Żuraw	<i>Grus grus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

(1) Gatunki Natorowe (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Załącznik I)

* Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2380),

** Czerwona Lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce, Głowaciński Z., 2002r.

***Czerwona Lista Ptaków Polski, Wilk T., Chodkiewicz T., Sikora A., Chylarecki P., Kuczyński L., 2020r.

**** Ewentualna szczegółowa lokalizacja gatunków objętych ochroną, została zamieszczona w „Załączniku nr I do Programu Ochrony Przyrody - dane wrażliwe

Tabela 20. Chronione gatunki ssaków

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Polska czerwona księga**	Czerwona lista ***	Źródło danych****
1.	Bóbr europejski	<i>Castor fiber</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
2.	Borowiec wielki	<i>Nyctalus noctula</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
3.	Gacek brunatny	<i>Plecotus auritus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
4.	Gronostaj	<i>Mustela erminea</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
5.	Jeż wschodni	<i>Erinaceus concolor</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
6.	Kret	<i>Talpa europaea</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
7.	Karlik malutki	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
8.	Karlik większy	<i>Pipistrellus nathusii</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
9.	Łasica łąska	<i>Mustela nivalis</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Ochrona gatunkowa*	Polska czerwona księga**	Czerwona lista ***	Źródło danych****
10.	Mopek zachodni	<i>Barbastella barbastellus</i>	Ścisła	-	VU	POP N-ctwo Skrwilno
11.	Mroczek późny	<i>Eptesicus serotinus</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
12.	Nocek duży	<i>Myotis myotis</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
13.	Nocek Natterera	<i>Myotis Nettereri</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
14.	Nocek rudy	<i>Myotis daunebtomi</i>	Ścisła	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
15.	Ryjówka aksamitna	<i>Sorex araneus</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
16.	Ryjówka malutka	<i>Sorex minutus</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno
17.	Rzęsorek rzeczek	<i>Neomys fodines</i>	Częściowa	LC	-	POP N-ctwo Skrwilno
18.	Wydra	<i>Lutra lutra</i>	Częściowa	-	-	POP N-ctwo Skrwilno

(1) gatunki Naturowe

* Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 października 2022 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2380),

** Polska czerwona księga zwierząt, Głowaciński.

*** Czerwona Lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce, Głowaciński Z., 2002r.

**** Ewentualna szczegółowa lokalizacja gatunków objętych ochroną, została zamieszczona w „Załączniku nr I do Programu Ochrony Przyrody - dane wrażliwe

Ilustracja 20. *Ledum palustre* bagno zwyczajne w Nadleśnictwie Skrwilno

Ilustracja 21. Padalec zwyczajny *Anguis fragilis* na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

Ilustracja 22. Żmija zygzakowata *Vipera berus* na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

Ilustracja 23. Klucz żurawi na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

3.7.2. Strefa ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową

W celu ochrony ostoi i stanowisk roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być ustalane strefy ochrony.

Na terenie Nadleśnictwa Skrwilno wyznaczono osiem stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową: 3 strefy dla bociana czarnego (*Ciconia nigra*) oraz 5 stref dla Bielika (*Haliaeetus albicilla*). Granice stref ochrony całorocznej (o promieniu 100 metrów) wokół gniazda zostały zatwierdzone na mocy następujących dokumentów:

- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 24.08.2022 r. (znak pisma: WOP.6442.28.2022.MP2). - Leśnictwo Koziółek
- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 20.05.2024 r. (znak pisma: WOP.6442.21.2024.MP2). - Leśnictwo Koziółek
- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 17.02.2012 r. (znak pisma: WOP.6442.1.2012.PD). - Leśnictwo Płociczno
- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 11.01.2022 r. (znak pisma: WOP.6442.34.2021.MP2). - Leśnictwo Urszulewo
- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 09.11.2011 r. (znak pisma: WPN.6442.21.2011.PD). - Leśnictwo Kamienica
- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 09.07.2008 r. (znak pisma: WŚRRW.II.KLD.6631.-1/24/08). - Leśnictwo Podole
- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 30.06.2021 r. (znak pisma: WOP.6442.13.2021.MP2). - Leśnictwo Wielgie
- Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 03.06.2025 r. (znak pisma: WOP.6444.25.2025.MP.2) – Leśnictwo Wielgie

W strefie ochrony całorocznej nie planowano żadnych zabiegów gospodarczych; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska.

Zabiegi gospodarcze w strefach ochrony ptaków, zostały uzgodnione podczas spotkania, które odbyło się w dniu 08 lipca 2025 r. pomiędzy przedstawicielami RDLP Toruń, RDOŚ w Bydgoszczy, Nadleśnictwem Skrwilno, oraz wykonawcą PUL - Krameko Sp. z o.o. Natomiast wskazania hodowlane oraz zabiegi z zakresu pielęgnowania drzewostanów ściśle uzgodniono pomiędzy Wykonawcą PUL oraz Nadleśnictwem Skrwilno. W strefie ochrony całorocznej nie zaplanowano żadnych zabiegów gospodarczych, natomiast w strefie ochrony okresowej wszystkie planowane zabiegi muszą być wykonane poza okresem ochronnym oraz ściśle uzgadniane z RDOŚ w Bydgoszczy.

Ilustracja 24. Gniazdo Bielika na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

4. WALORY PRZYRODNICZO LEŚNE

4.1. Klimat*

Zgodnie z regionalizacją klimatyczną przedstawioną w pracy Klimat Polski. A. Woś, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, znaczna część Nadleśnictwa Skrwilno położona jest w X-Zachodniomazurskim regionie klimatycznym. Pozostała część Nadleśnictwa leży w regionie klimatycznym XI – Chełmińsko-Toruńskim oraz XVII – Wschodniopomorskim.

Średnia temperatura roczna w omawianym obszarze wynosi 6,5 stopni Celcjusza. Średnia wieloletnia temperatura lipca kształtuje się na poziomie 17,5 stopni Celcjusza, natomiast temperatura lutego wynosi –4,1 stopni Celcjusza. Liczba dni gorących (z temperaturą powyżej 25 stopni Celcjusza) waha się od 25 do 27 dni. Z kolei liczba dni mroźnych (z temperaturą minimalną poniżej –10 stopni Celcjusza) wynosi około 30 dni. Ważny pod względem gospodarczym okres wegetacji roślin trwa na terenie Nadleśnictwa do 206 dni. Średnia roczna względna wilgotność powietrza wynosi 79-81%. Minimum wilgotności względnej występuje w czerwcu a maksimum w grudniu.

Wartość opadów atmosferycznych dla omawianego obszaru wynosi niewiele ponad 550 mm rocznie. Suma opadów za okres letni (kwiecień – sierpień) wynosi 290 mm. Rezultatem niedoboru opadów jest zaznaczająca się coraz wyraźniej tendencja do stepowienia. W przebiegu rocznym najwyższe wartości opadów atmosferycznych przypadają na miesiące letnie. Liczba dni z opadem kształtuje się na poziomie 150 dni. Opad śnieżny w okolicach Skępego, tak jak na większości obszaru Polski, występuje w okresie od listopada do marca. Szata śnieżna zalega około 60 dni, a jej grubość często przekracza 50 cm.

Wiatry na omawianym obszarze mają przeważający kierunek zachodni (18-25% ogólnej liczby przypadków) i południowo-zachodni (około 14%), przy znacznym udziale (8-12%) wiatrów wschodnich przypadających głównie na miesiące zimowe. Największą prędkość wiatry osiągają w okresie zimowym, najmniejszą w sierpniu i wrześniu, przy czym maksymalne prędkości przypadają na ogół na kierunek zachodni i południowo-zachodni.

4.2. Rzeźba terenu

Obszar Nadleśnictwa cechuje się urozmaiconą rzeźbą terenu. Deniwelacje dochodzą do około 96 m. Najwyżej położonym punktem jest wywyższenie na północny-wschód od Chrostkowa o wysokości 152,8 (okolice Nowego Kobrzyńca) m n.p.m., położona jest w leśnictwie Ugoszcz w oddziale 173. Najniżej położony punkt (56,8 m n.p.m.) znajduje się na krawędzi dolinie rzeki Wisły.

Pod względem morfologicznym badany teren można ogólnie podzielić na trzy obszary. Wysoczoną morenową płaską i falistą z licznymi wytopiskami, w sąsiedztwie których występują kemy, moreny martwego lodu, ozy, formy akumulacji szczelinowej, w kilku miejscach poprzecinane rynkami subglacjalnymi. Na wschodniej i środkowej części obszaru dominują równiny sandrowe z rozległymi powierzchniami równin erozyjnych i równin zastoiskowych. Natomiast w części centralnej spotykamy rynnę

* Opracowano na podstawie „Raportu o stanie Miasta i Gminy Skępe, Opracowanie za rok 2024”

Rypienicką i rynną Jezior Skępskich — ciągnie się na odcinku o długości kilkunastu kilometrów.

4.3. Utwory geologiczno-glebowe

W Nadleśnictwie Skrwilno piaski wolnolodowcowe (Qf_{gp}) zajmują blisko 83% powierzchni omawianego obszaru. Występują na siedliskach (w obu wariantach uwilgotnienia) boru i lasu mieszanego świeżego, a także w mniejszym stopniu na lesie świeżym, borze mieszanym wilgotnym, lesie mieszanym wilgotnym, lesie wilgotnym i olsie jesionowym. Wśród gleb występujących na piaskach wodnolodowcowych dominują gleby rdzawe (RD), ok. 68% ogólnej powierzchni, następnie są gleby gruntowoglejowe (G), prawie 7% i bielcowe (B), ponad 7, resztę stanowią gleby takie jak: murszaste (MR), ochrowe (OC), brunatne (BR), czarne ziemie (CZ) i kulturoziemy (AK).

Wśród podtypów gleb największy udział wykazuje gleba rdzawa bielcowana - 7342,72 ha. (ponad 38% terenu nadleśnictwa) oraz gleba rdzawa właściwa – 4806,18 ha. (ok 25% powierzchni). Do osadów wodnolodowcowych zalicza się także mułki i piaski kemów.

Piaszczyste osady zwałowe zajmują znaczący areal na terenie Nadleśnictwa. Powierzchnia ta wynosi 1086,06 ha, blisko 6% powierzchni. Są to osady zbudowane z piasków i żwirów, miejscami z udziałem frakcji pyłowej, z domieszką gładów, a niekiedy soczewek glin. Na utworach zwałowych występują gleby typu rdzawych (RD) z przewagą rdzawej brunatnej. Pozostałe typy to gleby murszowate (MR), gruntowoglejowe (G), brunatne (BR) i płowe (P).

Torfy w Nadleśnictwie Skrwilno zajmują powierzchnię 1085,62 ha (5,66%). Jest to trzeci co do wielkości utworów powierzchniowy na badanym terenie. Zajmują one znaczne przestrzenie oraz liczne drobne, kilkwarowe i kilkudziesięciwarowe powierzchnie, rozsiane po całym terenie Nadleśnictwa.

4.4. Gleby

W obszarze Nadleśnictwa dominuje typ gleb rdzawych (RD) występuje na prawie 73% jego powierzchni. Gleby rdzawe charakteryzują się zróżnicowaną żyznością. Wykształcają się na nich w zależności od podtypu i odmiany żyznościowej siedliska borów świeżych, borów mieszanych, głównie w rejonie występowania piasków wodnolodowcowych (Qf_{gp}) a także siedliska lasów mieszanych i lasów świeżych, jako żyzniejsze formy siedliska leśnego. W drzewostanach monokulturowych, z niewielkim udziałem gatunków liściastych można zaobserwować zwiększenie procesu bielcowania gleb, czego na ogół nie ma w drzewostanach o składzie zbliżonym do naturalnego. Gleby rdzawe są glebami podatnymi na chemiczną i biologiczną degradację, w związku z tym powinno zwrócić większą uwagę w planowaniu odnowień i zalesień. Ponadto na terenie nadleśnictwa występuje dość liczna ilość gleb porolnych zajmują one ok 6400 ha, co stanowi ok. 33 % powierzchni nadleśnictwa.

Drugim najczęściej spotykanym typem gleby jest typ gleb bielcowych (B) występuje na ponad 7% jej powierzchni. Są to gleby mniej żyzne, zwykle zajmowane przez siedliska borowe, rzadziej lasowe. Ich powstawanie i utrwalanie wiążą się ściślej z rodzajem roślinności, zwykle borowej, zubożałej względem naturalnej postaci.

Następnym typem są gleby typu gruntowoglejowych (G) Zajmują w nadleśnictwie nieco ponad 7% skartowanej powierzchni. Największym przedstawicielem tego typu są gleby gruntowoglejowe właściwe (Gw), - 4,53%, a także gruntowoglejowe murszaste (Gms) i murszowe (Gm) po ok 1% oraz o najmniejszej powierzchni podtyp gleb gruntowoglejowe torfiaste (Gts) tylko 0,12% powierzchni nadleśnictwa.

Kolejnym typem o ważnym znaczeniu gospodarczym dla nadleśnictwa są gleby wytworzone z glin zwałowych stanowią w Nadleśnictwie Skrwilno znaczący procent. Są to głównie gleby płowe (P) – 2,83%, brunatne (BR) – 2,08% oraz opadowo glejowe (OG) – 0,34%.

4.5. Warunki hydrologiczne

4.5.1. Wody powierzchniowe

Sieć wód powierzchniowych na terenie omawianego nadleśnictwa jest urozmaicona, z dużą ilością jezior i mniejszych zbiorników wodnych oraz umiarkowaną ilością rzek. Nadleśnictwo Skrwilno w całości znajduje się w Dorzeczu Wisły. Przebiegają tu działy wodne II - V rzędu. Powierzchnia dorzecza Wisły wynosi 1704 km², wszystkie większe jej prawe dopływy płyną z północnego-zachodu na południowy-wschód i mają swoje źródło we wschodniej części Nadleśnictwa. Są to kolejno: Okalewka, Gozdawnica, Czernica, Marianka oraz Bobrownica. Wszystkie one odwadniają wschodnią część Nadleśnictwa. Ważnym w omawianym regionie jest prawobrzeżny dopływ Wisły - Mień (Mienia, Lipianka), rzeka II rzędu, o całkowitej długości 53 km. Rzeka ta przepływa w centralno-zachodniej części Nadleśnictwa, wypływa z Jeziora Likieckiego położonego na północny-wschód od miejscowości Skępe. W granicach Nadleśnictwa Mień rozpoczyna swój bieg właśnie od jeziora Likieckiego, kieruje się na południowy-wschód, po czym na wysokości wsi Gójsk zmienia kierunek na zachodni, przepływa przez zespół stawów, następnie jezioro Święte oraz Wielkie i w okolicach Lipna opuszcza Nadleśnictwo i uchodzi poniżej Nieszawy do Wisły poza omawianym obszarem. Wyrażne doliny mają też Ruziec i Rypienica, które są lewymi dopływami Drwęcy, uchodzącej do dolnej Wisły i przebiegającej poza omawianym rejonem.

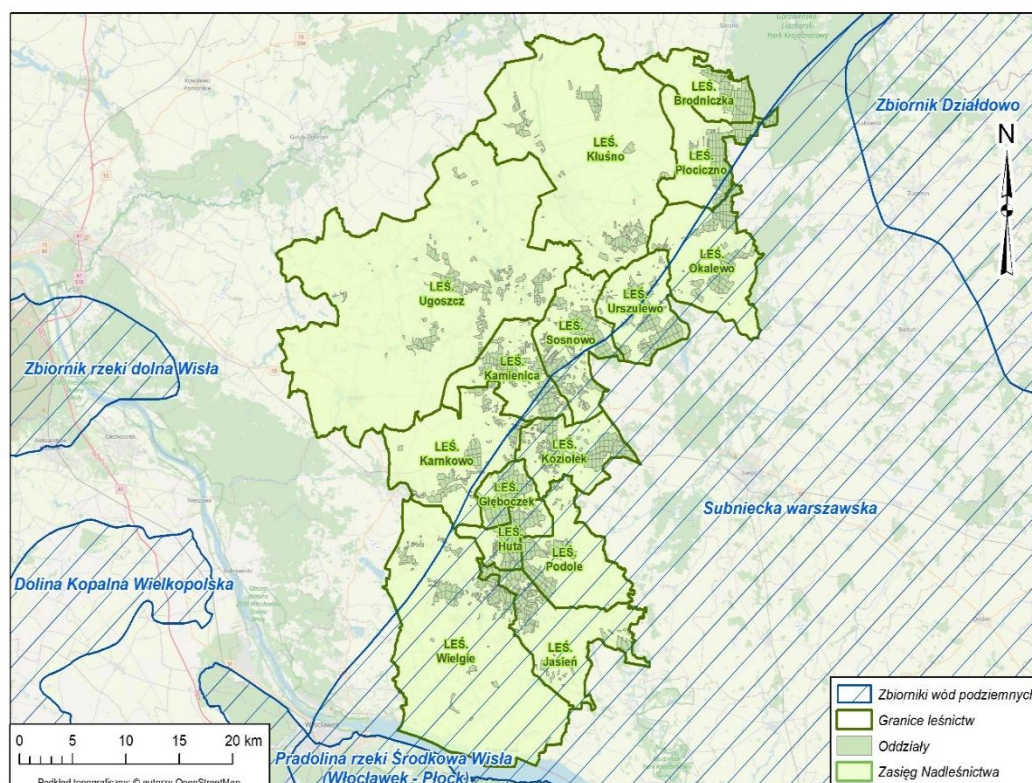
Obszar Nadleśnictwa odznacza się dość dużą jeziornością, choć jeziora mają raczej małą powierzchnię. Największym jeziorem w rejonie jest jez. Urszulewskie (pow. 2,9 km², dł. 4,7 km) Położone jest na wysokości 120 m n.p.m., na południowy-zachód od Skrwilna ale znajduje się ono częściowo poza granicami Nadleśnictwa. Drugim jeziorem co do wielkości powierzchni jest tutaj jezioro Żalskie (pow. 1,6 km², dł. 3,5 km), położone na wysokości 96 m n.p.m. na południowywschód od Brzuze (Obr. Urszulewo).

4.5.2. Wody podziemne

Według podziału na regiony hydrogeologiczne Nadleśnictwo Skrwilno należy wg B. Paczyńskiego do regionu I – Mazowieckiego, gdzie głównym piętnem wodonośnym jest czwartorzęd a drugorzędnym trzeciorzęd i kreda.

Obszar Nadleśnictwa położony jest w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 215 Subniecka Warszawska. Przedmiotowy Główny Zbiornik Wód Podziemnych Subniecka Warszawska GZWP nr 215 stanowi zbiornik nieudokumentowany. Tworzy go piętro wód pochodzenia neogeńsko - paleogeńskiego o powierzchni ok. 51 000 km², a jego zasoby szacuje się na 250,0 tys. m³/d. Zbiorniki

neogeńskopaleogeńskie wyróżniają się wodami o naturalnie uformowanym składzie chemicznym i długim czasie przebywania wód w ośrodku skalnym. Wody te są mało wrażliwe na zanieczyszczenia z powierzchni terenu. Dominującym typem chemicznym wody jest $\text{HCO}_3\text{-Na}$, podczas gdy w wody z poziomów czwartorzędu należą do typu $\text{HCO}_3\text{-Ca}$. Zmiana dominującego kationu zachodzi wskutek wymiany jonowej w warstwach słabo przepuszczalnych w stropie neogenu, gdzie występują minerały ilaste pochodzenia morskiego. GZWP zbudowany jest głównie z utworów klastycznych strefowo rozdzielonych trudno przepuszczalnymi mułkami i iltami eocenu, oligocenu i miocenu. Warstwa wodonośna występuje na głębokości od 115 do 170 m i osiąga miąższość od kilkunastu do 90 metrów.

Ilustracja 25. GZWP na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

4.6. Roślinność

4.6.1. Potencjalna roślinność naturalna na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

Potencjalna roślinność naturalna to hipotetyczny stan roślinności opisany fitosocjologicznymi jednostkami zbiorowisk roślinnych, jaki mógłby być osiągnięty na drodze naturalnej sukcesji pierwotnej lub wtórnej, gdyby oddziaływania człowieka zostały wyeliminowane, a właściwa dla danego regionu roślinność mogła w pełni wykorzystać zróżnicowane siedliska. Zakłada się przy tym, że stan ten rozpoznaje się dla aktualnego zróżnicowania siedlisk, uwzględniając zmiany w siedliskach, jakie spowodowała dotychczasowa działalność człowieka (Matuszkiewicz 2008).

Na podstawie mapy potencjalnej roślinności naturalnej Polski (opracowanej wg: Matuszkiewicz W., Faliński J.B., Kostrowicki A.S., Matuszkiewicz J.M., Olaczek R., Wojterski T., Potencjalna roślinność naturalna Polski. Mapa przeglądowa 1:300 000. Arkusze 1-12, IGiPZ PAN, Warszawa.) znajdującej się na stronie internetowej -

<https://www.igipz.pan.pl/Roslinnosc-potencjalna-zgik.html> - na terenie Nadleśnictwa Skrwilno wyróżniono następujące zespoły roślinności potencjalnej:

- 1 - *Carici elongatae-Alnetum*
- 5 - *Fraxino-Alnetum*
- 21 - *Tillio-Carpinetum*
- 41 - *Potentillo albae-Quercetum typicum*
- 47 - *Querco-Pinetum*
- 50 - *Peucedano-Pinetum*
- 55 - *Sphagno girg.-Piceetum*

4.6.2. Siedliska przyrodnicze Natura 2000

Informacje dotyczące występowania siedlisk przyrodniczych na gruntach Nadleśnictwa przyjęto głównie w oparciu o dane otrzymane od Nadleśnictwa Skrwilno. Inwentaryzacja wykonana została przez firmę „Paludella Pracownia Przyrodnicza”, Torzym.

Łącznie w Nadleśnictwie wyróżniono 15 typów siedlisk przyrodniczych na powierzchni: 974,75 ha, w tym 7 typów siedlisk nieleśnych (35,55 ha) oraz 8 typów siedlisk leśnych (939,20 ha). Największe powierzchnie wśród leśnych siedlisk przyrodniczych zajmuje grąd 9170 oraz łęgi 91E0.

Tabela 21. Zestawienie powierzchniowe siedlisk przyrodniczych Natura 2000 Nadleśnictwa Skrwilno

Lp.	Kod i nazwa siedliska przyrodniczego	Pow. geometryczna (ha)
Siedliska nieleśne		
1	3150 starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z <i>Nymphaeion</i> , <i>Potamion</i>	2,47
2	4030 - Suche wrzosowiska (<i>Calluno-Genistion</i> , <i>Pohlio-Callunion</i> , <i>Calluno-Arctostaphylon</i>)	0,19
3	6410 – zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (<i>Molinion</i>)	0,47
4	6430 - Ziołorośla górskie (<i>Adenostylion alliariae</i>) i ziołorośla nadrzeczne (<i>Convolvuletalia sepium</i>)	0,04
5	7110* - torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	13,41
6	7140 - torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzerio-Caricetea</i>)	18,69
7	7230 - górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk	0,28
Razem (nieleśne):		35,55
Siedliska leśne		
1	9130 - żyzne buczyny (<i>Dentario glandulosae-Fagenion</i> , <i>Galio odorati-Fagenion</i>)	36,76

Lp.	Kod i nazwa siedliska przyrodniczego	Pow. geometryczna (ha)
2	9170 - grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (<i>Galio-Carpinetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i>)	626,04
3	9190 - kwaśne dąbrowy (<i>Quercion robori-petraeae</i>)	91,37
4	91D0* - bory i lasy bagienne (<i>Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis</i> , <i>Vaccinio uliginosi-Pinetum</i> , <i>Pino mugo-Sphagnetum</i> , <i>Sphagno girgensohnii-Piceetum</i> i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne)	24,70
5	91E0* - łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albo-fragilis</i> , <i>Populetum albae</i> , <i>Alnenion glutinoso-incanae</i> , olsy źródłiskowe)	132,80
6	91F0 – Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (<i>Ficario-Ulmetum</i>)	25,89
7	91I0* - Ciepłolubne dąbrowy (<i>Quercetalia pubescenti-petraeae</i>)	1,10
8	91T0 - Śródlądowy bór chrobotkowy	0,54
Razem (leśne):		939,20
Razem siedliska przyrodnicze:		974,75

Tabela wg. stanu na: 17.09.2025 r.

4.7. Ogólna charakterystyka drzewostanów

Drzewostan jest składową ekosystemu leśnego, który tworzy zespół żywych organizmów (biocenoza) oraz jego abiotyczne siedlisko (biotop). Ogólna charakterystyka drzewostanów występujących na terenie Nadleśnictwa znajduje się w Elaboracie PUL (Opisaniu ogólnym). W niniejszym opracowaniu przedstawiono uzupełniającą ocenę stanu lasu. Wybrane cechy taksacyjne dotyczące drzewostanów Nadleśnictwa Skrwilno w porównaniu z analogicznymi przeciętnymi cechami drzewostanów Lasów Państwowych przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 22. Porównanie wybranych cech taksacyjnych drzewostanów Nadleśnictwa Skrwilno (tabela opracowana w oparciu o Wzór 1a „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”)

Jednostka	Przeciętny wiek [lat]	Przeciętna zasobność [m ³ /ha]	Przeciętny przyrost [m ³ /ha]	Udział siedlisk borowych [%]	Udział gatunków iglastych [%]
Nadleśnictwo Skrwilno	59	243	4,13	58,78	80,92
Lasy Państwowe*	61	290,7	8,89	49,5	68,7

Objaśnienia do tabeli:

* źródło danych: Rocznik Statystyczny Leśnictwa, 2024

4.7.1. Pochodzenie drzewostanów

Rodzaj i pochodzenie drzewostanów Nadleśnictwa Skrwilno prezentuje Tabela 23, w której zestawiono powierzchnię w trzech grupach wiekowych.

Tabela 23. Zestawienie powierzchni według pochodzenia drzewostanów oraz grup wiekowych (tabela opracowana w oparciu o Wzór 15 „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”). Powierzchnia z podsumowania opisów taksacyjnych bez współwłasności.

Rodzaj i pochodzenie drzewostanów	Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
	Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
Nieokreślone	5 130,10	7 623,72	4 007,89	16 761,71	89,88
Z sadzenia	662,13	242,67	825,13	1 729,93	9,28
Naturalne	112,90	11,64	32,13	156,67	0,84
Z Odrosli	0,00	0,46	0,59	1,05	0,01
Podsumowanie dla N-ctwa	5905,13	7878,49	4865,74	18649,36	100

Na terenie Nadleśnictwa cechę pochodzenia określono dla około 92% drzewostanów, spośród których naturalne odnowienie opisano na powierzchni 156,67ha. Z kolei z sadzenia pochodzi 1729,93ha.

4.7.2. Bogactwo gatunkowe

Bogactwo gatunkowe drzewostanów przedstawiono pod względem ilości gatunków wchodzących w skład górnej warstwy drzew. Uzyskane dane zestawiono w Tabeli 24 według grup wiekowych.

Tabela 24. Zestawienie powierzchni i miąższości drzewostanów według grup wiekowych i bogactwa gatunkowego (tabela opracowana w oparciu o Wzór 13 „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”).

Struktura drzewostanów, drzewostany	Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
	Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
Jednogatunkowe	907,64	4 381,11	1 902,88	7 191,63	38,56
Dwugatunkowe	2 381,37	2 263,74	1 426,62	6 071,73	32,56
Trzygatunkowe	1 729,87	906,40	1 094,05	3 730,32	20,00
Cztero i więcej gatunkowe	886,25	327,24	442,19	1 655,68	8,88
Podsumowanie dla Nadleśnictwa:	5 905,13	7 878,49	4 865,74	18 649,36	100

W Nadleśnictwie Skrwilno największą powierzchnię zajmują drzewostany jedno i dwu gatunkowe, stanowiące 71% powierzchni leśnej zalesionej. Stosunkowo dużym udziałem wyróżniają się drzewostany trzygatunkowe występujące na 20% powierzchni. Drzewostany czterogatunkowe mają mniejszy udział w lasach Nadleśnictwa i występują na 8,88% powierzchni.

Powyższe zestawienie obrazuje wysoką różnorodność gatunkową drzewostanów, co jest związane głównie z występowaniem siedlisk „lasowych” i dostosowaniem składu gatunkowego odnowień do warunków siedliskowych, prowadzoną w latach wcześniejszych intensywną przebudową drzewostanów świerkowych.

4.7.3. Struktura pionowa drzewostanów

W drzewostanach jednopiętrowych drzewa tworzą zasadniczo jeden pułap wysokości. W warstwę tych drzew przenikają jednak drzewa z okapu drzewostanu (młodsze lub słabiej rozwinięte). Drzewostany dwupiętrowe są to drzewostany, gdzie stworzono w sposób głównie sztuczny, wyraźne dwie warstwy drzew. Drzewa z piętra

dolnego w zasadzie nie przenikają do piętra górnego (i równocześnie nie tworzą warstwy podrostu). Drzewostany w klasie odnowienia (KO) to drzewostany, w których w sposób głównie naturalny powstało liczne odnowienie właściwymi dla siedliska gatunkami lub drzewostany użytkowane rębiami złożonymi, gdzie użytkowanie i odnowienie lasu przebiega równocześnie. Drzewostany w klasie do odnowienia (KDO) to drzewostany użytkowane rębiami złożonymi, gdzie ilość młodego pokolenia jest niedostateczna lub jest go brak. Zestawienie powierzchni (powierzchnia leśna zalesiona) i miąższości drzewostanów wg grup wiekowych i struktury przedstawiono w Tabeli 25.

Tabela 25. Zestawienie powierzchni drzewostanów według grup wiekowych i struktury (tabela opracowana w oparciu o Wzór 14 „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”)

Struktura drzewostanów	Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
	Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
Jednopiętrowa	5 905,13	7 858,77	4 209,81	17 973,71	96,38
Dwupiętrowa	0,00	0,00	28,35	28,35	0,15
KO	0,00	17,56	613,86	631,42	3,39
KDO	0,00	2,16	13,72	15,88	0,09
Podsumowanie dla Nadleśnictwa:	5 905,13	7 878,49	4 865,74	18 649,36	100

Zdecydowana większość drzewostanów w Nadleśnictwie Skrwilno to drzewostany jednopiętrowe, stanowiące 96,38% powierzchni leśnej zalesionej. Warto jednak w tym miejscu zaznaczyć, że w składzie gatunkowym dużej części drzewostanów zaliczonych do struktury jednopiętrowej występują młodsze gatunki współpanujące oraz domieszki, które znoszących mniejszy dostęp światła wnikają do warstwy górnej. Pozostałą część stanowią drzewostany w klasie odnowienia, które zajmują 3,39% powierzchni. Drzewostan dwupiętrowy występuje na bardzo niewielkiej powierzchni 0,15ha.

4.7.4. Zgodność składu gatunkowego z warunkami siedliskowymi

Jednym z ważniejszych wskaźników wykorzystania zdolności produkcyjnej siedlisk jest ocena zgodności składu gatunkowego drzewostanów z siedliskowym typem lasu. Jest to także w pewnym stopniu wskaźnik naturalności ekosystemów leśnych. W trakcie prac przygotowawczych oraz w procesie przystąpienia do tworzenia projektu PUL uwzględniono między innymi potrzebę dostosowania TD oraz orientacyjnych składów upraw do typu siedliskowego lasu.

W przypadku leśnych siedlisk przyrodniczych prowadzenie na nich gospodarki leśnej miejscami odbiega nieco od typowych działań wykonywanych w drzewostanie, w którym nie stwierdzono występowania takiego siedliska. Wskazana jest modyfikacja postępowania i zastosowanie indywidualnego podejścia do prac na danym siedlisku przyrodniczym. Działanie takie zapewni zachowanie siedliska we właściwym stanie, co stanowi kluczowy element ich ochrony. Zgodnie z zapisami zawartymi w Zasadach Hodowli Lasu możliwe jest modyfikowanie wskazań gospodarczych i podejmowania indywidualnych decyzji gospodarczych uwzględniających zmienność potrzeb lasu w trakcie obowiązywania PUL. W protokole KZP zróżnicowano zalecane typy drzewostanu TD dla poszczególnych typów siedliskowych lasu (TSL) w zależności od położenia drzewostanów na siedliskach przyrodniczych i poza tymi siedliskami.

W Tabeli 26 zestawiono powierzchnie drzewostanów w rozbiu na stopnie zgodności składu gatunkowego w poszczególnych typach siedliskowych lasu.

Tabela 26. Zgodność składu gatunkowego z warunkami siedliskowymi

TSL	Pow. [ha]	Stopień zgodności składu gatunkowego z siedliskiem					
		zgodny		częściowo zgodny		niezgodny	
		ha	%	ha	%	ha	%
BMb	48,19	26,81	55,6	19,52	40,5	1,86	3,9
BMśw	9779,8	2590,21	26,4	7173,95	73,3	15,64	0,1
BMw	693,66	304,66	43,9	377,14	54,3	11,86	1,7
Bśw	429,89	398,37	92,6	31,52	7,33	0	0
Lł	11,15	6,37	57,1	3,92	35,1	0,86	7,7
LMb	47,75	31,91	66,8	15,84	33,1	0	0
LMśw	3862,4	1597,27	41,3	1867,16	48,3	397,97	10,3
LMw	1313,02	496,25	37,7	568,66	43,3	248,11	18,8
Lśw	1197,12	905,15	75,6	178,35	14,8	113,62	9,5
Lw	286,01	175,06	61,2	90,49	31,6	20,46	7,1
OI	906,23	809,56	89,3	66,62	7,35	30,05	3,3
OIJ	59,42	52,87	88,9	4,58	7,7	1,97	3,3
Razem [ha]:	18634,64	7394,49	39,68	10397,75	55,79	842,4	4,52

Obecnie ok. 40 % powierzchni drzewostanów Nadleśnictwa Skrwilno oceniono jako w pełni zgodne z przyjętym TD. Drzewostany częściowo zgodne stanowią około 56% powierzchni, a drzewostany niezgodne to 4,5% powierzchni leśnej zalesionej Nadleśnictwa Skrwilno. Za niezgodne uznano głównie na siedliskach lasów (Lśw) bądź lasów mieszanych (LMśw) lite drzewostany (lub ze zdecydowaną przewagą) sosnowe, czy brzożowe. Realizacja zapisów zawartych w PUL zapewni stopniowy spadek areálu drzewostanów niezgodnych.

4.7.5. Formy degeneracji ekosystemu leśnego

Degenerację ekosystemu leśnego w Nadleśnictwie Skrwilno oceniono biorąc pod uwagę następujące elementy:

- stopień pinetyzacji (borowacenia),
- stopień neofityzacji,
- stopień monotypizacji.

Pinetyzacja (borowacenie) jest formą degeneracji ekosystemu leśnego wynikającą ze zbyt dużego udziału sosny (lub świerka) w górnej warstwie drzewostanu na siedliskach boru mieszanego, lasu mieszanego i lasu. W zależności od wielkości udziału sosny i świerka wyróżniono borowacenie: słabe, średnie i mocne (patrz Tabela 27).

Tabela 27. Zestawienie procentowe stopnia borowacenia na siedliskach boru mieszanego (BM), lasu mieszanego (LM) i lasu (L)

Stopień borowacenia	BM	LM	L
słabe	ponad 80%	50 – 80%	10 – 30%
średnie	—	ponad 80%	31 – 60%

Stopień borowacenia	BM	LM	L
mocne	—	—	ponad 60%

W poniższej tabeli przedstawiono wielkość borowacenia w lasach Nadleśnictwa Skrwilno w zależności od grup wiekowych drzewostanów.

Tabela 28. Zestawienie powierzchni drzewostanów według form degeneracji lasów – borowacenie (tabela opracowana w oparciu o Wzór 22 „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”)

Stopień borowacenia	Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
	Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
brak	3 361,23	1 751,85	1 035,20	6 148,28	32,97
słabe	2 279,93	5 217,21	2 662,74	10 159,88	54,48
średnie	255,98	889,34	1 108,73	2 254,05	12,09
mocne	7,99	20,09	59,07	87,15	0,47
Razem N-ctwo:	5 905,13	7 878,49	4 865,74	18 649,36	100

W Nadleśnictwie Skrwilno borowaceniem mocnym objęte jest obecnie jedynie 0,47% powierzchni leśnej zalesionej, natomiast nie stwierdzono borowacenia na powierzchni 32,97% omawianego terenu. Borowacenie słabe wykazano na 54,48% powierzchni N-ctwa Skrwilno.

Neofityzacja polega na samoistnym lub sztucznym wnikaniu do ekosystemów leśnych gatunków obcych drzew i krzewów. Na terenie Nadleśnictwa Skrwilno stwierdzono pięć gatunków drzew obcych w składzie drzewostanów (patrz Tabela 29). **Tabela 29. Zestawienie powierzchni według form degeneracji lasów – neofityzacja (tabela opracowana w oparciu o Wzór 24 „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”)**

Gatunek	Wiek (lata)			Ogółem [ha]	Udział [%]
	Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
dagleźja zielona	0,16	0,00	2,11	2,28	7,57
dąb czerwony	17,18	2,30	4,63	24,11	80,23
robinia akacjowa	0,29	1,68	0,58	2,55	8,49
sosna czarna	0,23	0,00	0,89	1,11	3,70
Powierzchnia razem:	17,87	3,98	8,21	30,05	100,00

Neofityzacja w drzewostanach Nadleśnictwa Skrwilno związana jest z obecnością czterech gatunków obcego pochodzenia w górnej warstwie drzewostanu. Największy udział powierzchniowy wśród neofitów (około 80%) wykazuje dąb czerwony, który na powierzchni 24 ha był gatunkiem panującym lub współpanującym w drzewostanach. Drugim pod względem udziału powierzchniowego gatunkiem jest robinia akacjowa zajmująca powierzchnię 2,5 ha. Udział pozostałych gatunków (dagleźja zielona oraz sosna czarna) jest dużo mniejszy, łącznie zajmują one 3,40 ha.

W Nadleśnictwie Skrwilno zjawisko neofityzacji jest niewielkie, jednakże podczas wykonywania prac gospodarczych należy dążyć do stopniowego zmniejszania udziału w głównej mierze dęba czerwonego.

Dokonano również analizy występowania gatunków obcych w dolnych warstwach drzewostanu. Pod uwagę wzięto warstwę podszytu i podrostu. Z danych przedstawionych poniżej wynika, że neofityzacja występuje na powierzchni ok. 5266,92 ha. Jest to jednak powierzchnia całych wydziałów, niezredukowana o stopień pokrycia powierzchni gatunkiem obcym, więc w rzeczywistości neofity w dolnych warstwach występują na znacznie mniejszej powierzchni.

Tabela 30. Zestawienie powierzchni neofityzacji dolnej warstwy drzewostanów (tabela opracowana w oparciu o Wzór 24a „Instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody w n-ctwie”)

Gatunek	Powierzchnia [ha]	Udział [%]
czeremcha późna	3 110,55	59,06
dagleżja zielona	10,38	0,20
dąb czerwony	1 579,36	29,99
klon jesionolistny	5,46	0,10
ligustr pospolity	3,24	0,06
orzech czarny	2,41	0,05
robinia akacjowa	491,01	9,32
śliwa ałycza	1,56	0,03
śnieguliczka biała	62,95	1,20
Podsumowanie dla Nadleśnictwa:	5 266,92	100,00

Zdecydowanie najliczniej jako neofit w warstwie podszytu występuje czeremcha późna. Stanowi ona blisko 59,06% wszystkich neofitów. Udział pozostałych gatunków jest mniejszy, wśród nich dominują dąb czerwony występująca łącznie na około 1579,36 ha oraz robinia akacjowa którą stwierdzono na 491,01 ha. Jednakże w skali całego Nadleśnictwa neofity w tym najliczniejsza czeremcha późna i dąb czerwony zajmują niewielką powierzchnię w całości drzewostanów.

Monotypizacja, czyli ujednolicenie składu gatunkowego i wiekowego, występuje wówczas, gdy udział drzewostanów jednego gatunku i jednej klasy wieku wynosi 50-80% powierzchni kompleksu leśnego (monotypizacja częściowa) lub ponad 80% (monotypizacja pełna). Biorąc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić, że w warunkach Nadleśnictwa Skrwilno monotypizacja nie występuje.

4.7.6. Grunty leśne pozostawione do naturalnej sukcesji

Poniżej zestawiono powierzchnie, na których z różnych względów prowadzenie gospodarki leśnej jest utrudnione. Mogą to być m.in. pozbawione drzewostanów tereny o charakterze muraw, zarośli, zakrzaczeń, tereny podmokłe, zalewane czy powierzchnie po wiatrolomach. W trakcie prac urzędniowych zostały one opisane jako grunty do naturalnej sukcesji i pozostawione do samoistnego ukształtowania siłami natury (w bazie TAKSATOR zakodowane jako rodzaj powierzchni: SUKCESJA). Sukcesja nie dotyczy siedlisk przyrodniczych.

Na terenie Nadleśnictwa Skrwilno zajmują one powierzchnię xx ha.

Tabela 31. Wykaz gruntów pozostawionych do naturalnej sukcesji

Adres leśny	Pow.	Siedlisko	Rodzaj pow.	Funkcja lasu	TD	Gospodarstwo
Obręb Skępe						
12-16-1-10-34 -h -00	0,11	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-08-42 -f -00	0,13	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-08-42 -g -00	0,10	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-08-44 -k -00	0,59	LMW	SUKCESJA	GOSP	BRZ OL	GPZ
12-16-1-08-49 -s -00	0,23	OL	SUKCESJA	GOSP	OL	GZ
12-16-1-08-50 -m -00	0,20	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-08-55 -n -00	0,83	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-08-55 -s -00	0,02	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-08-60 -c -00	0,34	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-10-75 -l -00	9,37	BMB	SUKCESJA	OCHR	SO BRZ	S
12-16-1-09-81 -i -00	0,71	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	O
12-16-1-09-82 -d -00	0,27	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-09-86 -a -00	5,03	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-09-114 -h -00	2,25	LMB	SUKCESJA	OCHR	OL BRZ	S
12-16-1-09-117 -b -00	0,27	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-09-117 -n -00	0,08	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-09-123 -h -00	0,10	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-09-123 -i -00	0,16	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-09-123 -r -00	0,35	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-09-139 -t -00	0,17	LMW	SUKCESJA	GOSP	BRZ OL	GPZ
12-16-1-11-162 -j -00	1,18	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-11-162 -l -00	0,18	LMŚW	SUKCESJA	GOSP	BK SO	S
12-16-1-10-164 -m -00	0,10	LMW	SUKCESJA	REZ	DB SO	S
12-16-1-10-164 -n -00	0,02	BMŚW	SUKCESJA	REZ	DB SO	S
12-16-1-10-169 -h -00	0,02	BMŚW	SUKCESJA	OCHR	DB SO	O
12-16-1-11-174 -g -00	0,63	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	S
12-16-1-11-188 -b -00	8,76	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-13-262 -r -00	0,62	LMW	SUKCESJA	OCHR	DB SO	O
12-16-1-13-264 -m -00	0,58	LMW	SUKCESJA	GOSP	SO DB	GPZ
12-16-1-13-265 -c -00	1,03	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	O
12-16-1-13-265 -f -00	0,84	LMW	SUKCESJA	GOSP	OL	GPZ
12-16-1-12-291 -g -00	0,66	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	S
12-16-1-14-305 -d -00	4,03	LMW	SUKCESJA	OCHR	OL	O
12-16-1-15-306 -j -00	0,93	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-15-306 -n -00	2,30	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-13-310 -c -00	1,70	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-13-312 -d -00	1,45	LMW	SUKCESJA	GOSP	OL	GPZ
12-16-1-14-316 -b -00	0,99	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-13-320 -j -00	0,18	LMW	SUKCESJA	GOSP	SO DB	S
12-16-1-14-328 -f -00	0,78	LMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-1-14-328 -p -00	1,38	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	S
12-16-1-14-329 -l -00	0,26	LMW	SUKCESJA	OCHR	BRZ OL	S
12-16-1-14-330 -m -00	0,18	LMW	SUKCESJA	GOSP	SO DB	GPZ
12-16-1-15-339 -r -00	0,52	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-15-339 -cx -00	1,85	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-15-342 -f -00	0,19	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S

Adres leśny	Pow.	Siedlisko	Rodzaj pow.	Funkcja lasu	TD	Gospodarstwo
12-16-1-14-356 -g -00	0,54	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-15-362 -m -00	0,45	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-1-14-366 -j -00	0,21	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	OL	S
12-16-1-14-367 -x -00	2,40	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	O
12-16-1-15-378 -h -00	1,75	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	O
12-16-1-15-379 -n -00	0,12	LW	SUKCESJA	OCHR	DB	O
12-16-1-15-380 -i -00	0,13	LŚW	SUKCESJA	OCHR	GB DB	O
Obręb Skrwilno						
12-16-2-02-92 -c -00	4,82	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	S
12-16-2-02-93 -a -00	0,52	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-02-108 -a -00	1,74	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	S
12-16-2-03-117 -b -00	1,62	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-03-138 -c -00	1,22	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-03-139 -b -00	0,27	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-03-142 -n -00	0,50	LW	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-03-142 -o -00	0,49	LŁ	SUKCESJA	OCHR	OL DB	S
12-16-2-03-144 -g -00	0,42	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-03-151 -b -00	0,25	LMB	SUKCESJA	OCHR	OL BRZ	S
12-16-2-03-151 -c -00	0,31	LMB	SUKCESJA	OCHR	OL BRZ	S
12-16-2-04-185 -d -00	2,83	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-04-205 -l -00	0,59	LŚW	SUKCESJA	GOSP	DB BK	S
12-16-2-04-207 -f -00	2,33	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-2-04-213 -f -00	0,40	LW	SUKCESJA	OCHR	OL DB	O
12-16-2-04-217 -b -00	0,27	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
Obręb Urszulewo						
12-16-3-05-10 -d -00	0,09	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	SO	S
12-16-3-05-22 -b -00	2,40	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	O
12-16-3-05-22 -i -00	2,04	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-05-24 -m -00	0,18	OL	SUKCESJA	GOSP	OL	GPZ
12-16-3-05-30 -h -00	0,04	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	O
12-16-3-05-40 -b -00	0,34	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-05-45 -h -00	0,63	LMŚW	SUKCESJA	GOSP	SO	S
12-16-3-06-62 -c -00	0,42	LMŚW	SUKCESJA	GOSP	SO DB	GPZ
12-16-3-06-68 -n -00	0,52	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-06-72 -h -00	0,78	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	S
12-16-3-06-77 -c -00	0,22	LMW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-3-06-79 -p -00	0,01	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ
12-16-3-06-87 -k -00	0,27	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	SO DB	GPZ
12-16-3-06-87 -o -00	0,18	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	O
12-16-3-06-87 -p -00	0,36	LMW	SUKCESJA	OCHR	SO DB	O
12-16-3-06-88 -n -00	0,15	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-06-116 -k -00	0,77	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-07-125 -a -00	1,28	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-07-125 -b -00	0,31	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-07-125 -c -00	4,84	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-07-127 -p -00	1,07	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S
12-16-3-07-134 -a -00	2,78	LW	SUKCESJA	OCHR	DB	S
12-16-3-07-145 -p -00	0,26	BMŚW	SUKCESJA	OCHR	DB SO	S
12-16-3-07-151 -s -00	0,32	OL	SUKCESJA	OCHR	OL	S

Adres leśny	Pow.	Siedlisko	Rodzaj pow.	Funkcja lasu	TD	Gospodarstwo
12-16-3-07-159 -c -00	0,33	LMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	S
12-16-3-07-159 -d -00	0,28	LMŚW	SUKCESJA	GOSP	GB DB	S
12-16-3-07-180 -s -00	0,54	BMŚW	SUKCESJA	GOSP	DB SO	GPZ

4.7.7. Typy siedliskowe lasu

Siedlisko jest kompleksem czynników abiotycznych wpływających na środowisko leśne. Ukształtowane zostaje pod wpływem położenia (wysokość n.p.m., wystawa, nachylenie terenu), warunków klimatycznych i gleby. Czynniki te należy zawsze rozpatrywać jako powiązany zespół wpływów. Istniejąca klasyfikacja typologiczna lasu oparta jest na 2 kryteriach. Kryterium żyzności dzieli siedliska na 4 podstawowe grupy: siedliska borowe, borów mieszanych, lasów mieszanych i lasów. Kryterium wilgotności wyróżnia siedliska: suche, świeże, wilgotne i bagienne. Podstawową jednostką typologiczną jest typ siedliskowy lasu (TSL), grupujący siedliska o zbliżonej potencjalnej produktywności. Gospodarka leśna, oparta na podstawach ekologicznych, wymaga dokładnego poznania przyrodniczych warunków produkcji, a następnie ich sklasyfikowania i przedstawienia w formie kartograficznej i opisowej w operacie siedliskowym. Przetworzone w tym opracowaniu typy siedliskowe lasu stanowią podstawę do dalszych prac urządzeniowych, m.in. tworzenia wyłączeń i sporządzania opisów taksacyjnych.

W Tabeli 32 przedstawiono udziały poszczególnych typów siedliskowych lasu zestawione na podstawie opisów taksacyjnych wg tworzonego na lata 2025-2034 PUL (grunty leśne zalesione).

Tabela 32. Typy siedliskowe lasu na terenie Nadleśnictwa Skrwilno

Typ Siedliskowy Lasu	Pow. (ha)	Udział (%)
BŚW	429,89	2,31
BMŚW	9792,35	52,51
BMW	693,66	3,72
BMB	48,19	0,26
LMŚW	3862,4	20,71
LMW	1313,02	7,04
LMB	47,75	0,26
LŚW	1197,12	6,42
LW	286,01	1,53
OL	908,4	4,87
OLJ	59,42	0,32
LŁ	11,15	0,06
Razem:	18649,36	100

Na terenie Nadleśnictwa Skrwilno wyróżniono 12 typów siedliskowych lasu. Spośród nich zdecydowanie dominuje siedlisko Boru Mieszanego Świeżego (52,51 % wszystkich siedlisk Nadleśnictwa), nieco mniejszy jest udział siedlisk Lasu Mieszanego Świeżego (20,71 %) oraz Lasu Mieszanego Wilgotnego (7,04%).

4.7.8. Wykaz drzewostanów czasowo wyłączonych z użytkowania głównego

Zgodnie z zapisami protokołu z KZP wykazem drzewostanów czasowo wyłączonych z użytkowania głównego zostały objęte następujące drzewostany: drzewostany o charakterze zbliżonym do naturalnego, lasy o nadzwyczajnym bogactwie florystycznym i strukturalnym, najlepiej zachowane lasy na przyrodniczych siedliskach priorytetowych, na siedliskach bagiennych i łęgowych, lasy doświadczalne oraz drzewostany na stromych i urwistych stokach, drzewostany stanowiące enklawy bez dostępu do dróg publicznych oraz lasy w strefach ochrony miejsc rozrodu gatunków strefowych.

4.8. Inne cenne przyrodniczo obszary

4.8.1. Korytarze ekologiczne

Korytarze ekologiczne stanowią istotną część ekosystemu, łączą wiele obszarów środowiska naturalnego, do którego należą lasy, łąki, rzeki bądź pola. Przy jego pomocy może przemieszczać się wiele gatunków zwierząt, dodatkowo chroni różnorodność biologiczną. Łączy też różne siedliska, pozwalając na przepływ genów, a także uniknięcie izolowania się populacji.

Według ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, korytarz ekologiczny to obszar umożliwiający migrację zwierząt, roślin lub grzybów. Przez Nadleśnictwo Skrwilno przebiega 1 korytarz ekologiczny: Dolina Wisły – Lasy Lidzbarskie.

Mapę korytarzy opracowano w ramach projektu ze środków EEA/EOG we współpracy z Pracownią na rzecz Wszystkich Istot (2011 r.).

5. WALORY HISTORYCZNO KULTUROWE

5.1. Wstęp

Przedstawiona poniżej charakterystyka walorów kulturowych Nadleśnictwa Skrwilno obejmuje zarys historii regionu oraz opis zabytków kultury materialnej – ogólny dla obszaru w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa oraz szczegółowy dla terenów będących w jego zarządzie.

Przy sporządzaniu opracowania wykorzystano:

1. Materiały pozyskane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, w tym: aktualne wykazy obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków oraz ewidencji stanowisk archeologicznych (warstwa geometryczna z lokalizacją stanowisk archeologicznych), karty ewidencyjne zabytków z rejestru i ewidencji, karty ewidencyjne miejsc pamięci wpisanych do Ewidencji grobów i cmentarzy wojennych oraz karty ewidencyjne zabytków archeologicznych (KEZA).
2. Materiały z weryfikacji terenowej obiektów kulturowych przeprowadzonej przez Wykonawcę planu urządzenia lasu w maju 2025 r. (weryfikacja lokalizacji, sporządzenie dokumentacji fotograficznej i ocena aktualnego stanu).
3. Opracowania tradycyjne dotyczące historii regionu i obiektów kultury materialnej, w szczególności wydaną w latach 2012-2015 dwutomową monografię Nadleśnictwa Skrwilno, zawierającą liczne i cenne informacje na temat historii przedwojennego Nadleśnictwa Lipno (1918-1939), wydarzeń związanych z okresem II wojny światowej i okupacji niemieckiej, działalności powojennych nadleśnictw Skępe, Urszulewo i Skrwilno (1945-1975) oraz o historii poszczególnych leśnictw i osad służbowych.
4. Opracowania i źródła internetowe, w szczególności: Atlas grodzisk wczesnośredniowiecznych (projekt realizowany przez Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, <http://atlasgrodzisk.pl/>), portal internetowy Stowarzyszenia Tradylor (informacje gromadzone przez regionalistów i miłośników historii, <https://www.tradylor.pl/>), strona Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie (<https://muzeum.rypin.eu/>) oraz strony samorządów lokalnych.
5. Mapy archiwalne obszaru opracowania w różnych skalach, w tym: *Carte de la Pologne* ca 1:690 000 (1772), *Special-Karte von Südpreußen* 1:150 000 (tzw. Mapa Gilly'ego, 1803), Topograficzna Karta Królestwa Polskiego 1:126 000 (tzw. Mapa Kwatermistrzostwa, 1839-1843), rosyjskie mapy topograficzne z drugiej połowy XIX i początku XX wieku (tzw. Trójwiorstówka 1:126 000, 1880; tzw. Dwuwiorstówka 1:84 000, 1915), mapy Wojskowego Instytutu Geograficznego z okresu międzywojennego (Mapa taktyczna Polski 1:100 000, 1925-1935) oraz niemieckie mapy Messtischblatt 1:25 000 (późne wydania z lat 1940-1944), dostępne w cyfrowych repozytoriach danych (landkartenarchiv.de, mapywig.org, kartenforum.slub-dresden.de) i na portalu mapowym Instytutu Historii PAN (<https://atlas.ihpan.edu.pl/>).
6. Informacje z części „kulturowej” Programu Ochrony Przyrody z 2016 r. oraz materiały przekazane przez Nadleśnictwo w trakcie prac nad obecnym planem urządzenia lasu.

Pełny wykaz wykorzystanych materiałów został zamieszczony w rozdziale 11 Piśmiennictwo.

5.2. Zarys historii

Nadleśnictwo Skrwilno położone jest w całości w granicach ziemi dobrzyńskiej – regionu historycznego i etnograficznego, który rozciąga się pomiędzy Wisłą, Drwęcą i Skrwą i graniczy na północy z ziemią chełmińską, na wschodzie z Mazowszem oraz na południu i zachodzie z Kujawami.

Teren późniejszej ziemi dobrzyńskiej (łac. *Terra Dobrinensis*) jeszcze przed 990 r. został włączony w granice formującego się państwa polskiego. Jego centralnym punktem był gród w Dobrzyniu nad Wisłą, gdzie swoją siedzibę miała jedna z najstarszych w tej części Polski kasztelanii. W początkowym okresie rozbicia dzielnicowego po 1138 r. teren ten wchodził w skład dzielnic mazowieckiej. W wieku XIII w., szczególnie od czasu rządów księcia Kazimierza I kujawskiego (1248-1267), był coraz mocniej związany z Kujawami.

W latach 1227-1392 istniało odrębne księstwo dobrzyńskie, którego linię książęcą zapoczątkował syn Konrada I Mazowieckiego, Bolesław I. Tytuł księcia dobrzyńskiego wraz z przysługującym mu władztwem posiadali m.in.: późniejszy król Polski Władysław Łokietek (1293-1295, tytuł współdzielony z braćmi); wnuk króla Kazimierza Wielkiego, Kazimierz IV „Każko” śląski (1370-1377 z nadania Kazimierza Wielkiego) oraz jako ostatni, Władysław Opolczyk (1378/79-1392 z nadania króla Ludwika Węgierskiego), który w końcowym okresie swoich rządów zastawił ziemię dobrzyńską krzyżakom (1392).

Ze względu na pograniczne położenie na północno-wschodnich rubieżach państwa Piastów, ziemia dobrzyńska od początku była narażona na niszczycielskie najazdy plemion pruskich, a sporadycznie także Litwinów. Sposobem na rozwiązanie tego problemu miało być sprowadzenie w 1226 r. przez księcia Konrada I Mazowieckiego rycerzy Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie (Krzyżacy, zakon krzyżacki). Zostali oni osadzeni w sąsiedniej ziemi chełmińskiej z zadaniem obrony pogranicza mazowiecko-kujawskiego oraz prowadzenia misji chrystianizacyjnej w Prusach. W rzeczywistości przybycie Krzyżaków zapoczątkowało długotrwały konflikt z książętami piastowskimi, a następnie zjednoczonym po rozbiciu dzielnicowym Królestwem Polskim. Podczas tego konfliktu ziemia dobrzyńska przechodziła z rąk do rąk. Na trwałe wróciła do Polski dopiero po tzw. wielkiej wojnie z zakonem krzyżackim z lat 1409-1411 (I pokój toruński, 1411), którego postanowienia zostały potwierdzone w kończącym wojnę trzynastoletnią II pokoju toruńskim (1466). W czasach nowożytnych ziemia dobrzyńska stanowiła odrębną jednostkę terytorialną Korony Królestwa Polskiego, a następnie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pod względem administracyjnym wchodziła w skład województwa inowrocławskiego (prowincja: Wielkopolska) i dzieliła się na 3 powiaty: dobrzyński, rypiński i lipnowski. Jej odrębność wyrażała się przede wszystkim w posiadaniu własnego sejmiku, który zbierał się w Lipnie i wybierał dwóch posłów na sejm, a także deputata do Trybunału Koronnego (najwyższy sąd apelacyjny Korony dla spraw prawa ziemskiego) i do komisji radomskiej (szlachecki organ kontroli skarbu państwa). W I Rzeczypospolitej ziemia dobrzyńska posiadała trzech kasztelanów mniejszych (tzw. drażkowych, o niższej randze: dobrzyński, rypiński i słoński) oraz cztery starostwa

(jednostki podziału administracyjnego w dobrach ziemskich należących do króla) – grodowe starostwo bobrownickie oraz niegrodowe starostwa: dobrzyńskie, lipnowskie i rypińskie (starosta grodowy posiadał władzę sądową i policyjną, starosta niegrodowy był jej pozbawiony).

Po drugim rozbiórze Polski (1793) ziemia dobrzyńska została zagarnięta przez Prusy. W okresie napoleońskim należała do Księstwa Warszawskiego (1807-1815), po kongresie wiedeńskim do kontrolowanego przez Rosję Królestwa Polskiego (1815). Po upadku powstania styczniowego (1864) i likwidacji odrębności Królestwa została włączona do rosyjskiej guberni płockiej.

Po powrocie w granice odrodzonego państwa polskiego w 1918 r. ziemia dobrzyńska wchodziła w skład województwa warszawskiego (1918-1938), a następnie pomorskiego (1938-1939). Podczas II wojny światowej i okupacji niemieckiej została włączona bezpośrednio do III Rzeszy. W okresie powojennym przez pewien czas była podzielona pomiędzy województwa: włocławskie, toruńskie i płockie (1975-1988). Po reformie administracyjnej z 1999 r. jej większa część znajduje się obecnie w województwie kujawsko-pomorskim, natomiast niewielkie skrawki wschodnie w województwie mazowieckim.

Najważniejsze wydarzenia historyczne związane z terenem obecnego Nadleśnictwa zostały przedstawione poniżej w formie kalendarium.

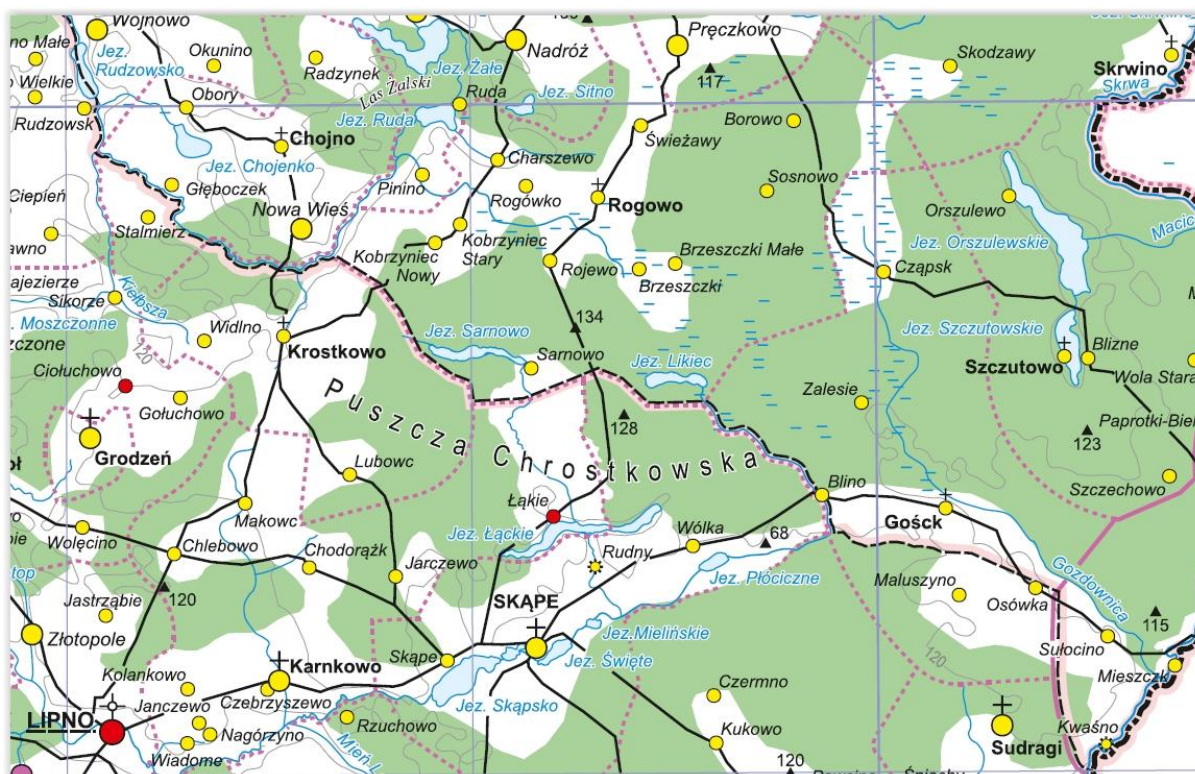
VII-IV w. p.n.e.	-	Pierwsze ślady osadnictwa ludności kultury łużyckiej nad Skrwą
IX w.	-	Powstanie grodu i ośrodka osadniczego na obecnym północno-zachodnim brzegu jeziora Skrwilno
Przed 990	-	Włączenie terenów późniejszej ziemi dobrzyńskiej w granice Polski wczesnopiastowskiej
1065	-	Pierwsze wzmianki pisane o Dobrzyniu nad Wisłą i Rypinie, zawarte w tzw. falsyfikacie mogileńskim
1138	-	Początek rozbicia dzielnicowego Polski. Ziemia dobrzyńska na mocy postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego weszła w skład dzielnicy mazowieckiej Bolesława Kędzierzawego
Pomiędzy 1216-1228	-	Powołanie przez biskupa pruskiego Chrystiana Zakonu Rycerzy Chrystusowych (<i>Fratres Milites Christi</i>), którego celem miało być szerzenie wiary chrześcijańskiej i podbój Prus
1226		Książę Konrad I Mazowiecki sprowadza do ziemi chełmińskiej rycerzy Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie (Krzyżacy, zakon krzyżacki)
1228	-	Konrad Mazowiecki nadaje Dobrzyń nad Wisłą Zakonowi Rycerzy Chrystusowych (stąd późniejsze określenie bracia dobrzyńscy)
1235	-	Po włączeniu braci dobrzyńskich do zakonu krzyżackiego Konrad I Mazowiecki odzyskuje władzę nad ziemią dobrzyńską
1248	-	Po bezpotomnej śmierci księcia Bolesława I mazowieckiego (syn Konrada Mazowieckiego) ziemia dobrzyńska zostaje przejęta przez Kazimierza I kujawskiego
1252	-	Pierwsza wzmianka pisana o Tłuchowie
1287, 1323	-	Najazdy litewskie na ziemię dobrzyńską
1329	-	Najazd krzyżacki na Polskę, zajęcie przez zakon ziemi dobrzyńskiej (1329) i Kujaw (1332)

1343	-	Pokój kaliski zawarty z Krzyżakami przez króla Kazimierza Wielkiego, powrót ziemi dobrzyńskiej do Polski (początkowo w zarządzie księcia piastowskiego Władysława Garbatego, po jego śmierci w 1351 lub 1352 r. pod bezpośrednim zwierzchnictwem królewskim)
1349	-	Lokacja miasta Lipno na prawie chełmińskim
1356	-	Pierwsza wzmianka pisana o Świdziebni
1370	-	Król Kazimierz Wielki przekazał Kujawy, ziemię dobrzyńską i łączyczo-sieradzką w lenno swojemu wnukowi, księciu Kazimierzowi IV „Każkowi” słupskiemu
1379	-	Król Ludwik Węgierski przekazał ziemię dobrzyńską w lenno księciu Władysławowi Opolskiemu Pierwsza wzmianka pisana o Skrwilnie (<i>Postrqwino</i>), zawarta w akcie erekcyjnym kościoła wystawionym przez biskupa Dobiesława
1392	-	Władysław Opolczyk zastawił ziemię dobrzyńską Krzyżakom za 50 tys. florenów węgierskich
1404	-	Pokój w Raciążku pomiędzy Królestwem Polskim, Litwą i Krzyżakami, ziemia dobrzyńska zostaje wykupiona przez Polskę z zastawu
1409	-	Krzyżacy dokonują najazdu na ziemię dobrzyńską, co stało się przyczyną wybuchu wojny zakończonej zwycięstwem wojsk polsko-litewskich w bitwie pod Grunwaldem
1411	-	I pokój toruński, powrót ziemi dobrzyńskiej do Polski
1445	-	Lokacja miasta Skępe na prawie chełmińskim
1466	-	II pokój toruński, potwierdzenie przynależności ziemi dobrzyńskiej do Polski
1502	-	Pierwsza wzmianka pisana o Chrostkowie
1793	-	II rozbiór Polski, zagarnięcie ziemi dobrzyńskiej przez Prusy
1807-1815	-	Okres wojen napoleońskich, ziemia dobrzyńska zostaje włączona do utworzonego na mocy pokoju Tylży Księstwa Warszawskiego
1815	-	Na mocy postanowień kongresu wiedeńskiego ziemia dobrzyńska zostaje włączona do podległego Rosji Królestwa Polskiego
1830-1831 1863-1864	-	Powstanie listopadowe i powstanie styczniowe, walki polskich powstańców z Rosjanami. Represje po powstaniu styczniowym – likwidacja odrębności Królestwa Polskiego, włączenie ziemi dobrzyńskiej do rosyjskiej Guberni Płockiej, początek intensywnej rusyfikacji i terroru.
1918	-	Ziemia dobrzyńska wraca w granice odrodzonego państwa polskiego. Utworzenie Nadleśnictwa Lipno z dawnych lasów rządowych rosyjskiego leśnictwa Lipno, dawnych dóbr majorackich oraz zalesień gruntów porolnych.
Sierpień 1920	-	Wojna polsko-bolszewicka, czasowe zajęcie ziemi dobrzyńskiej przez wojska sowieckie
1937	-	Włączenie do Nadleśnictwa Lipno wykupionych przez Skarb Państwa lasów majątków ziemskich Czumsk i Skępe
Wrzesień 1939	-	Wybuch II wojny światowej, początek okupacji niemieckiej, włączenie ziemi dobrzyńskiej do III Rzeszy
Styczeń 1945	-	Zajęcie ziemi dobrzyńskiej przez radziecką Armię Czerwoną oraz oddziały 1 Armii Wojska Polskiego
1945-1948	-	Utworzenie Nadleśnictw: Skępe, Skrwilno (początkowo jako Okalewo) i Urszulewo
1975	-	Reforma administracyjna, podział dawnej ziemi dobrzyńskiej między województwa: wrocławskie, toruńskie i płockie

		Utworzenie Nadleśnictwa Skrwilno z obrębami (dawnymi nadleśnictwami): Skrwilno, Skępe i Urszulewo
1980	-	Utworzenie Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie (na bazie istniejącej od 1968 r. Regionalnej Izby Pamięci Narodowej)
1999	-	Reforma administracyjna, włączenie większej części historycznej ziemi dobrzyńskiej do województwa kujawsko-pomorskiego
2012-2016	-	Wydanie przez Nadleśnictwo dwutomowej Historii Nadleśnictwa Skrwilno

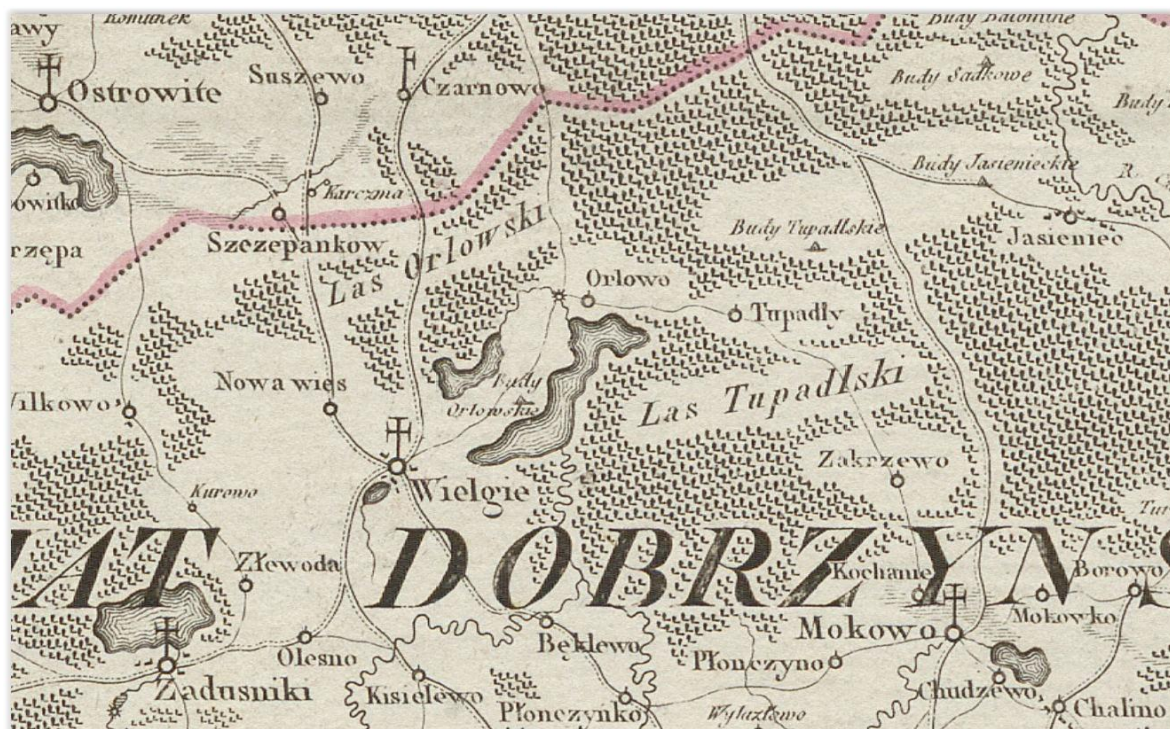
Ilustracja 26. Orientacyjna lokalizacja ziemi dobrzyńskiej w granicach Polski wczesnopiastowskiej, oprac. własne na podstawie mapy z <https://pl.wikipedia.org/>

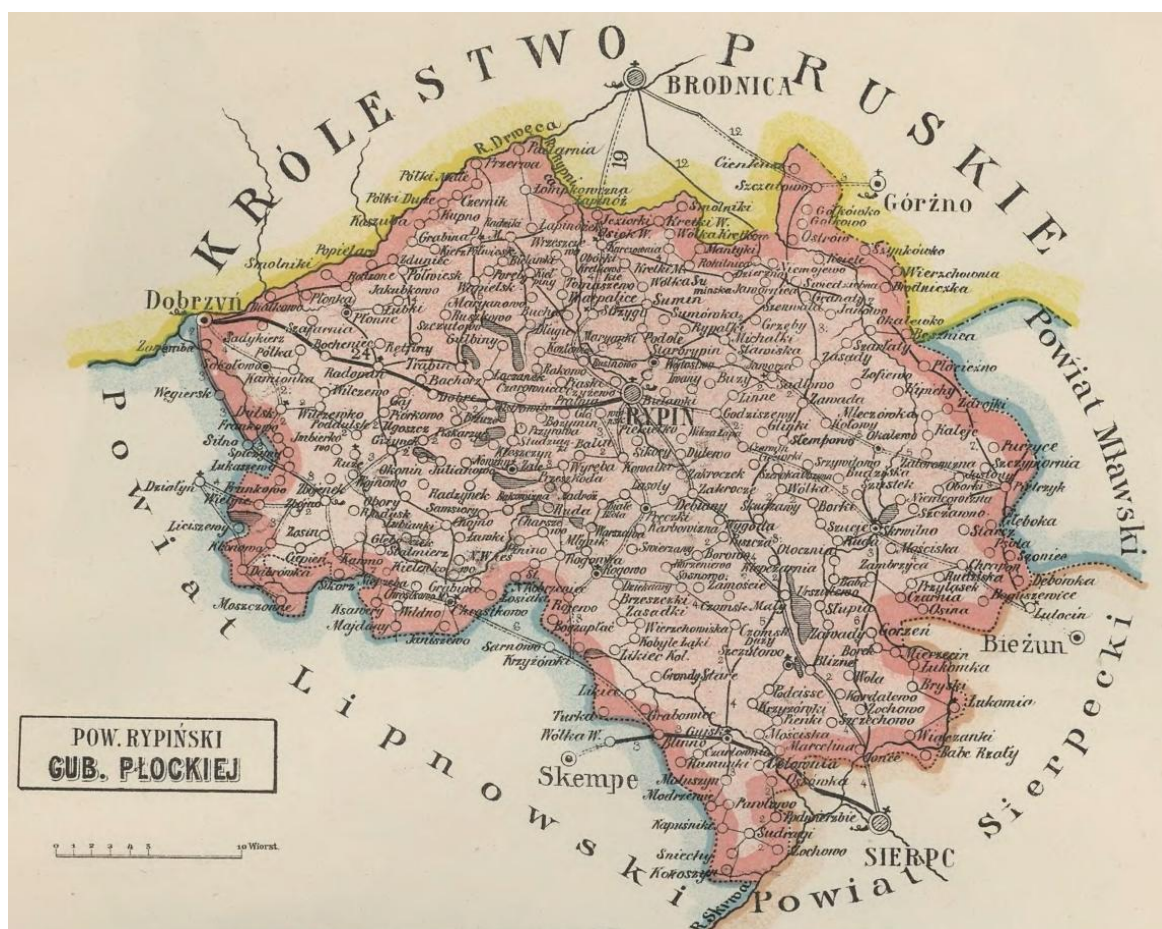
Ilustracja 27. Sieć osadnicza i kompleksy leśne dawnej Puszczy Chrostkowskiej pomiędzy Lipnem i Skrzewem w XVI w. Atlas historyczny Polski, <https://atlas.ihpan.edu.pl/>

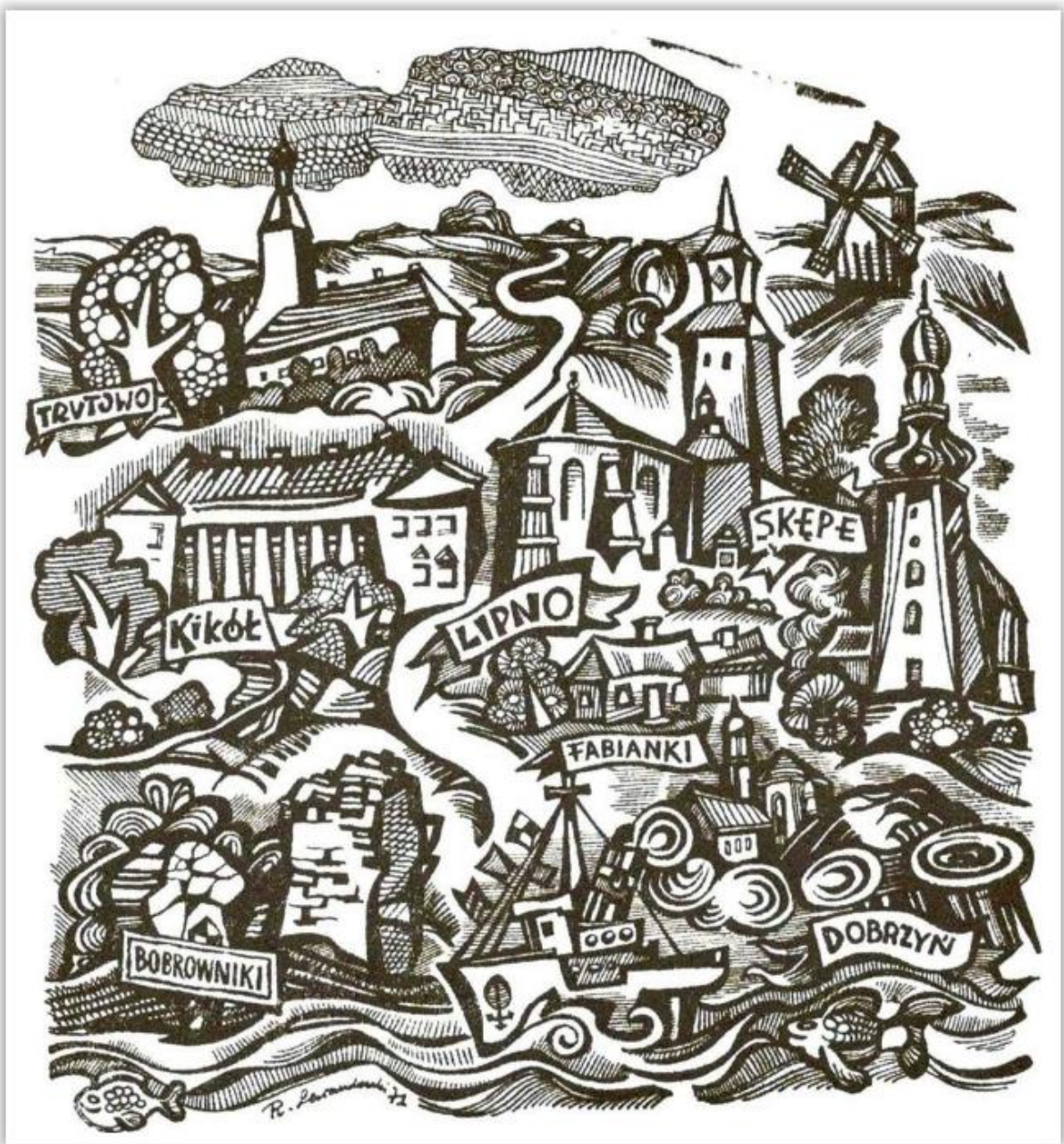
Ilustracja 28. Ziemia dobrzyńska w województwie inowrocławskim w roku pierwszego rozbioru Polski, Carte de la Pologne ca 1:690 000, aut. Rizzi Zannoni, 1772, <http://igrek.amzp.pl>

Ilustracja 29. Las Orłowski i Las Tupadliski – jedne z najstarszych toponimów związanych z kompleksami leśnymi na obszarze dzisiejszego Nadleśnictwa, mapa Pertheesa z 1806 r. (<http://ligrek.amzp.pl>)

Ilustracja 30. Powiat rypiński obejmujący centralną i północną część ziemi dobrzyńskiej, jako część guberni płockiej utworzonej po upadku powstania styczniowego 1863-1864, Bazewicz 1907

Ilustracja 31. Ziemia dobrzyńska na drzeworycie Rajmunda Lewandowskiego, znanego artysty związanego z regionem, 1971 r., w: Krajewski 2019, s. 11

5.3. Zabytki w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa (poza jego gruntami) znajduje się kilkadziesiąt obiektów zabytkowych o wysokiej wartości artystycznej, historycznej i naukowej.

1. Skrwilno

- Kościół parafialny pw. św. Anny. Wzniesiony w 1852 r. z fundacji właściciela majątku Skrwilno Mariana Cissowskiego. Zastąpił starą, drewnianą świątynię z XVII w., którą ostatecznie rozebrano w 1867 r.

Przebudowany po 1888 r., remontowany w latach 70. i 80. XX w. Klasycystyczny, halowy, trójnawowy, wzniesiony na planie krzyża. W jego bryle wyróżnia się masywny korpus nawowy i dwie wieże flankujące monumentalny, czterokolumnowy portyk frontowy. Wyposażenie wnętrza neogotyckie. Od strony pld.-zach. chór muzyczny wsparty na trzech arkadowych filarach. Na sklepieniu prezbiterium oraz na stropie nawy głównej zachowała się oryginalna polichromia.

2. Rypin

- Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusa Chrystusa. Wzniesiony w 1990 r., jest znany za sprawą witraży, które zaliczane są do największych tego typu dzieł o tematyce sakralnej w Europie. Na witrażach o powierzchni 212 m² każdy przedstawione są sceny: Stworzenie Świata, Ostatnia Wieczerza i Sąd Ostateczny.
- Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy. Wybudowany prawdopodobnie przez Krzyżaków w 2. ćwierci XIV w. w stylu gotyku niemieckiego. W ceglanych murach świątyni widoczne są liczne wgłębienia, które są śladem po prymitywnych narzędziach służących do rozpalania ognia podczas uroczystości obchodów wigilii paschalnej w Wielką Sobotę. Od zachodu do kościoła przylega neogotycka kruchta. Wnętrze nakrywa pozorne sklepienie kolebkowe z 1821 r. Wokół kościoła murowane ogrodzenie z bramą z 1839 r. i neogotycką dzwonnica z 1925 r.
- Kościół ewangelicko-augsburski. Wybudowany w 1888 r. w stylu neogotyckim według projektu Stappelmanna. Wewnątrz drewniane empory, stylowe ławki, rzeźbiona ambona i trzyczęściowy ołtarz. Na wieży zegar sprowadzony z Pragi w 1911 r.
- Kaplica św. Barbary. Drewniana, zbudowana przed 1694 r. w konstrukcji zrębowej, na kamiennej podmurówce. Posiada wielopołaciowy dach kryty gontem, na którym umieszczona jest wieżyczka zwieńczona daszkiem namiotowym. Wnętrze zdobią odkryte w ostatnich latach i odrestaurowane polichromie.
- Kamieniczki z przełomu XIX i XX w., średniowieczna siatka ulic i charakterystyczny prostokątny rynek.
- Fragment średniowiecznego muru obronnego w sąsiedztwie kościoła pw. Świętej Trójcy. Zachowany fragment ma 29 m długości, 5 m wysokości i 1,1 m grubości. Został zbudowany z cegły na fundamencie kamiennym i pochodzi z tego samego okresu co kościół (2. ćw. XIV w.).
- Zabytkowe budynki użyteczności publicznej: wzniesiony na stalowych palach wbitych w ziemię gmach „Zgody” z lat 1913-1917; magistrat o cechach neoklasycystycznych z 1917 r. (do 1925 r. miejska elektrownia), młyn zbożowy z 1900 r. (przebudowany na galerię handlową), dawny szpital z 4. ćw. XIX w. (w latach okupacji siedziba Gestapo, obecnie Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej), neoklasycystyczny gmach starostwa z 1930 r. (później Urząd Miasta).
- Cmentarz parafialny przy ul. Lipnowskiej z nagrobkami od 2. poł. XIX w., z kwaterą prawosławną, na której zachowanych jest ok. 30 nagrobków z XIX i pocz. XX w.

3. Skępe

- Rynek. Czworoboczny, położony na wzgórzu, wytyczony prawdopodobnie podczas lokacji miasta w 1. połowie XV w. W jego centralnej części znajduje się fontanna-obelisk z podobizną koziołka z 1979 r. Przy rynku stoją najstarsze zachowane w mieście domy murowane z końca XVIII w.
- Drewniana chata z XVIII w. przy ulicy Kościelnej.
- Średniowieczne grodzisko z XI-XIII w. nad Jeziorem Wielkim. Nazywane lokalnie Okopem, w 1958 r. częściowo zniszczone podczas budowy amfiteatru.
- Wzgórze z miejscem po dawnym kościele farnym pw. św. Stanisława, wzniesionym prawdopodobnie około XV w. i rozebranym na początku XIX w. po przejęciu parafii skępskiej przez bernardynów z Wymysłina. Obecnie na miejscu nieistniejącej świątyni wznosi się nowoczesny kościół, siedziba parafii Miłosierdzia Bożego.
- Zespół klasztorny bernardynów w Wymyślinie – miejsce kultu i ośrodek pielgrzymkowy (opis w dalszej części).

4. Dobrzyń nad Wisłą

- Kościół pofranciszkański, obecnie parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Wzniesiony po 1436 r. na miejscu starszego z XIII w. Odbudowany z ruiny w 1635 r. Przebudowywany i powiększany w latach: 1707, 1836 i 1902. Wewnątrz klasycystyczny ołtarz główny z początku XIX w. przeniesiony z Zakroczymia, kaplica św. Walentego, krucyfiks barokowy z XVIII w. i marmurowa płyta nagrobna generała wojsk polskich Damazego Mioduskiego (1745-1806). Do kościoła przylegają zabudowania klasztoru pofranciszkańskiego z końca XVIII w.
- Fragment ruin kościoła pw. Świętego Krzyża i św. Szczepana przy ulicy Farnej. Świątynia wzniesiona w końcu XIII w., zniszczona przez Szwedów w 1657 r., następnie odbudowana jako kościół parafialny. Ponownie zniszczona w pożarze w 1767 r. i nie odbudowana. W 1805 r. ruiny kościoła zostały sprzedane budowniczym dworu w Leniach Wielkich.
- Grodzisko „Góra Zamkowa”. Pozostałości średniowiecznego grodu kasztelańskiego i wzniesionego później na jego miejscu murowanego zamku. W latach 1228-1235 z nadania księcia Konrada Mazowieckiego siedziba zakonu rycerskiego braci dobrzyńskich (Zakon Rycerzy Chrystusa z Dobrzynia). Zamek wielokrotnie oblegany i zdobywany podczas wojen polsko-krzyżackich, ostatecznie zniszczony podczas potopu szwedzkiego, później nie odbudowany.

5. Zespoły pałacowe

- Zespół pałacowy w Ugoszczy. Pałac wybudowany w latach 60. XIX w. na polecenie Julii z Piwnickich Borzewskiej, na miejscu wcześniejszego dworu z 2 poł. XVI w. Eklektyczny, murowany z cegły, otynkowany, jednopiętrowy, częściowo podpiwniczony. Wybudowany na planie nieregularnego prostokąta, z pięcioboczną oranżerią od wschodu, ryzalitem zwieńczonym dwupiętrową wieżą od zachodu i bogato rozbudowanym centralnym portykiem, nad którym znajduje się taras widokowy. Jednym z właścicieli pałacu był Antoni Borzewski,

współzałożyciel cukrowni Ostrowite, znany działacz gospodarczy, radny sejmiku powiatu lipnowskiego, współzałożyciel i wiceprezes Automobilklubu Polskiego, który zginął w 1920 r. broniąc posiadłości w Ugoszczu przed wojskami bolszewickimi. Po upaństwowieniu w 1946 r. w pałacu mieściła się szkoła, następnie Klub Rolnika, biblioteka, sklep i mieszkania prywatne, a w latach 70. XX w. Wiejski Ośrodek Zdrowia. Obecnie ma tutaj siedzibę Dom Pomocy Społecznej. Do pałacu przylega park w stylu krajobrazowym założony w 2 poł. XIX w. przez Antoniego Borzewskiego. Pałac znajduje się na Kujawsko-Pomorskim Szlaku Fryderyka Chopina. Kompozytor bywał tu kilkakrotnie w latach 20. XIX w.

- Zespół pałacowy w Okalewie. Klasycystyczny pałac wzniesiony w 1800 r. przez właściciela dóbr okalewskich Mikołaja Chełmickiego według projektu Hilarego Szpilowskiego. Murowany, wybudowany na planie wydłużonego prostokąta, dwupiętrowy, z centralnym ryzalitem na osi fasady oraz dwoma ryzalitami bocznymi, przykryty wielospadowym dachem krytym blachą. Do pałacu przylega park założony na przełomie XVIII i XIX w. Do II wojny światowej pałac pozostawał w rękach rodziny Chełmickich. W XIX i XX w. dobra okalewskie należały do największych majątków ziemskich na terenie ziemi dobrzyńskiej. W drugiej połowie XIX w. w pobliżu pałacu wybudowano m.in. gorzelnię, młyn parowy i tartak. Okalewo było także znane z hodowli koni arabskich. Pałac mieści obecnie bibliotekę oraz mieszkania.
- Zespół pałacowy w Długich. Pałac wzniesiony prawdopodobnie w 1842 r. dla Elżbiety Cissowskiej, córki ówczesnego właściciela majątku Mariana Cissowskiego. Wybudowany prawdopodobnie na miejscu starszego budynku, o czym świadczą zachowane piwnice datowane na XVII-XVIII wiek. Wzniesiony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, przykryty niskim, czterospadowym dachem, z frontowym portykiem wspartym na czterech kolumnach jońskich, na których opiera się trójkątny naczółek okolony gzymsem. W latach 1904-1939 pałac należał do rodziny Borzewskich. W 1946 r. został przejęty przez państwo. Od 2002 stanowi własność prywatną. Do pałacu przylega założony w 1 poł. XIX w. park o powierzchni ok. 6 ha.

6. Zespoły klasztorne

- Zespół klasztorny bernardynów w Skępem. Składa się z kościoła pw. Zwiastowania NMP (1508-1510), klasztoru (1506-1510), czworobocznego barokowego dziedzińca odpustowego z krużgankami (1725–1732) i kaplicy św. Barbary (1. poł. XVIII w.). W 1749 r. w obrębie zespołu wzniesiono barokową, pięciokondygnacyjną wieżę z hełmem oraz tarczą zegarową. W ołtarzu głównym kościoła umieszczona jest otoczona szczególnym kultem, koronowana figura Matki Bożej Skępskiej. W pobliżu klasztoru znajduje się dawny spichlerz klasztorny z XVIII w. (przebudowany) oraz tzw. „Borek skępski” – las o charakterze parkowym, na którego terenie znajduje się kaplica „na Borku”, wzniesiona w związku z koronacją figury Matki Bożej Skępskiej w 1755 r.

- Zespół klasztorny karmelitów w Oborach. Ufundowany około 1605 r. przez Łukasza Rudzowskiego i jego żonę Annę z Galemskich. Składa się z kościoła klasztornego, obecnie parafialnego pw. Nawiedzenia NMP (1627-1649) oraz zabudowań klasztornych (1741-1753). Murowany kościół wzniesiono na miejscu wcześniejszego drewnianego. W 1649 r. ukończono nawę, w 1694 r. prezbiterium. Kolejne rozbudowy miały miejsce w roku 1740 (kaplica Opatrzności Bożej ufundowana przez Juliusza Dziewanowskiego), 1747 (zakrystia z lożą) i w latach 1748-1749 (wieża przy nawie). W 1756 r. od strony południowej wybudowano mur z trójjprzelotową bramą o cechach barokowych. Po powstaniu styczniowym na mocy ukazu carskiego z 1864 r. klasztor zamieniono na tzw. klasztor etatowy - miejsce internowania księży i kleryków. Pod koniec XIX w. przy klasztorze działała szkoła elementarna i nowicjat, a w okresie od października 1939 r. do lutego 1940 r. obóz przejściowy dla duchowieństwa dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej. Po likwidacji obozu utworzono tu szpital gruźliczy. Karmelici powrócili do klasztoru w lutym 1945 r. W kościele znajduje się otoczona szczególnym kultem rzeźbiona pieta „Matki Bożej Oborskiej”. Datowana na przełom XIV i XV w. rzeźba została sprowadzona przez karmelitów z Bydgoszczy. Wyposażenie kościoła pochodzi w większości z ok. 1747 r. Przy klasztorze znajduje się droga krzyżowa, a na pobliskim wzniesieniu Kalwaria (Grodzisko) – cmentarz z kaplicami grobowymi Borzewskich, Engeströmów i Barthelów.
- Zespół klasztorny karmelitów w Trutowie. Ufundowany na początku XVIII w. przez Jana Rętwińskiego. Składa się z kościoła klasztornego, obecnie parafialnego pw. św. Anny, cmentarza przykościelnego i zabudowań klasztornych. Całość otacza mur z bramą. Jednonawowy, dwuprzęsłowy kościół połączony jest z klasztorem, przez co nie posiada głównej fasady. W budynek klasztorny wbudowana jest także kwadratowa wieża z zegarem, przykryta barokowym hełmem w ośmioboczną latarnią. Wyposażenie kościoła głównie barokowe i w stylu rokoko. Późnobarokowa polichromia z ok. 1738 r., odnowiona i przemalowana w roku 1960, przedstawia sceny z historii zakonu karmelitów oraz pochodzących z niego świętych. W prezbiterium ołtarz główny z obrazem św. Anny z Najświętszą Maryją Panną w wieku dziewczęcym (XVIII w.). Przy ołtarzu rzeźby króla Dawida, św. Józefa, św. Jana Ewangelisty i św. Jana Nepomucena. W ołtarzach bocznych obrazy przedstawiające Matkę Boską Szkaplerzną oraz św. Józefa z Dzieciątkiem. Uwagę zwraca rokokowa ambona w kształcie łodzi z III ćw. XVIII w. Pod amboną barokowa chrzcielnica z XVIII w.

7. Kościoły drewniane

- a. Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP (dawniej św. Michała Archanioła) w Księżym. Wzniesiony w XVIII w., odnowiony i rozbudowany w 1865 r. i 1903 r. Usytuowany na niewielkim wzniesieniu, otoczony kamiennym murem. Wzniesiony w konstrukcji zrębowej na kamiennej podmurówce, z szalowanymi ścianami zewnętrznymi. Wewnątrz chór muzyczny wsparty na dwóch kolumnach, stanowiących równocześnie

podporę konstrukcji wieży. Z wyposażenia na uwagę zasługują: barokowy ołtarz główny (XVIII w.) z obrazami: Matki Bożej Częstochowskiej (w polu głównym, XVIII w.), św. Michała Archanioła (na zasuwie, XVIII/XIX w.), Matki Bożej z Dzieciątkiem (w zwieńczeniu ołtarza, XVIII w.). Ponadto barokowe ołtarze boczne (XVIII w.), barokowa ambona (XVIII w.), organy z 1865 r., feretrony ludowe z 1828 r., rzeźba Matki Boskiej Skępskiej z XIX/XX w. i krucyfiks ludowy z XIX w.

- b. Kościół parafialny pw. św. Barbary w Chrostkowie. Wzniesiony w 1694 r., pierwotnie pod wezwaniem Matki Bożej i Świętej Katarzyny. Rozbudowany pod koniec XVIII w. (kaplica i kruchta), pod koniec XIX w. (powiększenie kruchty i zakrystii) i 1990 r. (dobudowa dwóch naw bocznych i kruchty, wykonanie polichromii i witraże). Wzniesiony w konstrukcji zrębowej, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nakryty dwukalenicowym dachem pokrytym blachą, z sześciokątną wieżyczką na sygnaturkę. Wnętrze nakryte stropem płaskim. Chór muzyczny wsparty na dwóch słupach, na nim prospekt organowy z 2. poł. XIX w. Ołtarz główny z 2. poł. XVII w., ołtarze boczne z przełomu XVII i XVIII w., ambona z XVIII w. Na ścianach i suficie polichromia autorstwa Władysława Drapiewskiego i Mikołaja Konczalskiego.
- c. Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Grochowsku. Wzniesiony w 1784 r. z fundacji Szymona Grochowskiego (napis z datą i nazwiskiem fundatora zachowany na belce tęczowej). Pierwotnie stał za wsią, w pobliżu cmentarza. W 1875 r. został przeniesiony w obecne miejsce z inicjatywy ks. Józefa Żmijewskiego. Wzniesiony w konstrukcji zrębowej z modrzewiowych bali. Jednonawowy na planie prostokąta, z węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie, z zakrystią przylegającą do północnej ściany prezbiterium i kwadratową kruchtą od północnej strony nawy. Wnętrze odnowione w 1957 r. przez malarza Teodorowicza z Włocławka (polichromia Matki Bożej Bolesnej nad prezbiterium). Ołtarz główny barokowy z rzeźbami św. Antoniego i św. Jana Ewangelisty z początku XVIII w. i obrazem Świętej Trójcy i Świętej Rodziny z 1896 r. W górnej części ołtarza znajduje się obraz Matki Bożej Bolesnej. Ponadto w kościele znajdują się obrazy: św. Jana Nepomucena (XVIII w.), Koronacja Matki Bożej (XVIII w., malowany na desce), Ucieczka do Egiptu (poł. XIX w.). Z innych elementów wyposażenia uwagę zwracają: ludowy krzyż ołtarzowy z XIX w., lichtarz barokowy z XVIII w. i siedem lichtarzy klasycystycznych z XIX w.

Osiemdziesiąt zabytków z omawianego terenu objętych jest ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych (księga A rejestru). Wykaz tych obiektów sporządzony na podstawie materiałów Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków według stanu na czerwiec 2025 r. zamieszczono poniżej (Tabela 1).

Tabela 33. Zabytki w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Skrwilno wpisane do rejestru zabytków nieruchomych (księga A rejestru)

Lp.	Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Numer i data decyzji o wpisie do rejestru
1.	Brodnicki	Osiek	Osiek	Kościół par. pw. NMP, XIV-XV w., 1796 r.	A/348 z 31.03.1927
2.			Strzygi	Kościół par. pw. św. Stanisława Biskupa, XIVw., XVII w.	A/345 z 27.05.1927
3.			Strzygi	Kaplica grobowa rodziny Małkiewiczów na cmentarzu par., 1870 r.	A/1353 z 19.02.2008
4.		Świedziebnia	Księża	Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP (dawniej św. Michała Archanioła), drewniany, XVIII/XIX w.	A/349 z 31.08.1927
5.			Świedziebnia	Zespół kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Św.: kościół 1876-1879 r., cmentarz przykościelny z grobem J. Niemojewskiego zm. 1839 r., brama wejściowa na teren cmentarza	A/1260 z 28.12.2006
6.	Golubsko-dobrzyński	Zbójno	Działyn	Kościół par. pw. Św. Trójcy, 1600 r.	A/708 z 19.09.1985
7.			Obory	Zespół klasztorny karmelitów: kościół klasztorny, obecnie parafialny, pw. Nawiedzenia NMP, 1627-1649 r.	A/705 z 12.11.1970
8.			Obory	Zespół klasztorny karmelitów: klasztor, 1741-1753 r.	A/706 z 12.11.1970
9.			Zbójno	Zespół pałacowy: pałac (obecnie szkoła) 1850-1860 r., park krajobrazowy poł. XIX w., oficyna 1860 r., ogrodzenie k. XIX w.	A/1000 z 17.09.1985
10.			Zbójno	Spichlerz dworski, 3 ćw. XIX w.	A/1263 z 3.01.2007
11.	Lipnowski	Chrostkowo	Chrostkowo	Kościół par. pw. św. Barbary, drewniany, ok. 1850 r.	A/462 z 31.08.1927
12.			Nietrzeba	Młyn wodny, drewniany, ok. 1850 r.	A/180 z 2.04.1985
13.		Dobrzyń nad Wisłą	Bachorzewo	Zespół dworski: dwór drewniany 1866-1868 r., park 1873 r.	A/1496 z 14.08.1984
14.			Chalin	Zespół dworski: rządówka, park, XIX w.	A/1249 z 11.05.1987
15.			Dobrzyń nad Wisłą	Kościół klasztorny franciszkanów, obecnie par. pw. Wniebowzięcia NMP, XV w.	A/440 z 17.02.1981
16.			Dobrzyń nad Wisłą	Cmentarz par. rzym.-kat., 1 poł. XIX w.	A/670 z 20.09.1994
17.			Dyblin	Zespół dworski: dwór, park, spichlerz, czworak, 1 poł. XIX w.	A/1489 z 11.05.1987
18.			Grochowalsk	Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża Św., drewniany, 1784 r.	A/433 z 15.11.1982
19.			Grochowalsk	Zespół dworski: dwór, park, gorzelnia, k. XIX w.	A/1491 z 11.05.1987
20.			Kamienica	Park dworski, 2 poł. XVIII w.	A/1305 z 11.05.1987
21.			Krojczyn	Zespół dworski: dwór, park, ogrodzenie, XVIII-XX w.	A/1213 z 11.05.1987
22.			Lenie Wielkie	Zespół dworski: dwór, park, stodoła, XIX w.	A/1386 z 11.05.1987
23.			Mokowo	Cmentarz par. rzym.-kat. z murem ogrodzeniowym i bramą, 2 poł. XIX w.	A/1295 z 16.08.1996
24.			Płomiany	Zespół dworski: dwór, park, spichlerz, czworak, pocz XIX w.	A/1490 z 11.05.1987
25.		Kikół	Grodzeń	Kaplica pw. św. Piotra, 1778 r.	A/427 z 28.06.1988

Lp.	Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Numer i data decyzji o wpisie do rejestru
26.			Hornówek	Zespół dworski: dwór, park, brama wjazdowa, 2 poł. XIX w.	A/1494 z 23.04.1986
27.			Kikół	Kościół par. pw. św. Wojciecha 1904-1909 r., mur ogrodzeniowy z bramą, starodrzew	A/491 z 29.08.1996
28.			Kikół	Cmentarz par. rzym.-kat. 2 poł. XIX w., mur ogrodzeniowy z bramą, kaplica, starodrzew	A/654 z 16.08.1996
29.			Kikół	Zespół pałacowy: pałac ok. 1790 r., oficyna, park z aleją dojazdową, XIX-XX w.	A/1214 z 29.12.1952
30.			Lubiń	Zespół pałacowy: pałac, park, XVIII-XIX w.	A/1019 z 20.09.1982
31.			Niedźwiedź	Zespół dworski: dwór, park, pocz. XIX w.	A/1215 z 23.04.1986
32.			Sumin	Kościół par. pw. Św. Krzyża, 1897 r.	A/423 z 29.03.1988
33.			Sumin	Zespół dworski z folwarkiem: dwór, park, folwark (rządcówka, hydrofornia, czworak, chlewnia, spichrz, obora, gorzelnia, magazyn spirytusu), XIX-XX w.	A/1333 z 23.04.1986
34.			Trutowo	Zespół klasztorny karmelitów: kościół klasztorny, obecnie par. pw. św. Anny, cmentarz przykościelny, klasztor, mur ogrodzeniowy z bramą, XVIII w.	A/738 z 17.02.1981
35.			Trutowo	Zespół dworski: dwór, park, XIX/XX w.	A/1216 z 22.04.1986
36.			Wola	Zespół dworski: rządcówka, folwark, czworaki, park, pocz. XIX w.	A/1501 z 25.04.1986
37.		Lipno	Jastrzębie	Zespół dworski: dwór, park, XIX-XX w.	A/1025 z 5.11.1993
38.			Karnkowo	Kościół par. pw. św. Jadwigi, 1761 r.	A/432 z 15.11.1982
39.			Karnkowo	Zespół dworski: dwór, 2 oficyny, gorzelnia, dworek, spichlerz, park, XIX w.	A/1346 z 20.03.1991
40.			Wierzbick	Zespół pałacowy: pałac, park, 2 poł. XIX w.	A/1217 z 18.09.1985
41.		Skępe	Boguchwała	Cmentarz ewangelicki, pocz. XX w.	A/348 z 29.06.1994
42.			Skępe	Kapliczka NMP przy ul. Dobrzyńskiej, 1945 r.	A/1464 z 19.01.1998
43.			Skępe Wymyślin	Zespół klasztorny bernardynów: kościół klasztorny, obecnie par. pw. Zwiastowania NMP, klasztor, otoczenie, 1498 r., XVIII w.	A/454 z 10.07.1954
44.			Skępe Wymyślin	Zajazd „Pod Kasztanami”, ul. Klasztorna 38, pocz. XIX w.	A/1297 z 7.06.1985
45.			Wioska	Zespół dworski: dwór (zachowany częściowo), park, dom ogrodnika z magazynem, folwark (obora, stajnia, gorzelnia, rządcówka, spirytusownia, chlewnia, budynek, mieszkalny, ogrodzenie zespołu), XIX-pocz. XX w.	A/1387 z 3.12.1996
46.			Żuchowo	Młyn wodny, szachulcowy, k. XIX w.	A/1308 z 31.12.1985
47.		Tłuchowo	Tłuchowo	Stodoła, ul. 1 Maja, drewniana, XVIII/XIX w.	A/212 z 21.10.1986
48.		Wielgie	Czarne	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła, drewniany, 1793 r.	A/434 z 15.11.1982
49.			Nowa Wieś	Zespół dworski: dwór drewniany, spichlerz, park, XIX/XX w.	A/718 z 29.06.1994
50.			Wielgie	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca, drewniany, poł. XVIII w.	A/430 z 15.11.1982
51.			Wielgie	Zespół dworski: dwór, park, budynek gospodarczy, XIX/XX w.	A/1194 z 20.06.1988

Lp.	Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Numer i data decyzji o wpisie do rejestru
52.			Witkowo	Zespół dworski: dwór, park, teren dawnych sadów, 2 poł. XIX w.	A/20 z 20.03.2000
53.			Wylazłowo	Zespół dworski: dwór, park, budynek mieszkalny, XIX-XX w.	A/1335 z 16.04.1997
54.			Zaduszniki	Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP, 1873-1875 r.	A/425 z 8.05.1988
55.			Zaduszniki	Zespół dworski: dwór, park, XIX w.	A/720 z 7.02.1994
56.	Rypiński	Brzuze	Gulbiny	Park dworski, 1 poł. XIX w.	A/24 z 31.05.2000
57.			Ostrowite	Park przy zarządzie cukrowni „Ostrowite”, ok. 1900 r.	A/1326 z 20.01.1992
58.			Studzianka	Kaplica pw. MB Studziennej, drewniana, 1704 r.	A/459 z 31.08.1927
59.			Ugoszcz	Zespół pałacowy: pałac, park, folwark, XIX-XX w.	A/1502 z 17.09.1985
60.			Żałe	Zespół kościoła par. pw. św. Anny: kościół 1930-1937 r., ogrodzenie, drzewostan, otoczenie kościoła	A/116 z 3.12.2003
61.		Rogowo	Pręczi	Kaplica grobowa rodziny Dębińskich, pw. św. Erazma, 1895 r.	A/418 z 20.06.1988
62.			Rogowo	Kościół par. pw. św. Bartłomieja, 1878 r.	A/419 z 20.06.1988
63.			Rogowo Młynik	Wiatrak koźlak, drewniany, 3 ćw. XIX w.	A/1481 z 14.12.1989
64.		Rypin	Rusinowo	Park podworski i ruiny dworu, poł. XIX w.	A/207 z 2.06.1986
65.			Rypin	Historyczne założenie urbanistyczne miasta	A/1475 z 2.08.1993
66.			Rypin	Kościół par. pw. Św. Trójcy, 1355 r.	A/460 z 29.04.1927
67.			Rypin	Ogrodzenie kościoła par., w tym fragment muru miejskiego z ok. 1345 r.	A/1828 z 10.05.2024
68.			Rypin	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego ul. Kościuszki 15: kościół 1882-1888 r., murowane ogrodzenie terenu przykościelnego z bramą wjazdową 1908 r., pastorówka 1901-1902 r.	A/1677 z 29.04.2015
69.			Rypin	Kaplica pw. św. Barbary, drewniana, 1850 r.	A/417 z 20.06.1988
70.			Rypin	Budynek młyna zbożowego, ul. Mławska 27, 1900 r.	A/498 z 20.03.1998
71.			Rypin	Budynek „Dom Kaźni”, ul. Warszawska 20, obecnie Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej, 1906-1908 r.	A/713 z 30.12.1995
72.			Sadłowo	Zespół kościoła par. pw. św. Jana Chrzciciela: kościół 1752-1756 r., cmentarz przykościelny XVIII w., dzwonnica 1885 r., ogrodzenie z bramkami XIX w.	A/189 z 31.08.1927
73.			Sadłowo	Zespół pałacowy: pałac, park, XVIII-XIX w.	A/1197 z 1.12.1967
74.			Stary Rypin	Zespół dworski: rządówka, czworak, spichlerz, park, 2 poł. XIX w.	A/1478 z 27.09.1991
75.		Skrwilno	Okalewo	Zespół pałacowy: pałac, park, XVIII-XIX w.	A/1498 z 17.02.1981
76.			Skrwilno	Zespół kościoła par. pw. św. Anny: kościół, dzwonnica (kaplica pogrzebową), mur ogrodzeniowy z bramą, 2 poł. XIX w.	A/426 z 8.03.1988
77.			Skrwilno	Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich na cmentarzu par., 1873 r.	A/1606 z 30.12.2011
78.			Skrwilno	Kwaterna grobowa rodziny Cissowskich i Witke-Jeżewskich na cmentarzu par., 1860-1870 r.	A/1613 z 20.04.2012

Lp.	Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Numer i data decyzji o wpisie do rejestru
79.			Skrwilno	Park dworski, 2 poł. XIX w.	A/1200 z 24.11.1992
80.		Wąpielsk	Długie	Zespół pałacowy: pałac, park, młyn wodny, spichlerz, XVIII-XIX w.	A/913 z 8.12.1978

5.4. Zabytki na gruntach Nadleśnictwa

Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo znajduje się kilkadziesiąt zabytków i miejsc historycznych z różnych kategorii. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują:

1. Grodziska będące pozostałością grodów funkcjonujących na ziemi dobrzyńskiej w okresie średniowieczna. Wśród pięciu obiektów tego typu (wszystkie wpisane do rejestru zabytków) wyróżnia się grodzisko w Skrwilnie – dawny gród graniczny, założony w IX wieku w celu ochrony ziemi dobrzyńskiej i Mazowsza przed niszczycielskimi najazdami plemion pruskich. W czasie badań prowadzonych w 1961 roku u jego stóp odnaleziono ukryty w okresie potopu szwedzkiego tzw. skarb ze Skrwilna – zespół złotych i srebrnych przedmiotów jubilerskich o ogromnej wartości artystycznej i historycznej, uważany za jedno z najcenniejszych znalezisk archeologicznych XX wieku na terenie Polski.
2. Las Borek (także: „Na Borku”) w Skępem. Charakterystyczny element krajobrazu kulturowego Skępego, usytuowany pomiędzy centrum miasta i klasztorem bernardynów w Wymyślinie. Na jego terenie znajduje się kaplica wybudowana według lokalnej tradycji na miejscu objawień maryjnych (pierwsza z 1755 roku, obecna odbudowana po zniszczeniach wojennych). Kaplicę otacza zabytkowy cmentarz, będący przed wojną miejscem pochówku szanowanych obywateli Skępego i okolic oraz miejscem uroczystości kulturalnych i patriotycznych (zniszczony przez Niemców w czasie wojny, obecnie częściowo zrekonstruowany).
3. Miejsca pamięci dokumentujące zbrodnie dokonane podczas II wojny światowej przez Niemców na ludności polskiej na terenie ziemi dobrzyńskiej: groby zbiorowe w miejscach masowych egzekucji (Lasy Skrwileńskie na wschód od Skrwilna, Lasek Rusinowski na północ od Rypina), obecne na całym obszarze Nadleśnictwa pojedyncze mogiły i upamiętnienia w formie pomników i kamieni pamiątkowych.
4. Osady służbowe o walorach historycznych. Siedziby dawnych nadleśnictw Skępe i Urszulewo; siedziby leśnictw, w których zachowały się stare budynki (Podole) oraz osady z współczesną zabudową usytuowane na miejscu dawnych osad służbowych (leśniczówek, gajówek) o rodowodzie sięgającym drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX w. (Brodniczka, Głębocek, Koziołek, Okalewo, Płociczno).
5. Ślady nieistniejących osad służbowych. Pozostałości zabudowań, resztki sadów, starodrzew i dawne drogi dojazdowe dokumentujące organizację administracji leśnej w przedwojennych Lasach Państwowych oraz w lasach majątków prywatnych, które po wojnie zostały upaństwowione i wchodziły obecnie w skład Nadleśnictwa Skrwilno.
6. Krajobraz kulturowy dawnego pogranicza zaboru rosyjskiego i pruskiego w północno-wschodniej części obecnego Nadleśnictwa, z dawną drogą graniczną oraz relikdami rosyjskiego posterunku granicznego i dwóch nieistniejących karczm.
7. Miejsca związane z dawnym przetwórstwem drewna. Stary tartak z 1874 roku usytuowany przy siedzibie Nadleśnictwa Skrwilno, zmodernizowany w latach 2017-2018 staraniem Nadleśnictwa z przeznaczeniem na cele edukacyjne i dydaktyczne oraz miejsca po kilku innych, obecnie nieistniejących tartakach,

funkcjonujących przed wojną na omawianym terenie w lasach państwowych i prywatnych.

8. Zabytki małej architektury sakralnej: figury, kapliczki i krzyże przydrożne.
9. Czterdzieści dziewięć stanowisk z ewidencji zabytków archeologicznych, w tym pięć grodzisk oraz osady, punkty i ślady osadnicze o chronologii zawierającej się w przedziale od epoki kamienia do czasów nowożytnych.

Sześć obiektów położonych na gruntach Nadleśnictwa objętych jest ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków, który stanowi podstawową formę ochrony prawnej zabytków w Polsce zapisaną w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej: uooz). Do rejestru wpisane są:

1. Park dworski w Jastrzębiu, leśnictwo Karnkowo, oddział 148, nr rej. 324/A z 1.12.1993 r.
2. Grodzisko w Głodowie, obręb ew. Karnkowo, leśnictwo Karnkowo, oddział 183, nr rej. 125/C z 26.11.1969, 103/125/C z 10.06.1985 r.
3. Grodzisko „Grzempa”, obręb ew. Rumunki Skępskie, leśnictwo Koziółek, oddział 116, nr rej. 51/C z 4.11.1965, 99/51/C z 10.06.1985 r.
4. Grodzisko „Okop”, obręb ew. Skrwilno, leśnictwo Okalewo, oddział 157, nr rej. 94/C z 11.12.1968, 117/94/C z 26.03.1987 r.
5. Grodzisko nad Jeziorem Kleszczyńskim, obręb ew. Kleszczyn, leśnictwo Ugoszcz, oddział 125, nr rej. 120/C z 24.11.1969, 104/120/C z 10.06.1985 r.
6. Grodzisko „Szaniec”, obręb ew. Somsior, leśnictwo Ugoszcz, oddział 159, nr rej. 121/C z 24.11.1969, 128/121/C z 26.03.1987 r.

Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo znajdują się także obiekty wpisane do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

Ewidencja zabytków stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (art. 21 uooz). Jest prowadzona na poziomie kraju (ewidencja krajowa), województwa (ewidencja wojewódzka) i gminy (ewidencja gminna).

Krajową ewidencję zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków (art. 22.1 uooz).

Wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa (art. 22.2 uooz). Wpis do ewidencji wojewódzkiej nie wywołuje skutków prawnych, rodzi jednak obowiązek informacyjny polegający na konieczności zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków m.in. o zagrożeniu dla zabytku, jego uszkodzeniu, zniszczeniu bądź zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku wpisanego do ewidencji (art. 28 uooz). Do ewidencji wojewódzkiej wpisane są obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków (patrz wyżej) oraz:

1. Dawny cmentarz ewangelicki w Gozdach, leśnictwo Koziółek, oddział 120.
2. Dawny cmentarz katolicki "Na Borku" w Skępem, leśnictwo Koziółek oddział 142.
3. Kapliczka "Na Borku" w Skępem, leśnictwo Koziółek, oddział 142.
4. Dawna siedziba Nadleśnictwa w Skępem, leśnictwo Koziółek, oddział 142.

-
5. Leśniczówka Podole, leśnictwo Podole, oddział 245.
 6. Krzyż przydrożny z 1907 r. w Sosnowie, leśnictwo Sosnowo, oddział 81.
 7. Mogiła ofiary represji niemieckich z czasów II wojny światowej, obręb ew. Księża, leśnictwo Brodniczka, oddział 11.
 8. Mogiła ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej, obręb ew. Księża, leśnictwo Brodniczka, oddział 9.
 9. Mogiła zbiorowa i pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej, obręb ew. Karnkowo, leśnictwo Karnkowo, oddział 158.

Ewidencję gminną prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków ujęte są zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22 uoouz). Na omawianym terenie do ewidencji gminnej wpisane są obiekty z obszaru gminy Skępe:

1. Figura Matki Bożej w Żagnie, leśnictwo Głęboć, oddział 192.
2. Kapliczka przydrożna w Żagnie, leśnictwo Głęboć, oddział 205.
3. Krzyż przydrożny w Hucie, leśnictwo Huta, oddział 227.
4. Kapliczka przydrożna w Szczekarzowie, leśnictwo Kamienica, oddział 52.

Na gruntach Nadleśnictwa znajdują się dwa obiekty wpisane do ewidencji grobów i cmentarzy wojennych (ewidencja prowadzona na poziomie każdego województwa przez odpowiedni wuoz). Obydwa miejsca położone są w granicach administracyjnych Skrwilna:

1. Miejsce straceń i zbiorowa mogiła ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej, leśnictwo Okalewo, oddział 162.
2. Symboliczny cmentarz i pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej, leśnictwo Okalewo, oddział 166.

W dalszej części rozdziału zamieszczono zestawienia tabelaryczne zawierające:

- opis wybranych zabytków i miejsc o znaczeniu historycznym (Tabela 2),
- wykaz stanowisk z ewidencji zabytków archeologicznych (Tabela 3)
- wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ewidencji zabytków oraz ewidencji grobów i cmentarzy wojennych (Tabela 4)

Rozdział zamyka część ilustracyjna z fotografiami najciekawszych miejsc i obiektów (autor wszystkich fotografii: Piotr Rochowski, Krameko).

Tabela 34. Zestawienie informacji o wybranych zabytkach i miejscach historycznych na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
1.	Brodniczka 1-I	Księżte, nieistniejąca osada służbowa Księżte	Miejsce po osadzie służbowej założonej na skraju kompleksu leśnego pomiędzy wsią Księżte i Wierzchownią. Na mapach archiwalnych jest tu najpierw zaznaczone pojedyncze siedlisko podpisane jako Glinki (Mapa Kwatermistrzostwa 1843, KDR ark. Górzno 1892), następnie gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Rypin 1930, 1939), a na mapach powojennych - gajówka Księżte. W ostatnich latach osada została rozebrana ze względu na zły stan techniczny. Na jej terenie Nadleśnictwo Skrwilno urządziło miejsce biwakowe.
2.	Brodniczka 11-a	Księżte, mogiła ofiary represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Mogiła Bolesława Juchnowskiego (ur. 1907), zamordowanego przez Niemców 1 października 1944 r. W 1945 jego ciało zostało ekshumowane i pochowane na cmentarzu w Świdziebni. Grób ziemny przykryty głazami i płytą ze sztucznego kamienia, ze stalowym krzyżem z tabliczką imienną. Mogiła jest wpisana do ewidencji zabytków.
3.	Brodniczka 14-a	Wierzchowń, dawny rosyjski posterunek graniczny z czasów zaborów	Miejsce po rosyjskim posterunku granicznym (kordonie) na dawnej granicy zaboru rosyjskiego i pruskiego na wschód od Wierzchowni. Na Mapie Kwatermistrzostwa z połowy XIX wieku (1839-1843) zaznaczona jest tutaj karczma Krzyżówka, która była usytuowana przy drodze biegnącej wzdłuż granicy z Górzna do Płociczna, pomiędzy obecnie nieistniejącymi osadami Rogal (występuje jako Rogall na Mapie Schroettera z 1796-1802 r.) i Nowy Świat. Kordon graniczny jest zaznaczony na mapach rosyjskich z drugiej połowy XIX wieku (Trzywiorstówka 1880, z nazwą własną Rogal-Krzyż) oraz początku XX wieku (Dwuwiorstówka 1915). Po obu stronach drogi prowadzącej do dawnej granicy zachowały się regularne zarysy ziemne przynajmniej dwóch obiektów. W ich obrębie leży niewielka ilość ceglanego gruzu. Na rozstaju dróg na wprost od dawnego kordonu, po dawnej niemieckiej stronie granicy stoi otoczony drewnianą płotkiem żelazny krzyż na betonowym postumencie. Wzdłuż odcinka dawnej drogi granicznej (obecnie leśna droga gruntowa) biegnie dziś granica gmin Świdziebnia i Górzno oraz nadleśnictw Skrwilno i Brodnica. Stary toponim Krzyżówka przetrwał wyłącznie na mapach archiwalnych.
4.	Brodniczka 27-g	Wierzchowń, leśniczówka Brodniczka	Siedziba leśnictwa założonego w 1945 roku na gruntach znacjonalizowanych majątków ziemskich Księżte i Okalewo. Leśnictwo wchodziło w skład utworzonego po wojnie Nadleśnictwa Okalewo, przekształconego w 1952 roku w Nadleśnictwo Skrwilno. Siedziba leśnictwa mieściła się początkowo w nieistniejącej obecnie przedwojennej gajówce z pierwszej połowy XX wieku. W latach 60. XX wieku została przeniesiona do wybudowanej obok nowej osady. W 2008 roku leśniczówka przeszła gruntowny remont (Monografia 2015).
5.	Brodniczka 39-c	Wierzchowń, nieistniejąca karczma Besznica	Miejsce po karczmie usytuowanej na północny zachód od Płociczna i istniejącej przynajmniej od schyłku XVIII do pierwszej połowy XX wieku. Po rozbiorach karczma znalazła się przy granicy zaboru rosyjskiego i pruskiego, po stronie rosyjskiej. Na mapach archiwalnych była opisywana nazwą własną Bisznica, Besznica (Schroetter 1796-1802, Mapa Kwatermistrzostwa 1839-1843, KDR 1892, KdWR 1913). Na niemieckiej mapie z 1896 roku zamieszczonej na portalu Virtuelles Kartenforum jest

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			oznaczona jako Besznitz Cordon, co wskazuje na istnienie tutaj przez jakiś czas rosyjskiego posterunku granicznego (https://kartenforum.slub-dresden.de/). Po raz ostatni karczmą jest zaznaczona na mapie z 1913 roku (KdWR 1913). Na polskich mapach WIG z okresu międzywojennego nie ma już w tym miejscu żadnego obiektu. Na miejscu dawnej karczmy można odnaleźć nieliczne, drobne fragmenty ceglanego gruzu, poza tym nie zachowały się żadne ślady. Przy biegnącej w pobliżu drodze leśnej znajdują się ustawione przez Nadleśnictwo Skrwilno tablice z informacjami historycznymi na temat dawnej granicy zaborów oraz stylizowany słup graniczny.
6.	Brodniczka 45-f	Wierzchnia, dawna osada służbowa	Osada założona w kompleksie leśnym na południe od Wierzchni, przy starej drodze z Okalewka do Płociczna. Na mapach archiwalnych opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Rypin 1930, 1939). W osadzie stoi powojenny budynek mieszkalno-gospodarczy.
7.	Brodniczka 5-c	Księża, miejsce straceń z czasów II wojny światowej	Miejsce egzekucji wykonanej 20 stycznia 1942 przez Niemców z formacji paramilitarnej Selbstschutzu na dziewięciu polskich patriotach, członkach konspiracyjnej organizacji Legion Orła Białego. "Na publiczną egzekucję Niemcy spędzili mieszkańców wsi: Brodniczki, Janowa, Księża, Mielna i Świdziebni. Zwłoki rozstrzelanych potajemnie przewieźli i zakopali w innym miejscu lasu, gdzie przeleżały do końca II wojny światowej. Po wojnie ekshumowane szczątki przeniesiono i pochowano na cmentarzu w Świdziebni. (...) Wcześniej, bo w połowie grudnia 1941 r. w obozie Stutthof zakatowano 3 członków tej samej organizacji" (tekst na tablicy informacyjnej). Na miejscu egzekucji stoi drewniany krzyż z tablicą informacyjną i niewielką drewnianą płaskorzeźbą z wizerunkiem Matki Bożej Kartyńskiej. Za krzyżem dziewięć ustawionych łukiem, identycznych krzyży drewnianych z tabliczkami imiennymi rozstrzelanych (od lewej): Bonifacy Jabłoński (29 I.), Józef Jabłoński (23 I.), Edward Kaczmarek (20 I.), Roman Klimowski (17 I.), Stanisław Kuciński (22 I.), Jan Kulwicki (22 I.), Antoni Strzeszewski (22I., zakonnik z Niepokalanowa), Jan Strzeszewski (28 I.), Stanisław Znamiecki (38 I., kamieniarz z Lipna).
8.	Brodniczka 9-c	Księża, mogiła ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Mogiła dziewięciu polskich patriotów, członków konspiracyjnej organizacji Legion Orła Białego, rozstrzelanych 20 stycznia 1942 przez Niemców z Selbstschutzu około 1 km na zachód od tego miejsca. Po wojnie ciała ofiar zostały ekshumowane i pochowane we wspólnym grobie na cmentarzu w Świdziebni. Na mogile zwieńczona krzyżem tablica pamiątkowa z nazwiskami zamordowanych: Bonifacy Jabłoński (29 I.), Józef Jabłoński (23 I.), Edward Kaczmarek (20 I.), Roman Klimowski (17 I.), Stanisław Kuciński (22 I.), Jan Kulwicki (22 I.), Antoni Strzeszewski (22I., zakonnik z Niepokalanowa), Jan Strzeszewski (28 I.), Stanisław Znamiecki (38 I.). Mogiła jest wpisana do ewidencji zabytków.
9.	Brodniczka 9-f	Księża, mogiła ofiary represji niemieckich z czasów II wojny światowej (1)	Bezimienna, oddalona od dróg i ścieżek mogiła w kompleksie leśnym między Brodniczką i Wierzchnią. Według informacji przekazanej przez starszą osobę za pośrednictwem leśniczego leśnictwa Brodniczka, został tutaj pochowany Stefan Gęsicki lub Kęsicki, mieszkaniec Brodniczki, rozstrzelany przez Niemców z bliżej nieznanego powodu, być może za uchylanie się od przymusowej pracy. Grób jest bardzo słabo zarysowany w terenie, jedyną wskazówką świadczącą o jego lokalizacji jest niski, stalowy krzyż z figurą Jezusa.

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
10.	Głęбочек 159-d	Ławiczek, nieistniejąca osada służbowa Kujawy	Miejsce po osadzie służbowej założonej na wschodnim skraju kompleksu leśnego na południe od Skępego (las Odłogi, PRNG). Osada powstała prawdopodobnie w latach 30. XX wieku na miejscu istniejącego tu wcześniej folwarku Zajeziórze-Kujawy (TWIG ark. Sierpc 1924). Na mapach WIG była opisywana jako gajówka Kujawy (TWIG ark. Sierpc 1935), na niemieckiej mapie Messtischblatt z 1944 roku występuje w zgermanizowanej formie Kuhweide (ark. 3182). Na miejscu osady zachowały się słabo czytelne zarysy budynku z ceglanym gruzem oraz kilka starych drzew.
11.	Głęбочек 162-h	Żagno, bezimienna mogiła z czasów II wojny światowej	Mogiła w lasach na południowym brzegu Jeziora Wielkiego, na wschód od Żagna. Posiada obramowanie ze sztucznego kamienia i żelazny, ozdobny krzyż. Według informacji z portalu Tradystor, gdzie przywołano dotyczący tego miejsca artykuł z lokalnej prasy, w mogile pochowano młodego Holendra, robotnika przymusowego, który po uwolnieniu przez Armię Czerwoną z niemieckiej niewoli na wschodzie podążał za frontem w kierunku domu. Podczas krótkiego pobytu w pobliskim Józefowie Holender został zastrzelony przez rosyjskiego żołnierza. Inspiratorem tego wydarzenia miał być miejscowy określony jako L, który chciał zdobyć należące do cudzoziemca, dobrej jakości skórzane buty. Po wojnie szczątki ofiary zostały ekshumowane i pochowane na cmentarzu w Skępem. Personalna zabitego pozostają nieznanne.
12.	Głęбочек 177-c	Żagno, leśniczówka Głęбочек	Siedziba leśnictwa założonego w 1945 roku na gruntach byłego majątku Skępe, upaństwowionego częściowo jeszcze przed drugą wojną światową oraz tuż po jej zakończeniu. Leśnictwo wchodziło w skład utworzonego po wojnie Nadleśnictwa Skępe, a po jego likwidacji w 1975 roku zostało włączone do obecnego Nadleśnictwa Skrwilno (obręb Skępe). Siedziba leśnictwa mieści się na terenie dawnej osady służbowej majątku Skępe, oznaczonej na mapach archiwalnych najpierw jako gajówka, następnie jako leśniczówka (TWIG ark. Lipno 1925, 1935). W osobnym budynku zlokalizowanym w pobliżu leśniczówki znajduje się sala edukacyjna Nadleśnictwa Skrwilno.
13.	Głęбочек 177-g	Żagno, kapliczka przydrożna	Kapliczka słupowa pod starym kasztanowcem na rozstaju leśnych dróg na wschód od Żagna. Murowana z kamienia, zwieńczona stalowym krzyżem. W górnej części wnęki zamknięta szklanym oknem, wewnątrz figura Jezusa Frasobliwego i ozdoby ze sztucznych kwiatów. Pod wnęką metalowa tabliczka z napisem: "GŁĘBOCZEK/ 1949 - 1974/ H.M.". Poniżej kamienna tablica z wyrytym napisem: "PANU LASÓW/ 1972/ H i M." Wokół kapliczki ogrodzenie z drucianej siatki rozpiętej na stalowych słupkach. Od frontu jednoskrzydłowa, drewniana bramka sztachetowa zwieńczona napisem uformowanym ze stalowego drutu: "NIECH ŁASKA TWOJA SPŁYWA/ NA TYCH KTÓRZY PATRZĄ/ W TWOJĄ TWARZ CHRYSYDUSIE". Na mapach sprzed 1945 roku jest w tym miejscu zaznaczone pojedyncze gospodarstwo opisane jako Odłogi, obecnie nieistniejące (TWIG ark. Sierpc 1935).
14.	Głęбочек 192-a	Żagno, figura Matki Bożej	Figura na rozstaju dróg na południe od Żagna, przy starym trakcie pielgrzymkowym do Skępego (Droga Klasztorowa). Współczesny posąg Matki Bożej ustawiony na murowanym postumencie i betonowym cokole, otoczony metalowym ogrodzeniem. Na postumencie tablica z napisem: PROWADŹ/ NAS MARYJO/ 400 LAT PIELGRZYMOWANIA/ Z GOSTYNIA DO SKĘPEGO/ A.D. 2009. Figura stoi prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego krzyża, który jest tutaj zaznaczony na mapach przedwojennych (TWIG ark. Lipno 1935).

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
15.	Głęboćzek 193-c	Żagno, kamień pamiątkowy w miejscu niemieckiej egzekucji z czasów II wojny światowej	Kamień pamiątkowy na skraju kompleksu leśnego koło wsi Żagno, upamiętniający Polaków rozstrzelanych przez Niemców 2 września 1944 roku. Na kamieniu tablica z napisem: "MIEJSCE/ UŚWIĘCONE KRWIĄ POLAKÓW/ POMORDOWANYCH PRZEZ/ HITLEROWCÓW 2 WRZEŚNIA/ 1944 r./ ZGINĘLI:/ KAZIMIERZ BŁASZKIEWICZ, JÓZEF JĘDRZEJEWSKI, WŁADYSŁAW RUSZKOWSKI I STANISŁAW ŻOŁNOWSKI/ ZBOWID W SKĘPEM 1979 r.". Kamień jest ułożony na betonowym fundamencie i otoczony metalowym ogrodzeniem z bramką. Według informacji podanej na portalu Tradycje za materiałami Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, egzekucji dokonali żołnierze Wehrmachtu i funkcjonariusze Gestapo. Według tego samego źródła miała ona miejsce 12 września 1944 roku i była odwetem za pomoc udzielaną partyzantom przez okolicznych mieszkańców.
16.	Głęboćzek 205-a	Żagno, kapliczka przydrożna	Murowana kapliczka słupowa przy drodze ze Skępego do Huty. Ustawiona na betonowym, schodkowym cokole, podzielona gzymsami na trzy kondygnacje, z wielopołaciowym, spadzistym dachem krytym blachą i zwieńczonym żelaznym krzyżem. W górnej kondygnacji wnęka ze szklanymi drzwiczkami od frontu i szybami po bokach. Wewnątrz figura Matki Bożej. W kondygnacji środkowej od frontu tablica z napisem: " Na cześć i chwałę/ Panu Bogu/ i Maryi". Wokół kapliczki metalowe ogrodzenie z jednoskrzydłową bramką. Kapliczka prawdopodobnie powojenna, na mapach sprzed 1945 r. brak obiektu w tym miejscu.
17.	Huta 227-g	Huta, krzyż przydrożny	Drewniany krzyż obok dawnej gajówki przy drodze z Huty do Skępego. Na skrzyżowaniu ramion figura Jezusa osłonięta półokrągłym, blaszanym daszkiem z ząbkowaną krawędzią. Wokół drewniany płotek sztachetowy z jednoskrzydłową bramką. Krzyż powojenny, nie jest zaznaczony w tym miejscu na mapach sprzed 1945 r.
18.	Huta 238-f	Piątki, nieistniejąca osada służbowa Huta	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym na południe od Skępego, przy drodze z Suradowa do Huty. Na mapach archiwalnych osada była opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Lipno 1925, 1930, 1938), po drugiej wojnie światowej jako gajówka Huta (Geoportal). Zlikwidowana i rozebrana, na jej miejscu znajdują się wypełnione gruzem zarysy ziemne budynku i pozostałości sadu. Przy drodze z Suradowa do Huty na wysokości nieistniejącej gajówki stoi stary dąb.
19.	Huta 242-a	Huta, nieistniejący tartak	Miejsce po tartaku założonym w pierwszej połowie XX wieku w lasach majątku Skępe, między Hutą i Suradówkiem. Na mapie WIG z 1935 roku (ark. Sierpc) na terenie tartaku zaznaczone są trzy budynki. Pozostały po nich trzy regularne zagłębienia, z których największe ma kształt prostokąta o wymiarach około 20x11 m (powierzchnia zmierzona na numerycznym modelu terenu z Geoportalu). W zagłębieniach i pomiędzy nimi zalega ceglany gruz.
20.	Jasień 327-j	Rumunki Jasieńskie, krzyż przydrożny	Drewniany krzyż z metalowym ogrodzeniem przy drodze leśnej w nieistniejącej części osady Rumunki Jasieńskie. Na skrzyżowaniu ramion figura Jezusa osłonięta półokrągłym, blaszanym daszkiem z ząbkowaną krawędzią. Krzyż powojenny, nie jest zaznaczony w tym miejscu na mapach sprzed 1945 r.

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
21.	Kamienica 14-a	Franciszkowo, symboliczna mogiła w miejscu katastrofy lotniczej z 1959 roku	Symboliczna mogiła w kompleksie leśnym nad Jeziorem Sarnowskim, przy drodze z Chrostkowa do Sarnowa. 12 czerwca 1959 roku o godzinie 7:45 rozbił się tutaj z nieznanym powodem samolot IŁ-10, pilotowany przez ppor. Władysława Bielawskiego (26 lat), pilota 48 Pułku Lotnictwa Szturmowego w Inowrocławiu. Pilot zginął na miejscu. Mogiła posiada betonowe obramowanie i ażurowy krzyż (kształt krzyża maltańskiego) wykonany ze stalowych prętów. Na krzyżu tabliczka imienna, poniżej informacja o wypadku z fotografią pilota i samolotu IŁ-10. Obok przy drzewie ustawiony jest stary, drewniany krzyż stojący wcześniej na mogile.
22.	Kamienica 23-g	Franciszkowo, krzyż przydrożny	Stalowy krzyż przy rozstaju leśnych dróg między Jeziorem Sarnowskim i osadą Radziochy. Na krzyżu figura Jezusa, belki zakończone stalowymi gałkami, całość otoczona metalowym ogrodzeniem. Podstawa w obrębie ogrodzenia wyłożona kostką brukową. Krzyż jest tutaj zaznaczony na mapach przedwojennych (Messtischblatt ark. Chrostkowo 1944). Obecny pochodzi z czasów współczesnych, stoi na miejscu wcześniejszego lub wcześniejszych.
23.	Kamienica 26-h	Franciszkowo, nieistniejąca osada służbowa	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym na południe od Jeziora Sarnowskiego, między Franciszkowem i Sarnowem. Na mapach archiwalnych osada była opisywana jako leśniczówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Sierpc 1935). Nie zachowały się żadne ślady osady, na jej miejscu stoi obecnie paśnik.
24.	Kamienica 49-j	Szczekarzewo, dawna leśniczówka Kamienica	Leśniczówka założona w osadzie Kamienica, w kompleksie leśnym Bór Królewski, pomiędzy Skępem i Rogowem. Kamienica należy do najstarszych osad leśnych na gruntach obecnego Nadleśnictwa, jest zaznaczona już na Mapie Kwatermistrzostwa z lat 1839-1843. W okresie międzywojennym była tu leśniczówka Nadleśnictwa Lipno. Po 1945 roku w osadzie mieściła się siedziba leśnictwa Kamienica, które wchodziło w skład utworzonego po wojnie Nadleśnictwa Skępe, a po jego likwidacji w 1975 roku zostało włączone do obecnego Nadleśnictwa Skrwilno (obręb Skępe). W późniejszych latach siedzibę leśnictwa przeniesiono do miejscowości Łąkie, gdzie znajduje się obecnie. Przedwojenna leśniczówka w Kamienicy została rozebrana, obecnie na jej miejscu stoi współczesny budynek mieszkalny. Obok znajduje się domek myśliwski Koła Łowieckiego "Sokół" ze Skępego. Przy domku kamień pamiątkowy ustawiony przez myśliwych w 2013 roku dla uczczenia 10 rocznicy założenia Koła.
25.	Kamienica 52-d	Szczekarzewo, kapliczka przydrożna	Drewniana kapliczka szafkowa w pobliżu dawnej leśniczówki Kamienica, przy drodze z Rojewą do Skępego. Ustawiona na drewnianym słupie, wokół metalowe ogrodzenie. W przeszklonym wnętrzu drewniana figura Matki Bożej Skępskiej. Kapliczka powojenna, stoi prawdopodobnie na miejscu lub w pobliżu krzyża zaznaczonego tutaj na mapach sprzed 1945 r. (Messtischblatt ark. Rogowo 1944).
26.	Karnkowo 148-c,h	Jastrzębie, park dworski	Park dworski w stylu krajobrazowym, z okazałym starodrzewem i czytelną kompozycją przestrzenno-funkcjonalną, założony na początku XIX wieku obok wybudowanego w tym samym czasie klasycystycznego dworu. Charakterystycznym elementem parku jest staw o nieregularnym, wydłużonym kształcie. Na środku stawu znajduje się zadrzewiona wyspa. Podjazd do parku prowadzi od strony północnej, gdzie usytuowany jest dwór. Zewnętrzną granicę części parkowej stanowiła aleja dębowa. Alejkę prowadzącą od dworu do stawu obsadzono kasztanowcem. Pomiędzy dworem a stawem znajduje się polana. Na początku XX wieku zasadzono aleję grabową i urządzono kort tenisowy. Obecnie parkiem zarządza Nadleśnictwo Skrwilno, natomiast dworem Urząd Gminy Lipno. W

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			pomieszczeniach dworu mieści się filia Biblioteki Publicznej Gminy Lipno. Dwór i park tworzą zespół dworsko-parkowy objęty ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków (nr 324/A z 1.12.1993). Park posiada dokumentację w postaci ewidencji parkowej wykonanej w 1989 roku (dokument dostępny na portalu NID).
27.	Karnkowo 155-d	Karnkowo, nieistniejąca osada służbowa	Miejsce po osadzie służbowej założonej w kompleksie leśnym należącym przed wojną do majątku w Karnkowie. Na mapach archiwalnych osada złożona z dwóch budynków była opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Lipno 1935, 1938). Do czasów obecnych nie zachowały się żadne ślady po osadzie.
28.	Karnkowo 158-a	Karnkowo, mogiła zbiorowa i pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Pomnik na południowym skraju kompleksu leśnego między Karnkowem i Skępem, na skarpie przy drodze krajowej nr 10. Kamienny obelisk upamiętnia mieszkańców Karnkowa i okolic zamordowanych podczas II wojny światowej przez Niemców. Na obelisku marmurowa tablica pamiątkowa z napisem: "MIEJSCE/ UŚWIĘCONE KRWIĄ/ POLAKÓW/ POMORDOWANYCH/ PRZEZ OKUPANTA/ HITLEROWSKIEGO/ 1939-1945/ LIC. PED./ W WYMYŚLINIE 1967". Wokół pomnika ogrodzenie z betonowych słupków połączonych stalowymi rurami. Według ustaleń Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce przywołanych na portalu Tradycje, w latach 1939-1944 niemieckiego oddziału Selbstschutzu, Jagdkommando, SS i żandarmerii przeprowadziły w okolicach Karnkowa 9 egzekucji, w których zginęło 36 osób (ustalenia mogą być niepełne). Pomnik jest wpisany do ewidencji zabytków. W karcie ewidencyjnej z 1995 roku został opisany jako mogiła zbiorowa.
29.	Karnkowo 164-b	Żuchowo, krzyż przydrożny	Drewniany krzyż przy drodze leśnej nad rzeką Mienią, na zachód od Żuchowa. Na krzyżu figura Jezusa osłonięta półokrągłym blaszanym daszkiem z ząbkowaną krawędzią, wokół drewniane ogrodzenie sztachetowe. Krzyż jest tutaj zaznaczony na mapach przedwojennych (Messtischblatt ark. Lipno 1944). Obecny stoi prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego lub wcześniejszych.
30.	Karnkowo 165-a	Karnkowo, nieistniejąca osada młyńska Wyrzuty	Miejsce po osadzie młyńskiej w lesie Wyrzuty nad potokiem Młynarka (dopływ rzeki Mierń) na południe od Karnkowa. Jest to pozostałość po jednej z najstarszych osad i jednocześnie jeden z najstarszych toponimów na gruntach leśnych obecnego Nadleśnictwa. Młyn opisany jako Rzurzuty jest zaznaczony na mapach z początku XIX wieku (Gilly 1802, Sotzman 1808), musiał więc istnieć w tym miejscu przynajmniej od drugiej połowy wieku XVIII. Na Topograficznej Karcie Królestwa Polskiego z lat 1839-1843 (Mapa Kwatermistrzostwa) został podpisany jako Młyn Urzuty, na Mapie Taktycznej WIG z 1938 roku jako Wyrzuty, na niemieckiej mapie Messtischblatt z 1944 roku (ark. 3181) występuje w zgermanizowanej wersji Wirschuty. Toponim Wyrzuty figuruje obecnie w Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych jako określenie lasu nad potokiem Młynarka na południe od Karnkowa (w XIX wieku był to teren niezalesiony). Z osady zachowały się ruiny kamiennej zabudowy na potoku (próg/jaz).
31.	Karnkowo 166-b	Karnkowo, nieistniejąca osada służbowa Karnkowo-Las	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku na skraju kompleksu leśnego na południe od Karnkowa. Na mapach archiwalnych osada była opisywana jako gajówka Karnkowo-Las (TWIG ark. Lipno 1935, 1938). Na jej miejscu zachowały się słabo czytelne zarysy ziemne budynku i relikty sadu.

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
32.	Karnkowo 166-r	Karnkowo, pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Pomnik na skraju kompleksu leśnego w przysiółku Nagórzynek, około 1,3 km na południowy zachód od Karnkowa. Kamienny obelisk zwieńczony sylwetką orła, osadzony na betonowym fundamencie ze schodkami. Na obelisku tablica pamiątkowa z napisem: "CZEŚĆ/ BOHATEROM POMORDOWANYM/ PRZEZ HITLEROWCÓW/ W LATACH 1939 – 1945/ HARCERZE/ NAGÓRZYNEK 1984". Poniżej: "NIGDY WIĘCEJ/ WOJNY/ NIGDY WIĘCEJ/ FASZYZMU". Całość otoczona metalowym ogrodzeniem z jednoskrzydłową bramką.
33.	Karnkowo 183-j	Karnkowo, grodzisko w Głodowie	Grodzisko usytuowane w kompleksie leśnym pomiędzy Lipnem i Głodowem, na wschodnim cyplu wzniesienia otoczonego przez podmokłe tereny i rozlewiska bezimiennych strumieni, uchodzących do pobliskiej rzeki Mień. W karcie ewidencyjnej grodziska brak informacji o jego chronologii. Według opisu zamieszczonego w Gminnym programie opieki nad zabytkami gminy Lipno, grodzisko stanowi pozostałość warowni wzniesionej prawdopodobnie w XIII wieku przez książąt mazowieckich, być może pierwotnego „grodu lipnowskiego”, o formie pierścieniowej z wydzielonym aneksem wschodnim i wieżą. Lokalnie grodzisko jest nazywane „Groblem Szweda” lub „Szwedzkim Szańcem”. Było badane przez archeologów w 1969 roku (badania powierzchniowe, K. Żurowski). Jest objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków (nr 125/C z 26.11.1969, 103/125/C z 10.06.1985). Posiada dokumentację wykonaną w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (stanowisko Rumunki Głodowskie nr 1, AZP 44-49/55, karta ewidencyjna KEZA z 1987 r.). Na wałach grodziska ustawione są dwie tablice informujące o objęciu obiektu ochroną prawną (jedna z nich starego typu, od strony zachodniej).
34.	Kłuśno 202-g	Warpalice, krzyż przydrożny	Metalowy, ażurowy krzyż z figurą Jezusa na skraju lasu na południe od Jeziora Warpalskiego, przy drodze ze Strzyg do Starych Warpalic. Osadzony na schodkowym postumencie, otoczony metalowym ogrodzeniem z jednoskrzydłową bramką. Krzyż prawdopodobnie powojenny, nie jest zaznaczony w tym miejscu na mapach sprzed 1945 r. Umieszczona na bramce data 1991 odnosi się raczej do samego ogrodzenia (budowa lub remont).
35.	Kłuśno 207-d	Długie, nieistniejąca osada służbowa	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w niewielkim kompleksie leśnym między Długim i Warpalicami. Na mapach archiwalnych osada była opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Rypin 1930, 1939). Na jej miejscu zachowały się słabo czytelne zarysy ziemne budynku. Przy drodze obok nieistniejącej gajówki stoi stary dąb - pomnik przyrody.
36.	Kłuśno 214-c	Rusinowo, pomnik w miejscu masowych egzekucji niemieckich z czasów II wojny światowej	Miejsce pamięci usytuowane w północnej części Rypina, w Lasku Rusinowskim (nazwa lokalna). W październiku 1939 roku Niemcy zamordowali tutaj około 150 Polaków. Podobnie jak miało to miejsce w przypadku egzekucji przeprowadzonych w lasach koło Skrwilna, ofiarami byli w większości przedstawiciele przedwojennej elity społecznej ziemi dobrzyńskiej: nauczyciele, księża, ziemianie, oficerowie Wojska Polskiego. Ich likwidacja miała być wstępem do planowej germanizacji tych terenów. Specjalne listy proskrypcyjne z nazwiskami osób wytypowanych do zabicia zostały przygotowane na długo przed wybuchem wojny, przez działające na ziemiach polskich organizacje niemieckiej mniejszości narodowej. Z tych organizacji rekrutowali się także członkowie paramilitarnej organizacji Selbstschutz, którzy po wkroczeniu Niemców odegrali kluczową rolę w identyfikacji, aresztowaniu, torturowaniu i uśmiercaniu ofiar. Do Lasku Rusinowskiego przywożono między innymi Polaków przetrzymywanych i torturowanych w więzieniu SS i Selbstschutzu w Rypinie ("Dom Kaźni", przed wojną

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			komisariat policji). Po wojnie szczątki większości ofiar ekshumowano i przeniesiono na cmentarz Rypinie. Na miejscu masowych mordów stoi obelisk z napisem: "W TYM LESIE/ W LATACH/ 1939-1945/ HITLEROWCY/ MORDOWALI/ NAJLEPSZYCH/ SYNÓW/ NASZEGO/ NARODU/ CZEŚĆ ICH PAMIĘCI/ 1967 - 2006". Obok marmurowa tablica z niepełnym wykazem osób rozstrzelanych jesienią 1939 roku (41 nazwisk). Przy pomniku drewniany krzyż i ustawiona przez Nadleśnictwo Skrwilno tablica z informacjami o zbrodniach popełnionych podczas II wojny światowej przez Niemców na ziemi dobrzyńskiej.
37.	Koziołek 106-m	Czermno, leśniczówka Koziołek	Siedziba leśnictwa założonego w 1945 roku na gruntach znacjonalizowanego majątku ziemskiego Skępe. Leśnictwo wchodziło w skład utworzonego po wojnie Nadleśnictwa Skępe, a po jego likwidacji w 1975 roku zostało włączone do obecnego Nadleśnictwa Skrwilno (obwód Skępe). Według informacji zamieszczonej w monografii Nadleśnictwa, pierwszą siedzibą leśnictwa Koziołek była przedwojenna osada służbowa majątku Skępe we wsi Modrzewie. W 1973 roku przeniesiono ją na obecne miejsce, do osady zakupionej przez Lasy Państwowe na terenie wsi Koziołek. Analiza map archiwalnych pokazuje, że nowa osada pełniła już wcześniej funkcję osady służbowej, jest bowiem zaznaczona i opisana jako gajówka na mapie WIG z 1935 roku (ark. Sierpc). W 2002 roku leśniczówka przeszła gruntowny remont, który zmienił jej wygląd zewnętrzny i funkcje wewnętrzne.
38.	Koziołek 107-a	Czermno, uroczysko Koziołek – miejsce potyczki z czasów powstania styczniowego	Miejsce potyczki stoczonej 16 kwietnia 1863 roku przez powstańców styczniowych pod dowództwem Teofila Jurkowskiego z rosyjskim oddziałem kapitana Prawolskiego. Rosjanom udało się zaskoczyć przebywających w obozie partyzantów, wśród których większość stanowili niedoświadczeni w walce ochotnicy. Po intensywnej wymianie ognia oddział powstańczy został rozbity. W walce zginęło 17 Polaków, w tym powstańczy kapelan. W ręce Rosjan dostały się tabory z bronią, amunicją, odzieżą i żywnością. Kilka dni później rozproszeni po walce powstańcy zaczęli zbierać się na Koziołku w celu odtworzenia oddziału. W potyczce w szeregach powstańczych walczyła kobieta, Julia Preibiszówna z Poznania (Zieliński 1913). Na forum portalu Tradystor znajduje się wpis zamieszczony przez jednego z użytkowników po rozmowie z okolicznymi mieszkańcami, według której podczas drugiej wojny światowej na Koziołku Niemcy rozstrzelali grupę Polaków za posiadanie niedozwolonej przez okupacyjne przepisy ilości żywności. W drugiej połowie XX wieku stał tutaj drewniany krzyż, który już w latach 60. ubiegłego stulecia był mocno zniszczony. Na forum mowa jest także o przypuszczeniach na temat lokalizacji na Koziołku trzeciego, wymienianego w dawnej literaturze i do tej pory niezidentyfikowanego w terenie grodziska skępskiego.
39.	Koziołek 116-h	Rumunki Skępskie, grodzisko „Grzempa”	Grodzisko usytuowane około 2 km na wschód od Skępego, na piaszczystej wydmy w pobliżu zanikającego Jeziora Mielne (obecnie rezerwat i obszar Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie). Potocznie określane jako Grzempa, w Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych - Grzēpa, w dokumentacji archeologicznej - Babie Ławy. Grodzisko stanowi pozostałość po grodzie wzniesionym w XIII wieku, następnie spalonym, odbudowanym i istniejącym do drugiej połowy XIV wieku. Było badane przez archeologów w trakcie badań sondażowych prowadzonych w 1992 roku pod kierunkiem prof. Leszka Kajzera. Jest objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków (nr 51/C z 4.11.1965, 99/51/C z 10.06.1985). Posiada dokumentację wykonaną w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (stanowisko Babie Ławy nr 1, AZP 43-51/1, karta ewidencyjna KEZA z 1990 r.). Przy ścieżce prowadzącej do

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			grodziska od strony południowej i na jego wałach ustawione są tablice informujące o objęciu obiektu ochroną prawną.
40.	Koziołek 120-i	Gozdy, dawny cmentarz ewangelicki	Cmentarz założony prawdopodobnie na początku XIX wieku w Gozdach, na terenie parafii ewangelickiej Sierpc. Po drugiej wojnie światowej opuszczony, zamknięty i zaniedbany. Posiada kształt nieregularnego czworoboku o powierzchni około 0,4 ha (powierzchnia zmierzona na numerycznym modelu terenu z Geoportalu). Granice cmentarza są czytelne, utrwalone współczesnym drewnianym ogrodzeniem żerdziowym z bramką, ustawionym w 2003 roku z inicjatywy parafii katolickiej w Ligowie i Nadleśnictwa Skrwilno. Z tego roku pochodzi także umieszczony na osi bramki drewniany krzyż na betonowym fundamencie i tablica informacyjna. Nie zachowały się żadne elementy oryginalnego ogrodzenia. Pierwotny układ i rozplanowanie cmentarza są częściowo czytelne. W obszernym artykule zamieszczonym na stronie internetowej Stary Sierpc znajdują się fotografie cmentarza wykonane w latach 2007-2011, przedstawiające zachowane w różnym stanie nagrobki i płyty nagrobne z czytelnymi lub częściowo czytelnymi inskrypcjami z nazwiskami zmarłych: Karl Pehlke (1865-19...), Helene Wilhelmiene Liedtke (1918-1936), Lucian Liedtke (19...5-1935), Marta Hein (1907-1929), Anna Weiss (1866-1935) oraz fragment nagrobka z końcową frazą inskrypcji: 1943/ Ruhe Sanft. W maju 2025 odnaleziono jedynie ostatni wymieniony fragment nagrobka (pozostałe być może zostały zabrane do renowacji). Ponadto są tu jeszcze betonowe obramowania kilku grobów oraz betonowe słupki, będące pozostałością ogrodzenia nieistniejącego grobu lub grobowca w północno - zachodnim narożniku cmentarza. Za bramką wejściową i krzyżem stoją cztery identyczne, ustawione w rzędzie krzyże drewniane z około 2017 roku, z tabliczkami imiennymi, od prawej strony: Regina Tymm, Marianne Leichnitz, Eduard Spadzinski, Stefan Spadzinski. Obok na drzewie zawieszony jest fragment drewnianego krzyża z blaszaną tabliczką z napisem: „Zur Erinnerung! Auf diesem Friedhof ruhen/ unsere Vorfahren/ Stefan und Eduard Spadzinski/ Marianne Leichnitz/ Regina Tymm (Żochowo)/ Siegfried Spadzinski, Deutschland/ Bruno Thym, Kanada/ (Bitte Tafel Nr. 2 nicht entfernen)”. Tabliczkę zamontowali potomkowie spoczywających na cmentarzu rodzin na miejscu poprzedniej, która w 2009 roku została zniszczona i usunięta. "Tabliczka wspomina rolników z Żochowa – Stefana Spadzinskiego, jego drugą żonę Reginę (ur. ok. 1862 r. w Lisicach, zm. 26 XI 1934 r. w Żochowie), z domu Dobelstein [z pierwszego męża Flader, z drugiego Timm, z trzeciego Spadzinska]; dalej – Edwarda Spadzinskiego (ur. 4 V 1905 w Żochowie, zm. 8 XI 1934 roku tamże), syna wspomnianego Stefana i jego pierwszej żony – Julianny z Leichnitzów. Wymieniona na tablicy Marianna Leichnitz nie została (...) zidentyfikowana" (https://starysierpc.wordpress.com). Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Od drogi Gozdy - Koziołek prowadzą do niego drogowskazy ustawione przez Nadleśnictwo Skrwilno.
41.	Koziołek 142-b	Skępe, dawny cmentarz katolicki na Borku	Historyczny, zabytkowy cmentarz w lesie Borek ("Na Borku"), pomiędzy centrum Skępego i klasztorem bernardynów w Wymyślinie (część Skępego). Został założony około 1805 roku obok kaplicy wybudowanej w 1755 roku na miejscu objawień maryjnych. Nekropolię tworzyły dwa ramiona grobowych krypt zwanych katakumbami. Budowla miała długość 50 m, szerokość 2 m (długość trumny) i

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			wysokość około 4,5 m. W grobowcach chowano szanowanych obywateli Skępego i okolic. Spoczęli tu również żołnierze powstania listopadowego oraz powstańcy styczniowi polegli w bitwie stoczonej 16 kwietnia 1863 r. pod Koziołkiem niedaleko Skępego. W 1881 roku na cmentarzu pochowano Gustawa Zielińskiego - poetę, żołnierza i zasłużonego działacza społeczno - gospodarczego ziemi dobrzyńskiej. W okresie międzywojennym mieszkańcy usypali na cmentarzu kopiec, nazywany przez niektórych Kalwarią. Wyrażał on symboliczną pamięć o żołnierzach poległych w czasie I wojny światowej i podczas wojny polsko - bolszewickiej 1919-1920 roku. Cmentarz ogrodzono w tym czasie żelaznym płotem. Wejście prowadziło przez murowaną bramę oraz dwie boczne furtki z neogotyckimi wieżyczkami. W okresie międzywojennym na Borku odbywały się uroczystości religijne i patriotyczne, a także imprezy kulturalne. Przed wybuchem II wojny światowej w scenarii katakumb wystawiono drugą część "Dziadów" Adama Mickiewicza. Podczas drugiej wojny światowej okupacyjne władze niemieckie, świadome znaczenia kulturowego tego miejsca, zdecydowały o likwidacji cmentarza i kaplicy. Do rozpoczętych w marcu 1941 roku prac rozbiórkowych zatrudniono przymusowo mieszkańców Skępego i okolic. Gruz z rozebranych budowli nakazano wywieźć na drogę łączącą Skępe z Łąkiem. Prochy zmarłych przeniesiono do zbiorowej mogiły pod murem cmentarza parafialnego w Skępem, pod którym zrzucono także tablice nagrobne. Jedynie szczątki Gustawa Zielińskiego, dzięki staraniom jego synowej Marii Zielińskiej, spoczęły w oddzielnym grobie (po wojnie zostały pochowane w podziemi kaplicy św. Barbary na dziedzińcu klasztornym). Po wojnie kaplicę w Borku wyremontowano, jednak nie zdołano już odtworzyć zniszczonych katakumb i symbolicznego kopca. W połowie lat siedemdziesiątych XX wieku tablice nagrobne z cmentarza zostały odnalezione przypadkowo przez dzieci szkolne i umieszczone w krużgankach klasztoru bernardynów. Obecnie cmentarz jest otoczony współczesnym, metalowym ogrodzeniem przesłowym. Za ogrodzeniem od strony alejki parkowej stoją drewniane krzyże - stacje drogi krzyżowej oraz tablice informacyjne z tekstem i wizualizacjami dawnego wyglądu tego miejsca. W głębi przy kaplicy znajdują się symboliczne mogiły z prochami z nieistniejących katakumb. Przy północnym ogrodzeniu znajduje się jedyna mogiła z tabliczką imienną (Ignacy Kopycieński, 1885-1905). Obok symboliczne mogiły z fragmentami starych żelaznych krzyży nagrobnych. We wschodniej części cmentarza duży, betonowy krzyż na postumencie, z figurą Jezusa i tablicą z napisem: BOŻE/ POCIESZ NAS/ A WSZYSTKIM/ POLEGŁYM/ NA WOJNACH/ DAJ WIEKUISTE/ SZCZĘŚCIE. Cmentarz wraz z kapliczką jest wpisany do ewidencji zabytków.
42.	Koziołek 142-b	Skępe, kapliczka "Na Borku"	Murowana kapliczka w lesie Borek ("Na Borku"), pomiędzy centrum Skępego i klasztorem bernardynów w Wymyślinie (część Skępego), w obrębie zabytkowego cmentarza katolickiego. Historia kapliczki związana jest z kultem Matki Bożej Skępskiej. Według miejscowej tradycji Borek od najdawniejszych czasów był miejscem objawień maryjnych. W 1496 roku Zofia Kościelecka, córka miejscowego dziedzica Mikołaja Kościeleckiego, sprowadziła do Skępego z Poznania wykonaną z drewna lipowego gotycką rzeźbę Matki Bożej, którą umieszczono w specjalnie wzniesionej kaplicy. Legenda mówi, że pewnej nocy figurka zniknęła, a rankiem odnaleziono ją na Borku. Przeniesiona z powrotem do kaplicy, jeszcze kilkakrotnie miała powracać w to miejsce. W końcu wierni uprosili Matkę Bożą, by pozostała w

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			nowo budowanym kościele, jednak Borek pozostał od tego czasu miejscem otoczonym szczególną czcią. Pierwsza kapliczka powstała na Borku w 1755 roku w ramach przygotowań do koronacji figury Matki Bożej Skępskiej. Zniszczona razem z cmentarzem przez Niemców podczas II wojny światowej, została odbudowana w 1947 roku. Jest to niewielka, otynkowana budowla wzniesiona z cegły na planie prostokąta, z naczółkowym daszkiem pokrytym dachówką. Ścianę frontową wieńczy trójkątny szczyt ze spływami. Pośrodku szczytu półkolistie zamknięta wnęka, w niej umieszczona za szkłem figurka Matki Bożej Skępskiej. Wnętrze sklepione kolebkowo, z drewnianym ołtarzykiem z ludową rzeźbą Matki Bożej Skępskiej z przełomu XIX i XX wieku, wykonaną przez Macieja Miłkowskiego. Kaplica i cmentarz są wpisane do ewidencji zabytków.
43.	Koziołek 142-c	Skępe, osada służbowa, dawna siedziba Nadleśnictwa Skępe	Osada usytuowana w Skępem przy ulicy Klasztornej, w historycznej lokalizacji pomiędzy klasztorem bernardynów i lasem Borek. Jej głównym elementem jest okazały, parterowy budynek drewniany na kamienno-ceglanej podmurówce, wzniesiony w konstrukcji zrębowej z okrągłaków łączonych w narożnikach na zakładkę, nakryty dwuspadowym dachem z facjatami. Wejście frontowe od strony drogi ozdabia duży ganek wsparty na czterech profilowanych kolumnach. Na jego trójkątnym naczółku znajduje się dekoracja wykonana z ozdobnie wycinanych desek. Ażurowe deski okapowe zdobią również elewację. Według informacji podanej na stronie Miasta i Gminy Skępe, budynek został wzniesiony na początku XIX wieku jako dwór. Zaadaptowany w późniejszym czasie na leśniczówkę, mieścił być może siedzibę Zarządu Leśnictwa Rządowego dawnego powiatu lipnowskiego. W 1903 i 1933 roku przeszedł gruntowny remont. W latach 1945-1975 była tu siedziba Nadleśnictwa Skępe, utworzonego w 1945 roku z lasów byłego Nadleśnictwa Lipno oraz upaństwowionych lasów przedwojennych majątków prywatnych. Po likwidacji Nadleśnictwa Skępe w 1975 roku większa część jego gruntów wraz z osadą służbową w Skępem została włączona jako obręb do obecnego Nadleśnictwa Skrwilno.
44.	Koziołek 77-k	Wólka, nieistniejący tartak	Miejsce po tartaku założonym w pierwszej połowie XX wieku między Wólką i Skępem. Obiekt jest zaznaczony na mapach archiwalnych z okresu międzywojennego (TWIG ark. Sierpc 1935). Na miejscu tartaku zachowały się słabo czytelne zarysy ziemne budynku i niewielka ilość gruzu. Obok znajduje się urządzony przez Nadleśnictwo Skrwilno parking leśny.
45.	Okalewo 157-h	Skrwilno, grodzisko „Okop”	Grodzisko będące pozostałością granicznego grodu, założonego w IX wieku w celu ochrony ziemi dobrzyńskiej i Mazowska przed niszczycielskimi najazdami plemion pruskich. Był to najdalej wysunięty na wschód gród kasztelanii rypińskiej. Funkcjonował do XII wieku, kiedy w wyniku kolejnych zniszczeń wojennych został opuszczony przez mieszkańców, którzy przenieśli swoje siedziby na teren obecnego Skrwilna. Porośnięte przez starodrzew grodzisko znajduje się na zachodnim brzegu jeziora Skrwilno, na niewielkiej piaszczystej kępie, pierwotnie wyspie. Miejsce to jest potocznie określane jako: Okopy, Okop, Okop szwedzki. W Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych figuruje nazwa Grodzie. Grodzisko było badane przez archeologów w latach 1961-1967 (prof. Jadwiga Chudziakowa z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu), 1991, 1992, 1994 i 2015. Podczas prac badawczych odsłonięto między innymi elementy konstrukcyjne fortyfikacji, pozostałości dawnej zabudowy

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			mieszkalnej i układu przestrzennego oraz wydobyto liczne fragmenty naczyń ceramicznych i drobnych przedmiotów. W czasie badań w 1961 roku u stóp grodziska odnaleziono ukryty w okresie potopu szwedzkiego tzw. skarb ze Skrwilna - jedno z najcenniejszych znalezisk archeologicznych XX wieku na terenie Polski. "W płytkim, ok. 50-cm wykopie, znaleziono skarb (...) przedmioty ze złota, srebra. Biżuteria męska i żeńska stanowiła cenną kolekcję wyrobów rzemiosła artystycznego, stojącego na wysokim poziomie sztuki złotniczej. Przedmioty te ozdobione były drogocennymi kamieniami: diamentami, rubinami, szmaragdami, szafirami i turkusami, a ponadto 51 perłami. Wyroby ze złota ważyły 2 kg, a przedmioty ze srebra około 5 kg" (tablica informacyjna). Odnalezione przedmioty są datowane na XVI/XVII wiek. Na podstawie herbów umieszczonych na biżuterii udało się ustalić, że należały one do ówczesnych właścicieli dóbr okalewskich: podczaszego płockiego Stanisława Piwo i jego żony Zofii Magdaleny Loki. Według informacji podanej na tablicy przy grodzisku, "Skarb został zakopany najprawdopodobniej 8 sierpnia 1655 roku. Dokonała tego Zofia Piwo wraz z księdzem Walerianem Czapskim (zamordowanym przez Szwedów w 1658 r. za niewskazanie im drogi do skarbów kościelnych)". Nie udało się ustalić, dlaczego jako miejsce ukrycia wybrano właśnie grodzisko. Być może miało to związek z krążącymi w okolicy legendami o zamieszkujących tutaj złych mocach, co miało odstraszyć ewentualnych poszukiwaczy i niepożądanych gości. Skarb ze Skrwilna jest przechowywany i ekspozycyjny w Muzeum Okręgowym w Toruniu. Grodzisko w Skrwilnie jest objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków (nr 94/C z 11.12.1968, 117/94/C z 26.03.1987). Posiada dokumentację wykonaną w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (stanowisko Skrwilno nr 1, AZP 40-53/1, karta ewidencyjna KEZA z 1993 r.). Przy wałach grodziska od strony zachodniej ustawione są dwie tablice: 1/ tablica informująca o objęciu obiektu ochroną prawną 2/ tablica z opisem historycznym grodziska i skarbu skrwileńskiego.
46.	Okalewo 162-b	Skrwilno, miejsce straceń i zbiorowa mogiła ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Mogiła usytuowana w Lasach Skrwileńskich, między Skrwilnem i osadą Rak. Podczas drugiej wojny światowej Niemcy dokonali tutaj serii masowych mordów ludności polskiej. Szacuje się, że w latach 1939-1940 okupanci zamordowali w Lasach Skrwileńskich od 1400 do 3650 osób (liczby na tablicy informacyjnej przy mogile, w starszych opracowaniach podawana jest liczba 6000 zabitych). Ofiarami represji byli w większości przedstawiciele przedwojennej elity społecznej ziemi dobrzyńskiej: nauczyciele, księża, ziemianie, oficerowie Wojska Polskiego. Ich likwidacja miała być wstępem do planowej germanizacji tych terenów. Specjalne listy proskrypcyjne z nazwiskami osób wytypowanych do zabicia zostały przygotowane na długo przed wybuchem wojny, przez działające na ziemiach polskich organizacje niemieckiej mniejszości narodowej. Z tych organizacji rekrutowali się także członkowie paramilitarnej organizacji Selbstschutz, którzy po wkroczeniu Niemców odegrali kluczową rolę w identyfikacji, aresztowaniu, torturowaniu i uśmiercaniu ofiar. Do Lasów Skrwileńskich przywożono Polaków przetrzymywanych i torturowanych w więzieniu SS i Selbstschutzu w Rypinie ("Dom Kaźni", przed wojną komisariat policji) oraz aresztowane osoby z Lipna, Brodnicy, Lubawy, Mławy, Wąbrzeźna i Grudziądza. Wśród rozstrzelanych była też grupa harcerzy z Bydgoszczy. W 1944 roku w obliczu zbliżającego się frontu Niemcy podjęli próbę zatarcia śladów swoich zbrodni. Polecili rozkopanie mogił i spalenie ciał zamordowanych, co utrudniło późniejsze ustalenie ostatecznej liczby ofiar. W 1951 roku

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			miejsce mordów zostało ogrodzone, wtedy też część prochów ekshumowano i przeniesiono na cmentarz w Skrwilnie. Teren stanowiący upamiętnienie zajmuje powierzchnię 400 m² (dane z karty ewidencyjnej) i jest ogrodzony kamiennymi słupkami połączonymi łańcuchem, z szeroką stalową bramą wjazdową z dwiema furtkami od strony południowo-zachodniej. Większą część ogrodzonego terenu zajmuje duże, regularne zagłębienie w ziemi - pozostałość po mogile zbiorowej. Od północy stoi wzniesiony w 1969 roku pomnik z ciosów kamiennych i sztucznego kamienia, z marmurową tablicą pamiątkową z napisem: "W HOŁDZIE/ OFIAROM HITLERYZMU/ POMORDOWANYM W LATACH 1939 - 40/ SPOŁECZEŃSTWO POW. RYPIŃSKIEGO/ SKRWILNO - PAŹDZIERNIK 1969". Przed pomnikiem i w południowym narożniku znajdują się trzy mogiły zbiorowe zaznaczone stalowymi krzyżami i betonowymi obrzeżami. Miejsce straceń zostało opisane w książce "Mordercy z Selbstschutzu" Antoniego Witkowskiego (Wyd. MON 1986) oraz "Skrzypce kapitana" Zefiry Jędrzyńskiego (Kujawsko - Pomorskie Towarzystwo Kulturalne 1964). Jest wpisane do Ewidencji grobów i cmentarzy wojennych.
47.	Okalewo 163-b	Skrwilno, mogiły zbiorowe ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Zespół pięciu mogił usytuowanych po dwóch stronach drogi prowadzącej od ulicy Leśnej w Skrwilnie (ok. 400 m) do miejsca straceń w Lasach Skrwileńskich (ok. 500m). Są to prawdopodobnie zbiorowe mogiły Polaków zamordowanych przez Niemców w Domu Kaźni w Rypinie (przed wojną komisariat policji, w czasach okupacji więzienie SS i Selbstschutzu). Ich ciała z nieznanых powodów nie zostały dowieszone do oddalonego o kilkaset metrów głównego grobu, ale porzucone w miejscach obecnie upamiętnionych. Natomiast według niepotwierdzonych przekazów ustnych w mogiłach pochowano osoby, które próbowały ucieczki ze znajdującego się w głębi lasu miejsca kaźni lub sowieckich więźniów, zatrudnionych w 1944 roku przez Niemców do palenia zwłok podczas akcji zacierania śladów popełnionych zbrodni. Wszystkie mogiły są oznaczone takim samym podwójnym, betonowym obrzeżem. Na trzech znajdują się stalowe krzyże (mogiła przy rozstaju dróg i dwie mogiły na południe od drogi). Na mogiłach brak dodatkowych opisów i oznaczeń.
48.	Okalewo 164-f	Skrwilno, dawny tartak przy siedzibie Nadleśnictwa	Tartak założony w 1874 roku w majątku Skrwilno. W latach 2017-2018 staraniem Nadleśnictwa Skrwilno przeprowadzono jego modernizację z przeznaczeniem na cele edukacyjne i dydaktyczne. Po modernizacji obiekt zachował ogólny wygląd z czasów przedwojennych, z charakterystycznym elementem w postaci wysokiego, ceglanego komina. W odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach umieszczono Izbę edukacyjno-historyczną z ekspozycją obejmującą między innymi wystawę dzikich zwierząt leśnych, tablice interaktywne, wyświetlacz multimedialny, zdjęcia byłych i obecnych pracowników, fotografie leśniczek i zbiory przedmiotów pochodzących z XIX w. W pobliżu sali udostępniona jest ścieżka edukacyjna oraz wiaty z miejscem na ognisko.
49.	Okalewo 166-b	Skrwilno, symboliczny cmentarz i pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Symboliczny cmentarz z pomnikiem upamiętniającym ofiary masowych egzekucji dokonanych podczas II wojny światowej przez Niemców na ludności polskiej w Lasach Skrwileńskich. Usytuowany przy ulicy Leśnej we wschodniej części Skrwilna. Założony na planie prostokąta, ogrodzony przęsłami ze stalowych prętów na betonowych słupkach. Od strony ulicy Leśnej mur z dwuskrzydłową bramką. Na murze tablice z napisami: "CZEŚĆ!/ SYNON I CÓRKOM/ ZIEMI RYPIŃSKIEJ POMORDOWANYM/

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			PRZEZ FASZYSTOWSKICH OKUPANTÓW"; "WASZEJ OFIARY NIE ZAPOMNIMY/ W PRACY NAD UTRWALENIEM POKOJU/ NIE USTANIEMY!". W głębi na osi założenia pomnik z płytą pamiątkową z napisem: "1939-1945/ OFIAROM HITLERYZMU". Od bramki do pomnika prowadzi alejka, po obu jej stronach symboliczne mogiły, w których złożono prochy zamordowanych, przeniesione z miejsca egzekucji w głębi Lasów Skrwileńskich. W kartach ewidencyjnych z lat 80. XX wieku miejsce pamięci opisywane jako cmentarz, we współczesnych materiałach jako pomnik. Obiekt jest wpisany do Ewidencji grobów i cmentarzy wojennych.
50.	Okalewo 176-h	Skrwilno, leśniczówka Okalewo	Siedziba leśnictwa założonego w 1945 roku na gruntach znacjonalizowanego majątku ziemskiego Okalewo i wchodzącego w skład utworzonego po wojnie Nadleśnictwa Okalewo. Początkowo leśnictwo nosiło nazwę Niemcowizna - nazwa ta pochodziła od położonej na północ od Skrwilna wsi, na terenie której znajdowała się jego pierwsza siedziba. Obecna mieści się w dawnej osadzie zlikwidowanego leśnictwa Zambrzyca (wcześniej leśnictwo Skrwilno) na południe od Skrwilna (ul. Leśna). Obecna osada została wybudowana w 2004 roku na miejscu wcześniejszej leśniczówki, a przed drugą wojną - gajówki (Monografia 2015, TWIG ark. Sierpc 1935).
51.	Płociczno 50-a	Wierzchnia, nieistniejąca karczma Anielin i rosyjski posterunek graniczny z czasów zaborów	Miejsce po karczmie założonej prawdopodobnie w pierwszej połowie XIX wieku na północ od Płociczna, przy drodze biegnącej wzdłuż granicy zaboru rosyjskiego i pruskiego, po stronie rosyjskiej. Na mapach archiwalnych karczma była opisywana jako Anielin (Schroetter 1796-1802, Mapa Kwatermistrzostwa 1839-1843, KDR 1892). Na mapach rosyjskich z drugiej połowy XIX i początku XX wieku zaznaczony jest tutaj posterunek graniczny (kordon) Besznica (Trzywiorstówka 1880, Dwuwiorstówka 1915). Na polskich mapach WIG z okresu międzywojennego brak obiektu w tej lokalizacji. Na miejscu dawnej karczmy i kordonu znajdują się regularne zarysy ziemne będące prawdopodobnie pozostałością po budynku.
52.	Płociczno 65-c	Wierzchnia, leśniczówka Płociczno	Siedziba leśnictwa założonego w 1945 roku na gruntach znacjonalizowanych majątków ziemskich Okalewo i Przybysinek. Leśnictwo wchodziło w skład utworzonego po wojnie Nadleśnictwa Okalewo, przekształconego w 1952 roku w Nadleśnictwo Skrwilno. Siedziba leśnictwa mieści się w nowej osadzie, wybudowanej w 1988 roku na miejscu rozebranej przedwojennej leśniczówki z pierwszej połowy XX wieku (Monografia 2015).
53.	Płociczno 65-n	Wierzchnia, nieistniejący tartak	Miejsce po przedwojennym tartaku, założonym w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym między Wierzchnią i Okalewkiem. Według informacji zasłyszanej w okolicy, tartak należał do Żyda, który spalił go tuż przed wkroczeniem Niemców we wrześniu 1939 roku. Po wojnie tartak nie został odbudowany. Na jego miejscu zachowały się słabo czytelne zarysy ziemne budynków z niewielką ilością gruzu.
54.	Płociczno 74-f	Okalewo, mogiła ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Mogiła Polaków rozstrzelanych przez Niemców w 1944 roku. Po wojnie ciała ofiar zostały ekshumowane. Grób nakryty jest płytą ze sztucznego kamienia. Na płycie marmurowa tablica pamiątkowa z napisem: "MIEJSCE UŚWIECONE KRWIĄ POLAKÓW/ ZAMORDOWANYCH ZA WOLNOŚĆ OJCZYZNY/ W ROKU 1944". Dalej wymienione są nazwiska ofiar: Władysław Domagalski (58 l.), Zygmunt Domagalski (19 l.), Leokadia Kęsicka (26 l.), Stefan Górski (39 l.), Bolesław Sumeradzki

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			(24 l.), Stefan Sumeradzki (20 l.), Józef Domagalski (28 l.). Wokół mogiły ogrodzenie ze stalowych prętów na słupkach.
55.	Płociczno 79-b	Okalewo, nieistniejąca osada służbowa (2)	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym pomiędzy Okalewem i Okalewkiem, na północny zachód od wsi Kipichy. Na mapach archiwalnych była opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Rypin 1930, 1939). Osada zlikwidowana i rozebrana, na jej miejscu rosną gęste kępy lilaka. Obok znajduje się parking leśny urządzony przez Nadleśnictwo Skrwilno.
56.	Płociczno 93-c	Okalewo, nieistniejąca osada służbowa (1)	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym pomiędzy Okalewem i Okalewkiem, na wschód od wsi Zofiewo. Na mapach archiwalnych była opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (KdWR 1914-1921, TWIG ark. Rypin 1930, 1939). Osada zlikwidowana i rozebrana, na jej miejscu zachowała się niewielka ilość ceglanego gruzu.
57.	Podole 245-j	Suminek, leśniczówka Podole	Siedziba leśnictwa założonego na przełomie 1945/1946 roku na gruntach znacjonalizowanych, przedwojennych majątków prywatnych. Leśnictwo wchodziło w skład utworzonego po wojnie Nadleśnictwa Skępe, a po jego likwidacji w 1975 roku zostało włączone do obecnego Nadleśnictwa Skrwilno (obwód Skępe). Siedziba leśnictwa mieści się na terenie przedwojennej osady folwarcznej Sabowo (TWIG ark. Sierpc 1924), przemianowanej później na Podole (TWIG ark. Sierpc 1935). W 2006 roku leśniczówka przeszła gruntowny remont (Monografia 2015). Murowany budynek zachował swój dawny, stylowy wygląd.
58.	Sosnowo 105-a	Sosnowo, nieistniejąca osada służbowa	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym na południe od Sosnowa. Na mapach archiwalnych osada była opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Sierpc 1935, Messtischblatt ark. Rogowo 1944). Przed wojną między gajówką i leżącą dalej na zachód wsią Wierzchowska istniały stawy rybne, założone na bezimiennym dopływie Gozdawnicy. Obecnie są tu rozległe łąki (Kobyle Łąki). Sama osada została zlikwidowana i rozebrana, oprócz niewielkiej ilości gruzu nie zachowały się po niej żadne ślady.
59.	Sosnowo 81-b	Sosnowo, krzyż przydrożny	Betonowy, bielony krzyż na schodkowym postumencie przy drodze z Sosnowa do Rogowa. Na krzyżu figura Jezusa, na postumencie napis: BOZE/ ZMIŁUJ SIĘ NAD NAMI/ ROK 1907. Krzyż otoczony betonowym ogrodzeniem.
60.	Sosnowo 88-b	Rumunki Likieckie, pomnik/symboliczna mogiła z czasów II wojny światowej	Pomnik w kompleksie leśnym nad Jeziorem Likieckim, w pobliżu nieistniejącej osady Tadajewo. Wykonany ze sztucznego kamienia, w formie krzyża na schodkowym postumencie, otoczony ogrodzeniem ze stalowych prętów zamocowanych na czterech słupkach. Na postumencie tablica pamiątkowa z napisem: "W TYM MIEJSCU/ DNIA 10.8.1944/ ZOSTAŁ ZAMORDOWANY/ PRZEZ HITLEROWCÓW/ WŁADYSŁAW/ TROJANOWSKI/ ŻONA I DZIECI". Obok ustawiona przez Nadleśnictwo Skrwilno tablica z informacją o zamordowanym Władysławie Trojanowskim, inżynierze Polskich Zakładów Lotniczych w Warszawie. Właściwe miejsce egzekucji przeprowadzonej przez Niemców z formacji wojskowej Jagdkommando znajduje się około 400 m dalej na południe w stronę Jeziora Likieckiego. Stoi tam stalowy krzyż z

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			tabliczką imienną (poza gruntami Nadleśnictwa). Według informacji podanej na portalu Tradystor za dokumentacją historyczną, Niemcy rozstrzelali tam jeszcze trzy inne osoby: Ławickiego, Smulewicza i Tybuszewskiego. Po wojnie ciała zamordowanych zostały ekshumowane i przeniesione do zbiorowej mogiły na cmentarzu w Rogowie.
61.	Sosnowo 89-a	Rumunki Likieckie, krzyż przydrożny	Stalowy krzyż przy rozstaju dróg leśnych w nieistniejącej osadzie Tadajewo. Na krzyżu figura Jezusa osłonięta półokrągłym blaszanym daszkiem z ząbkowaną krawędzią. Pod figurą metalowa, miniaturowa, przeszklona kapliczka szafkowa z figurką Matki Bożej. Krzyż otoczony metalowym ogrodzeniem z drucianą siatką. Od frontu jednoskrzydłowa bramka. Krzyż jest tutaj zaznaczony na mapach przedwojennych (Messtischblatt ark. Rogowo 1944). Obecny stoi prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego lub wcześniejszych.
62.	Sosnowo 96-g	Rumunki Likieckie, bezimienna mogiła żołnierska z II wojny światowej	Mogiła w kompleksie leśnym nad Jeziorem Likieckim, w pobliżu drogi z Krzyżówki do Likca. Wyraźnie zaznaczony grób ziemny z drewnianym krzyżem z figurą Jezusa i tabliczką z napisem: ŻOŁNIERZ/ NIEZNANY. Obok przy drzewie leży stary, wcześniejszy krzyż drewniany z mogiłą.
63.	Sosnowo 99-f,g	Sosnowo, dawna osada służbowa i nieistniejący tartak	Dawna osada służbowa w kompleksie leśnym na południe od Sosnowa. Przed wojną istniał tu założony w pierwszej połowie XX wieku tartak (TWIG ark. Sierpc 1924, 1935), po wojnie leśniczówka (Geoportal). Obecnie w osadzie stoją dwa budynki, mieszkalny i gospodarczy. Na miejscu nieistniejącego tartaku urządzono strzelnicę myśliwską.
64.	Ugoszcz 125-a	Kleszczyn, grodzisko nad Jeziorem Kleszczyńskim	Grodzisko usytuowane na cyplu położonym w południowo-wschodniej części Jeziora Kleszczyńskiego. Stanowi pozostałość obiektu z XV-XVI wieku określanego jako "dwór na kopcu". "Pierwotnie mogła to być wyspa oddzielona od brzegu pasem mokradeł. Jest to owalny stożek o wysokości 6 m, średnicach podstawy 35x45 m i plateau 16 x 22 m. Od lądu oddziela go mokra fosa o szerokości około 5m" (Marciniak-Kajzer 2011: 364-365). Grodzisko było badane przez archeologów w latach: 1969 (badania powierzchniowe, J. Chudziakowa), 1980 (A. Gajda) i 1991 (badania weryfikacyjne, L. Kajzer). Jest objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków (nr 120/C z 24.11.1969, 104/120/C z 10.06.1985). Posiada dokumentację wykonaną w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (stanowisko Kleszczyn Stary nr 1, AZP 39-50/48, karta ewidencyjna KEZA z 1994 r.). W pobliżu grodziska, na zachodnim brzegu Jeziora Kleszczyńskiego znajduje się ustawiona przez Nadleśnictwo tablica informująca o objęciu obiektu ochroną prawną (w maju 2025 roku tablica przewrócona).
65.	Ugoszcz 127-h	Ugoszcz, nieistniejąca osada służbowa	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w niewielkim kompleksie leśnym między Ugoszczem i Oborami. Na mapach archiwalnych była opisywana jako leśniczówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Dobrzyń nad Drwęcą 1930, 1937). Osada zlikwidowana i rozebrana, na jej miejscu zachował się fragment piwnicy z ceglanym sklepieniem, zarysy ziemne budynku i gruz z pojedynczymi kaflami z pieca.

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
66.	Ugoszcz 159-b	Somsiory, grodzisko „Szaniec”	Grodzisko będące pozostałością średniowiecznego grodu datowanego na X-XIII w. Usytuowane około 0,5 km na południowy zachód od miejscowości Somsiory, pomiędzy Jeziorem Kocioł i nieczynną żwirownią, na zachodnim krańcu cyplowato zakończzonego wzniesienia, zamkniętego od północy i południa głębokimi dolinami strumieni płynących do jeziora. Posiada nietypowy, prostokątny kształt wałów, z narożnikami zaokrąglonymi być może w wyniku długotrwałej erozji. Grodzisko było badane przez archeologów w latach: 1980 (badania powierzchniowe, A. Gajda) i 1983 (badania sondażowe w dwóch wykopach ulokowanych na majdanie, P. Sobczyk). Z jego terenu pochodzą znaleziska w postaci 20 fragmentów ceramiki. Używana na określenie tego miejsca nazwa Szaniec ma charakter miejscowy, jest umieszczona w Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych. Grodzisko jest objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków (nr 121/C z 24.11.1969, 128/121/C z 26.03.1987). Posiada dokumentację wykonaną w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (stanowisko Somsiory nr 1, AZP 40-50/3, karta ewidencyjna KEZA z 1993 r.). U jego północnych podnóży znajduje się ustawiona przez Nadleśnictwo tablica informująca o objęciu obiektu ochroną prawną.
67.	Ugoszcz 182-c	Wildno, dawny tartak	Dawny tartak założony w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym między Chrostkowem i Sikórzem. Jest zaznaczony na mapach archiwalnych z okresu międzywojennego (TWIG ark. Lipno 1935, 1938). Obecnie jest tu osada leśna złożona z budynku mieszkalnego i gospodarczego.
68.	Urszulewo 44-f	Czumsk Duży, pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Pomnik przy drodze z Czumska Dużego do Szczutowa, w pobliżu dawnej siedziby nadleśnictwa Urszulewo (obecnie osada Nadleśnictwa Skrwilno, obręb Urszulewo). Kamienny obelisk zwieńczony metalowym orłem, ustawiony na kamienno-betonowym schodkowym postumencie z tablicą pamiątkową z napisem: "POMORDOWANYM/ PRZEZ OKUPANTA HITLEROWSKIEGO/ W LATACH 1939-1945/ SPOŁECZEŃSTWO GROMADY/ CZUMSK DUŻY". Według informacji zamieszczonej na portalu Tradystor, ofiarami mordu dokonanego w sierpniu 1944 roku przez oddziały niemieckiego Jagdkommando i żandarmerii były 22 osoby z Czumska i okolic, podejrzane o udzielanie pomocy partyzantom. Znane są nazwiska 17 ofiar. Po wojnie zwłoki zamordowanych ekshumowano z mogiły w lesie i przeniesiono na cmentarze w Szczutowie i Gójsku.
69.	Urszulewo 45-r	Czumsk Duży, osada służbowa, dawna siedziba Nadleśnictwa Urszulewo	Dawna siedziba Nadleśnictwa Urszulewo, utworzonego w 1948 roku z części Nadleśnictwa Skępe (przed wojną tereny Nadleśnictwa Lipno) oraz z upaństwowionych po 1945 roku gruntów przedwojennych majątków prywatnych. Siedzibę nadleśnictwa umieszczono w zabudowaniach dawnego folwarku majątku Czumsk, którego grunty zostały wykupione w 1937 roku przez Skarb Państwa. Po likwidacji Nadleśnictwa Urszulewo w 1975 roku jego większą część włączono jako obręb do obecnego Nadleśnictwa Skrwilno. Osada zachowała ogólne rozplanowanie i wygląd z okresu międzywojennego (Monografia 2015).
70.	Urszulewo 49-d	Szczerby, pomnik w miejscu potyczki z czasów powstania styczniowego	Kamienny obelisk upamiętniający potyczkę stoczoną 9 lipca 1863 roku przez oddział powstańców styczniowych pod dowództwem Teofila Jurkowskiego z rosyjskim patroliem kapitana sztabowego Kenstowicza. Po stronie polskiej do walki stanęło ponad 300 powstańców. Znajdowały się wśród nich niedobitki oddziału rozproszonego po wcześniejszej potyczce z 4 czerwca pod Bądkowem Jeziernym, wzmocnione ochotnikami z zaboru pruskiego pod dowództwem porucznika Piotra "Czarnego"

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			Czarlińskiego. Oddział rosyjski liczył około 250 żołnierzy, wysłanych na rutynowy patrol przez majora Friebesa, naczelnika wojennego powiatu lipnowskiego. W jego skład wchodziła rota strzelców piechoty i pół sotni jazdy kozackiej. Potyczka zakończyła się porażką Polaków. Na polu walki pozostało 34 zabitych i 8 rannych. Kilku powstańców zmarło później w wyniku odniesionych ran. Polegli spoczywają we wspólnej mogile na cmentarzu w Szczutowie. Obelisk został wystawiony w 2013 roku staraniem Nadleśnictwa Skrwilno. Jest zwieńczony marmurowym krzyżem z datami 1863-2013. Na frontowej ścianie znajduje się tablica pamiątkowa z herbem powstańców styczniowych i napisem: "Z KRWI WASZEJ POSIEW WOLNOŚCI/ Wierni pamięci naszych ojców w hołdzie/ bohaterskim powstańcom styczniowym./ uczestnikom potyczki z dnia 9 lipca 1863 roku/ w okolicach wsi Szczutowo, Czumsk i Urszulewo/ w 150. rocznicę wydarzeń/ Gloria Victis/ 9 lipca Anno Domini 2013". Obok obelisku ustawione są dwie tablice informacyjne z opisem potyczki oraz mapą ważniejszych wydarzeń z okresu powstania styczniowego na terenie Nadleśnictwa Skrwilno (mapa, tekst).
71.	Urszulewo 50-j	Szczerby, bezimienne mogiły ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	Dwie bezimienne mogiły przy drodze, w kompleksie leśnym na zachód od Jeziora Urszulewskiego. Groby ziemne z brzoźowymi krzyżami, na których tabliczki z identycznym napisem: "TU SPOCZYWA/ NIEZNANY MĘŻCZYNA/ ZAMORDOWANY PRZEZ/ HITLEROWCÓW W 1945./ MOGIŁA LEŚNA". Na portalu Tradycje podano, powołując się na relacje lokalnych informatorów, że Niemcy rozstrzelali w tym miejscu nie dwóch, ale czterech mężczyzn. Byli to prawdopodobnie mieszkańcy Czumska, a egzekucja była odwetem za wykoślenie przez partyzantów pociągu na przebiegającej w pobliżu linii kolejowej.
72.	Wielgie 317-b	Orłowo, krzyż przydrożny	Drewniany krzyż przy drodze z Piaseczna do Orłowa. Na krzyżu figura Jezusa, wokół drewniane ogrodzenie sztachetowe. Krzyż powojenny, nie jest zaznaczony w tym miejscu na mapach sprzed 1945 r.
73.	Wielgie 348-d	Wielgie, krzyż przydrożny	Stalowy krzyż na skraju lasu w przysiółku Teodorowo, przy drodze z Wielgiego do Czarnego. Na krzyżu figura Jezusa ozdobiona metaloplastyką z motywem roślinnym. Ramiona krzyża zakończone metalowymi gałkami, wokół metalowe ogrodzenie z jednoskrzydłową bramką. Podstawa w obrębie ogrodzenia wyłożona kostką brukową. Krzyż powojenny, nie jest zaznaczony w tym miejscu na mapach sprzed 1945 r.
74.	Wielgie 349-d	Wielgie, nieistniejąca osada służbowa	Miejsce po osadzie służbowej założonej w pierwszej połowie XX wieku w kompleksie leśnym na północny zachód od Wielgiego. Na mapach przedwojennych opisywana jako gajówka bez nazwy własnej (TWIG ark. Lipno 1935, 1938). Osada zlikwidowana i rozebrana, nie zachowały się po niej żadne ślady. W pobliżu przebiega linia dobrze zachowanych okopów strzeleckich.
75.	Wielgie 367-s	Będzień, krzyż przydrożny	Drewniany krzyż przy drodze z Będzienia do Kamiennych Brodów. Na skrzyżowaniu ramion figura Jezusa osłonięta półokrągłym, blaszanym daszkiem z ząbkowaną krawędzią. Poniżej blaszana, przeszklona kapliczka szafkowa z figurami Matki Bożej. Całość otoczona drewnianym ogrodzeniem

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			sztachetowym. Krzyż jest zaznaczony w tym miejscu na mapach przedwojennych (Dwuwiorstówka 1908-1936). Obecny stoi prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego lub wcześniejszych.

Objaśnienia do tabeli:

W opisach obiektów umieszczono odnośniki do najczęściej wykorzystywanych źródeł:

- Dwuwiorstówka: mapa Nowaja Topograficzeskaja Karta Zapadnoj Rossii 1:84.000, 1915.
- Gilly: mapa Special-Karte von Südpreußen 1:150 000, 1803.
- KDR: mapa Karte des Deutschen Reiches 1:100 000, 1892.
- KdWR: mapa Karte des Westlichen Russlands 1:100 000, 1914-1915.
- Mapa Kwatermistrzostwa: Topograficzna Karta Królestwa Polskiego 1:126 000, 1839-1843.
- Marciniak-Kajzer 2011: Marciniak-Kajzer A. 2011. Średniowieczny dwór rycerski w Polsce. Wizerunek archeologiczny.
- Messtischblatt: mapa Messtischblatt 1:25 000, 1940-1944.
- Monografia 2015: Soborski J. red., 2015, Lasy Państwowe. Nadleśnictwo Skrwilno. Historia, Wydanie II.
- PRNG: Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych.
- Schroetter: mapa Karte von Ost-Preussen (...), 1:150 000, 1796-1802.
- Sotzman: mapa Topographisch-Militärische Karte von vormaligen Neu Ostpreussen 1:150 000, 1808.
- Trzywiorstówka: mapa Wojenno-Topograficzeskaja Karta Jewropiejskoj Rossii 1:126.000, 1880.
- TWIG: Mapa taktyczna Polski 1:100 000, 1925-1937.
- Zieliński 1913: Zieliński S. 1913, Bitwy i potyczki. 1863-1864. Na podstawie materiałów drukowanych i rękopiśmiennych Muzeum Narodowego w Rapperswilu.

Tabela 35. Stanowiska z ewidencji stanowisk archeologicznych na gruntach Nadleśnictwa

Lp	Lokalizacja	Miejscowość	Nr stan. w miejsc.	AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Uwagi
1.	Huta 274	Józefowo	1	45-50/16	osada	k. przeworska	okres rzymski	
2.	Huta 274	Józefowo	2	45-50/17	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze	
3.	Jasień 302	Piaseczno	6	45-50/37	osada	k. łużycka	epoka brązu, wczesne średniowiecze	
4.	Jasień 302	Piaseczno	7	45-50/38	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze	
5.	Jasień 302	Piaseczno	8	45-50/39	ślad osadnictwa		epoka brązu	
6.	Jasień 302	Piaseczno	10	45-50/41	ślad osadnictwa	k. łużycka	epoka brązu/ wczesne średniowiecze	
7.	Jasień 331	Będzień	1	45-51/19	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze	

Lp	Lokalizacja	Miejscowość	Nr stan. w miejsc.	AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Uwagi
8.	Jasień 369	Kłobukowo	11	46-52/55	osada		późne średniowiecze/ nowożytność XV-XVII w.	
9.	Kamienica 1	Kobrzyniec Stary	5	41-50/20	śląd osadnictwa/ śląd osadnictwa	---/ k. prapolska	neolit/ wczesne średniowiecze	częściowo na gruntach LP
10.	Kamienica 10	Bógzapłać	4	41-50/9	śląd osadnictwa	k. prapolska	wczesne średniowiecze	częściowo na gruntach LP
11.	Kamienica 10	Bógzapłać	3	41-50/8	śląd osadnictwa	k. prapolska	wczesne średniowiecze	częściowo na gruntach LP
12.	Kamienica 55	Szczekarzewo	3	42-51/35	osada		nowożytność XVI-XVII w.	
13.	Kamienica 63	Łąkie	5	42-51/13	osada		nowożytność XVI-XVII w.	
14.	Kamienica 63	Łąkie	4	42-51/12	osada		nowożytność XVI-XVIII w.	
15.	Kamienica 63	Łąkie	3	42-51/11	osada		nowożytność XVIII-XIX w.	
16.	Karnkowo 183	Rumunki Głodowskie	1	44-49/55	grodzisko		wczesne średniowiecze	Nr rej. 125/C z 26.11.1969
17.	Karnkowo 184	Lipno	11	43-49/15	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze	
18.	Karnkowo 66	Łąkie	31	42-50/42	śląd osadnictwa		nowożytność XVI w.	częściowo na gruntach LP
19.	Kłušno 199	Kiełpiny	16	37-50/78	śląd osadnictwa/ wały ziemne w lesie		nowożytność	częściowo w granicach LP (wały ziemne)
20.	Kłušno 200		0	37-50/25				częściowo na gruntach LP, brak opisu w materiałach WUOZ
21.	Kłušno 202	Warpalice	10	37-50/49	osada		nowożytność	częściowo na gruntach LP
22.	Kłušno 203		0	37-50/22				częściowo na gruntach LP, brak opisu w materiałach WUOZ

Lp	Lokalizacja	Miejscowość	Nr stan. w miejsc.	AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Uwagi
23.	Kłusno 213	Marianki	5	38-51/12	ślad osadnictwa		neolit	częściowo na gruntach LP
24.	Kłusno 214	Starorypin Prywatny	13	38-51/73	ślad osadnictwa/ osada/ ślad osadnictwa/ osada	---/ k. łużycka/ k. prapolska/ k. polska	neolit/ epoka brązu/ VIII w./ XIII w.	częściowo na gruntach LP
25.	Kłusno 217	Czermin	13	39-52/108	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit	
26.	Kłusno 217	Kocioł	11	39-52/120	ślad osadnictwa		pradzieje	częściowo na gruntach LP
27.	Kłusno 218	Kocioł	9	39-52/118	osada	k. pomorska/ k. łużycka		częściowo na gruntach LP
28.	Kłusno 220	Wólka	10	39-52/133	ślad osadnictwa/ osada		epoka brązu/ nowożytność XVI-XVII w.	
29.	Koziołek 116	Babie Ławy	1	43-51/1	grodzisko		XIII-XIV w.	nr rej. 51/C z 4.11.1965
30.	Koziołek 116	Babie Ławy	3	43-51/3	ślad osadnictwa		nowożytność XVII-XIX w.	
31.	Koziołek 135	Babie Ławy	4	43-51/4	ślad osadnictwa/osada	k. przeworska/ k. prapolska	okres rzymski/ wczesne średniowiecze	
32.	Okalewo 157	Skrwilno	1	40-53/1	osada/grodzisko		wczesne średniowiecze IX-XII w.	nr rej. 94/C z 11.12.1968
33.	Okalewo 163	Skrwilno	10	40-53/16	ślad osadnictwa		nowożytność XVII-XVIII w.	
34.	Okalewo 168	Skrwilno	21	40-53/27	osada		nowożytność XVII-XVIII w.	częściowo na gruntach LP
35.	Okalewo 180	Ruda	12	40-53/44	ślad osadnictwa		późne średniowiecze XV w.	
36.	Ugoszcz 125	Kleszczyn Stary	1	39-50/48	grodzisko	k. polska	XV-XVI w.	nr rej. 120/C z 24.11.1969
37.	Ugoszcz 159	Somsior	1	40-50/3	grodzisko		wczesne średniowiecze XII-XIII w.	nr rej. 121/C z 24.11.1969
38.	Ugoszcz 177	Wildno	3	41-49/11	punkt osadniczy	k. łużycka	późna epoka brązu/halsztat	
39.	Ugoszcz 182	Wildno	9	41-49/34	osada/ ślad osadnictwa	k. łużycka/ ---	epoka brązu/ późne średniowiecze XIV-XV w.	częściowo na gruntach LP
40.	Ugoszcz 186	Cieluchowo	5	41-49/57	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit	
41.	Urszulewo 15	Szczerby	1	41-52/10	ślad osadnictwa		nowożytność XVII-XVIII w.	
42.	Wielgie 337	Orłowo	1	45-50/20	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze	
43.	Wielgie 337	Orłowo	12	45-50/31	ślad osadnictwa		neolit, wczesne średniowiecze	

Lp	Lokalizacja	Miejscowość	Nr stan. w miejsc.	AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Uwagi
44.	Wielgie 338	Orłowo	9	45-50/28	śląd osadnictwa	k. przeworska	okres rzymski	
45.	Wielgie 338	Orłowo	4	45-50/23	śląd osadnictwa/ osada/ osada/ osada	---/ k. przeworska/ ---/ ---	neolit/ okres rzymski/ wczesne średniowiecze/ now.	częściowo na gruntach LP
46.	Wielgie 339	Orłowo	7	45-50/26	śląd osadnictwa		epoka brązu	częściowo na gruntach LP
47.	Wielgie 339	Teodorowo	6	45-50/43	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	
48.	Wielgie 339	Teodorowo	7	45-50/44	śląd osadnictwa	k. łużycka	epoka brązu, wczesne średniowiecze	
49.	Wielgie 339	Teodorowo	8	45-50/45	śląd osadnictwa	k. przeworska	okres rzymski	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUOZ w Toruniu (wykaz stanowisk i poligonowa warstwa geometryczna z ich lokalizacją)

Objaśnienia do tabeli:

1. **Lokalizacja:** nazwa leśnictwa i numer oddziału
2. **Miejscowość:** nazwa miejscowości według dokumentacji Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)
3. **Nr stan. w miejsc.:** numer stanowiska na terenie miejscowości wg AZP
4. **AZP:** numer arkusza AZP/numer stanowiska na arkuszu
5. **Funkcja:** funkcja stanowiska
6. **Kultura:** kultura archeologiczna rozpoznana na podstawie zabranego materiału
7. **Chronologia:** chronologia stanowiska
8. **Uwagi:** informacje o dodatkowej ochronie prawnej obiektu (numer i data wpisu do rejestru zabytków), inne ważne informacje

Tabela 36. Zabytki na gruntach Nadleśnictwa wpisane do rejestru zabytków, ewidencji zabytków i Ewidencji grobów i cmentarzy wojennych

Lp.	Leśnictwo i numer oddziału	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Rejestr zabytków	Ewidencja zabytków	Ewidencja grobów i cmentarzy wojennych
1.	Brodniczka 11	Księża, mogiła ofiary represji niemieckich z czasów II wojny światowej	-	TAK	-
2.	Brodniczka 9	Księża, mogiła ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	-	TAK	-
3.	Głęboć 192	Żagno, figura Matki Bożej	-	TAK	-
4.	Głęboć 205	Żagno, kapliczka przydrożna	-	TAK	-
5.	Huta 227	Huta, krzyż przydrożny	-	TAK	-
6.	Kamienica 52	Szczekarzewo, kapliczka przydrożna	-	TAK	-
7.	Karnkowo 148	Jastrzębie, park dworski	Nr rej. 324/A z 1.12.1993	TAK	-
8.	Karnkowo 158	Karnkowo, mogiła zbiorowa i pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny światowej	-	TAK	-
9.	Karnkowo 183	Karnkowo, grodzisko w Głodowie	Nr rej. 125/C z 26.11.1969, 103/125/C z 10.06.1985	TAK	-
10.	Koziołek 116	Rumunki Skępskie, grodzisko „Grzempa”	Nr rej. 51/C z 4.11.1965, 99/51/C z 10.06.1985	TAK	-
11.	Koziołek 120	Gozdy, dawny cmentarz ewangelicki	-	TAK	-
12.	Koziołek 142	Skępe, dawny cmentarz katolicki na Borku	-	TAK	-
13.	Koziołek 142	Skępe, kapliczka "Na Borku"	-	TAK	-
14.	Koziołek 142	Skępe, osada służbowa, dawna siedziba Nadleśnictwa Skępe	-	TAK	-
15.	Okalewo 157	Skrwilno, grodzisko „Okop”	Nr rej. 94/C z 11.12.1968, 117/94/C z 26.03.1987	TAK	-
16.	Okalewo 162	Skrwilno, miejsce straceń i zbiorowa mogiła ofiar represji niemieckich z czasów II wojny św.	-	TAK	TAK

17.	Okalewo 166	Skrwilno, symboliczny cmentarz i pomnik ofiar represji niemieckich z czasów II wojny św.	-	TAK	TAK
18.	Podole 245	Suminek, leśniczówka Podole	-	TAK	-
19.	Sosnowo 81	Sosnowo, krzyż przydrożny	-	TAK	-
20.	Ugoszcz 125	Kleszczyn Stary, grodzisko nad Jeziorem Kleszczyńskim	Nr rej. 120/C z 24.11.1969, 104/120/C z 10.06.1985	TAK	-
21.	Ugoszcz 159	Somsiory, grodzisko „Szaniec”	Nr rej. 121/C z 24.11.1969, 128/121/C z 26.03.1987	TAK	-

5.5. Fotografie wybranych zabytków

5.5.1. Grodziska

Fotografia 1: Grodzisko „Okop” w Skrwilnie, leśn. Okalewo, oddział 157

Fotografia 2: Grodzisko „Okop” na zobrazowaniu Lidar z Geoportalu

Fotografia 3: Fragment drewnianej konstrukcji wałów grodziska „Okop” w Skrwilnie odsłoniętej podczas badań w 1961 r., archiwum NID

Fotografia 4: Srebrny zestaw do mycia rąk, XVII w., element skarbu ze Skrwilna, toruntour.pl

Fotografia 5: Grodzisko w Głodowie, leśn. Karnkowo oddział 183

Fotografia 6: Grodzisko w Głodowie na zobrazowaniu Lidar z Geoportalu

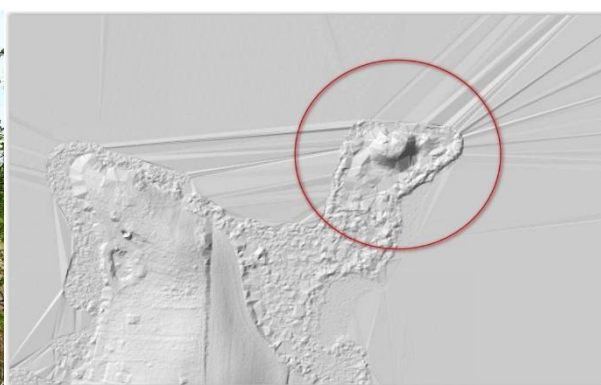
Fotografia 7: Majdan grodziska „Grzempa”, leśn. Koziołek, oddział 116

Fotografia 8: Grodzisko „Grzempa” na zobrazowaniu Lidar z Geoportalu

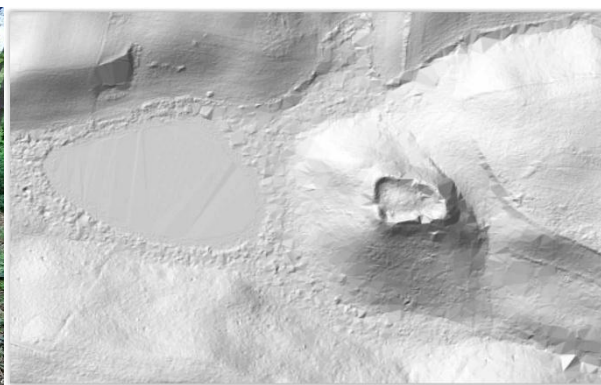
Fotografia 9: Półwysep z grodziskiem nad Jeziorem Kleszczyńskim, leśn. Ugoszcz, oddział 125

Fotografia 10: Grodzisko nad Jeziorem Kleszczyńskim na zobrazowaniu Lidar z Geoportalu

Fotografia 11: Somsioy, grodzisko „Szaniec”, leśn. Ugoszcz, oddział 159

Fotografia 12: Grodzisko „Szaniec” na zobrazowaniu Lidar z Geoportalu

5.5.2. Kapliczka i dawny cmentarz w lesie „na Borku” w Skępem

Fotografia 13: Kapliczka „Na Borku”, leśn. Koziołek, oddział 142

Fotografia 14: Wnętrze kapliczki z ołtarzykiem z figurą Matki Bożej Skępskiej

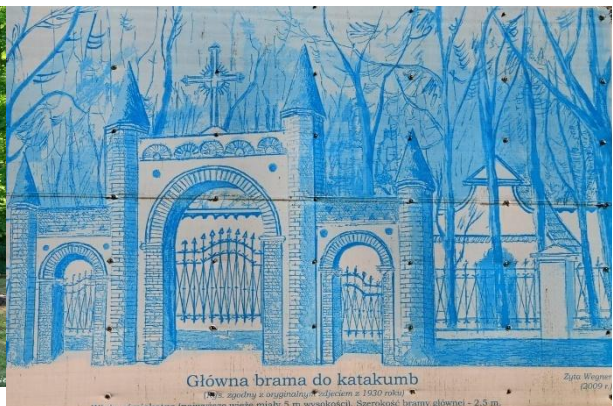
Fotografia 15: Kaplica na fotografii w karcie ewidencyjnej z 1967 r., archiwum NID

Fotografia 16: Krzyż nagrobny na dawnym cmentarzu

Fotografia 17: Krzyż we wschodniej części cmentarza

Fotografia 18: Wizualizacja dawnego wyglądu bramy cmentarnej umieszczona na tablicy informacyjnej

5.5.3. Miejsce pamięci z czasów II wojny światowej

Fotografia 19: Skrwilno, miejsce straceń i zbiorowa mogiła ofiar represji niemieckich, leśn. Okalewo, oddział 162

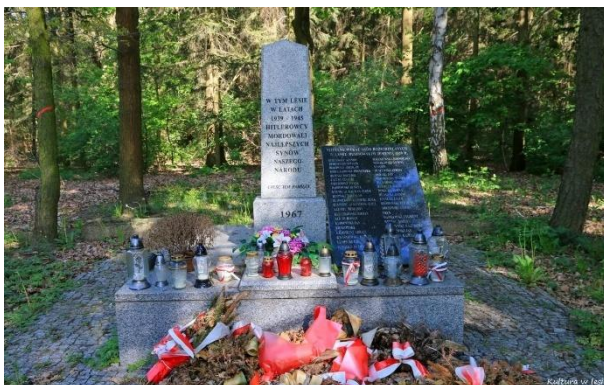
Fotografia 20: Skrwilno, symboliczny cmentarz i pomnik ofiar represji niemieckich, leśn. Okalewo, oddział 166

Fotografia 21: Czumsk Duży, pomnik ofiar represji niemieckich, leśn. Urszulewo, oddział 44

Fotografia 22: Karnkowo, mogiła zbiorowa i pomnik ofiar represji niemieckich, leśn. Karnkowo, oddział 158

Fotografia 23: Rusinowo, pomnik w miejscu masowych egzekucji niemieckich, leśn. Kłusno, oddział 214

Fotografia 24: Karnkowo, pomnik ofiar represji niemieckich, leśn. Karnkowo, oddział 166

5.5.4. Istniejące i nieistniejące osady służbowe

Fotografia 25: Skępe, dawna siedziba Nadleśnictwa Skępe, leśn. Koziołek, oddział 142

Fotografia 26: Czumsk Duży, dawna siedziba Nadleśnictwa Urszulewo, leśn. Urszulewo, oddział 369

Fotografia 27: Suminek, leśniczówka Podole, leśn. Podole, oddział 245

Fotografia 28: Miejsce biwakowe na terenie nieistniejącej gajówki Księża, leśn. Brodniczka, oddział 1

Fotografia 29: Stary dąb przy nieistniejącej gajówce Huta, leśn. Huta, oddział 238

Fotografia 30: Ugoszcz, piwnica przy nieistniejącej leśniczówce, leśn. Ugoszcz, oddział 127

5.5.5. Kapliczki, figury i krzyże

Fotografia 31: Żagno, murowana kapliczka przydrożna z figurą Matki Bożej, leśn. Głęboczek, oddział 205

Fotografia 32: Żagno, figura Matki Bożej na postumencie, leśn. Głęboczek, oddział 192

Fotografia 33: Szczekarzewo, drewniana kapliczka szafkowa z figurą MB Skępskiej, leśn. Kamienica, oddział 52

Fotografia 34: Sosnowo, kamienno-betonowy krzyż przydrożny, leśn. Sosnowo, oddział 81

Fotografia 35: Orłowo, drewniany krzyż przydrożny, leśn. Wielgie, oddział 317

Fotografia 36: Będzień, drewniany krzyż przydrożny z kapliczką, leśn. Wielgie, oddział 367

5.5.6. Inne obiekty

Fotografia 37: Skrwilno, dawny tartak przy obecnej siedzibie Nadleśnictwa, leśn. Okalewo, oddział 164

Fotografia 38: Kamień pamiątkowy przy „dębie papieskim” obok siedziby Nadleśnictwa

Fotografia 39: Szczerby, pomnik w miejscu potyczki z czasów powstania styczniowego, leśn. Urszulewo, oddział 49

Fotografia 40: Czermno, uroczysko Koziołek, miejsce potyczki z czasów powstania styczniowego, leśn. Koziołek, oddział 107

Fotografia 41: Gozdy, dawny cmentarz ewangelicki, leśn. Koziołek, oddział 120

Fotografia 42: Jastrzębie, dawny park dworski, leśn. Karnkowo, oddział 148

6. ZAGROŻENIA

6.1. Zagrożenia antropogeniczne

Wśród wielu czynników antropogenicznych trzy spośród nich: zanieczyszczenie powietrza, wody i powierzchni ziemi – jakkolwiek malejące w wyniku podejmowanych działań oraz stale rosnącej świadomości ekologicznej społeczeństwa – stanowią nadal istotne źródło zagrożeń środowiska przyrodniczego i ekosystemów leśnych.

6.1.1. Zanieczyszczenia powietrza

Aktualne dane na temat stanu zanieczyszczeń powietrza zawarte są w *"Rocznej ocenie jakości powietrza w województwie Kujawsko-Pomorskim, raport wojewódzki za rok 2024"*, opracowanej przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Departament Monitoringu Środowiska, Bydgoszcz 2025 r.

Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w województwie Kujawsko-Pomorskim jest emisja antropogeniczna pochodząca z sektora komunalno-bytowego (emisja powierzchniowa), mniejszy udział stanowią emisje z transportu (emisja liniowa) oraz z działalności przemysłowej (emisja punktowa). Znaczący udział w stężeniach substancji na obszarze województwa ma również napływ zanieczyszczeń z pozostałego obszaru Polski oraz z Europy.

Strefę kujawsko-pomorską oceniano pod kątem ochrony zdrowia ludzi wykonano dla 12 zanieczyszczeń:

- dwutlenek siarki (SO₂) - stężenie dwutlenku siarki nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- dwutlenek azotu (NO₂) - stężenie dwutlenku azotu nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- tlenek węgla (CO) - stężenie tlenku węgla nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- benzen (C₆H₆) - stężenie benzenu nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- ozon (O₃) - stężenie ozonu przekraczało obowiązujących poziom celu długoterminowego (klasa D2), natomiast w poziomie docelowym stężenie było prawidłowe (klasa A),
- pył zawieszony PM₁₀ - stężenie pyłu zawieszonego PM₁₀ nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- pył zawieszony PM_{2,5} - stężenie pyłu zawieszonego PM_{2,5} nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A1),
- ołów (Pb) w pyłe zawieszonym PM₁₀ - stężenie ołowiu w pyłe zawieszonym PM₁₀ nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- arsen (As) w pyłe zawieszonym PM₁₀ - stężenie arsenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- kadm (Cd) w pyłe zawieszonym PM₁₀ - stężenie kadmu w pyłe zawieszonym PM₁₀ nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- nikiel (Ni) w pyłe zawieszonym PM₁₀ - stężenie niklu w pyłe zawieszonym PM₁₀ nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- benzo(a)piren w pyłe zawieszonym PM₁₀ - stężenie benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ przekraczało obowiązujące poziomy dopuszczalne pod kątem ochrony zdrowia (klasa C),

6.1.2. Zanieczyszczenia wód

Zanieczyszczenia wód powodowane są przez wnikanie do wód zanieczyszczeń pochodzących z następujących potencjalnych źródeł:

- punktowe zrzuty ścieków z miejskich i wiejskich systemów kanalizacji,
- punktowe zrzuty ścieków pochodzących z zakładów przemysłowych posiadających własne urządzenia kanalizacyjne,
- rozproszone zrzuty ścieków w miejscowościach nieposiadających systemów kanalizacyjnych,
- spływy zanieczyszczonych wód deszczowych,
- spływy wód z terenów rolniczych, na których stosowane były nawozy, środki ochrony roślin i inne,
- substancje biogenne (głównie związki azotu i fosforu), odpowiedzialne za eutrofizację wód powierzchniowych,

6.1.3. Zanieczyszczenia związane z przebiegiem szlaków komunikacyjnych

Nadleśnictwo Skrwilno charakteryzuje średnio rozwinięta sieć drogowa, która jednak w znacznym stopniu usprawnia prowadzenie efektywnej gospodarki leśnej. Rozrzucone na dużej powierzchni kompleksy leśne połączone są drogami publicznymi o nawierzchni bitumicznej. Przez teren Nadleśnictwa przebiega droga krajowa nr 10 oraz drogi wojewódzkie nr: 563, 560, 559, 558, 557, 541. Oprócz nich, istnieje gęsta sieć dróg powiatowych, gminnych i lokalnych.

6.1.4. Bezpośrednie negatywne oddziaływanie człowieka na lasy

Bezpośrednie, negatywne oddziaływanie człowieka przejawia się głównie szkodnictwem leśnym. Na terenie Nadleśnictwa Skrwilno szkodnictwo dotyczy głównie zaśmiecania terenów leśnych. Śmieci widoczne są zwłaszcza w pobliżu dróg publicznych i leśnych oraz szlaków turystycznych oraz w mniejszych kompleksach leśnych położonych niedaleko zabudowań.

Pozostałe negatywne działania, ale o zdecydowanie mniejszym znaczeniu to:

- nieprzestrzeganie zakazu wjazdu pojazdów mechanicznych na tereny leśne oraz nieprzestrzeganie zasad prawidłowego zachowania się w lesie;
- masowy i plądrowniczy sposób zbierania grzybów (również na terenach kilkuletnich upraw leśnych) prowadzący do zanikania niektórych gatunków, niszczenie grzybów nieprzydatnych spożywczo, a także pozyskiwanie owoców runa leśnego za pomocą niedozwolonych narzędzi i sposobów (np. wyczesywanie jagód czernicy z krzewinek specjalnymi grzebieniami, rozgarnianie ścióły w poszukiwaniu młodych grzybów);
- przenoszenie z lasu do przydomowych ogrodów i oczek wodnych prawnie chronionych gatunków roślin;
- nieuprawnione korzystanie z otwartego ognia na terenach leśnych.

6.1.5. Zakłady uciążliwe dla środowiska

Ochrona powietrza atmosferycznego stanowi w całokształcie zagadnienia ochrony środowiska jeden z najistotniejszych problemów. Otaczające nas powietrze jest nie tylko niezbędnym do życia zasobnikiem tlenu, lecz także stanowi część środowiska o decydującym wpływie na zdrowie.

6.1.6. Pożary (Rozdział do uzupełnienie po NTG)

W minionym dziesięcioleciu lasy Nadleśnictwa Skrwilno były zakwalifikowane do III kategorii zagrożenia pożarowego...

6.2. Zagrożenia abiotyczne (Rozdział do uzupełnienie po NTG)

Spośród czynników abiotycznych powodujących szkody w drzewostanach Nadleśnictwa Skrwilno największe znaczenie mają szkody powodowane przez ...

6.3. Zagrożenia biotyczne (Rozdział do uzupełnienie po NTG)

Zagrożenia biotyczne to działania organizmów żywych prowadzące do powstawania szkód w drzewostanach. Do grupy tej należy zaliczyć:

- zwierzynę łowną,
- szkodniki owadzie,
- grzyby patogeniczne.

6.3.1. Zwierzyna łowna (Rozdział do uzupełnienie po NTG)

W ostatnim 10-leciu zinwentaryzowano szkody spowodowane przez...

6.3.2. Szkodniki owadzie (Rozdział do uzupełnienie po NTG)

Kornik drukarz zaliczany jest do grupy ponad stu gatunków korników, które występują na terytorium Polski. Jednocześnie jest to jeden z najgroźniejszych szkodników drewna, którego żerowanie powoduje ogromne szkody, zarówno w lasach, jak i w drewnie już pozyskanym.

Szkody spowodowane przez kornika drukarza w Nadleśnictwie Skrwilno w ubiegłym 10-leciu zinwentaryzowano na powierzchni ...

6.3.3. Szkodniki korzeni (Rozdział do uzupełnienie po NTG)

Najgroźniejszymi szkodnikami korzeni drzew i krzewów leśnych są pędraki chrabąszcza majowego *Melolontha melolontha*, kasztanowca *Melolontha hippocastani*, oraz guniaka czerwczyka *Amphimallon solstitiale*. W ostatnich latach znacznie zwiększyło się zagrożenie szkółek i upraw leśnych powodowane przez pędraki chrabąszczy *Melolontha spp.* Zagrożenie to związane jest z gradacjami chrabąszczy: majowego i kasztanowca, które z dużą intensywnością rozwijają się na terenie kraju od ok. 20 lat.

W Nadleśnictwie Skrwilno szkód od pędraków nie notowano

6.3.4. Grzyby patogeniczne oraz jemiola (Rozdział do uzupełnienia po NTG)

7. WYTYCZNE DO ORGANIZACJI GOSPODARSTWA LEŚNEGO ORAZ WYKONYWANIA PRAC

7.1. Wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego

Dla pełniejszego wykorzystania zdolności produkcyjnej siedlisk przy ciągłym dążeniu do zwiększenia bogactwa składu gatunkowego i urozmaicenia struktury drzewostanów oraz w celu sprawnego projektowania urządzeniowego uwzględniającego wymienione na wstępie założenia przyjęto podstawowy podział lasów na gospodarstwa.

W dostosowaniu do warunków siedliskowych i funkcji, jakie spełniają lasy Nadleśnictwa Skrwilno oraz zgodnie z Instrukcją Urządzania Lasu i Zasadami Hodowli Lasu, zastosowano gospodarstwa: specjalne (S), wielofunkcyjnych lasów ochronnych (O).

Niezależnie od wyodrębnienia podstawowych grup lasów, określonych na podstawie pełnionych przez nie wiodących funkcji, dla celów planowania urządzeniowego i podkreślenia pełnionej przez nie specyficznej roli, całość przedmiotowych lasów pogrupowano na gospodarstwa. W celu charakterystyki wyróżnionych gospodarstw, na podstawie Tabeli VI, zestawiono ich ogólną powierzchnię oraz zapas występujących tam drzewostanów. W poniższej tabeli dokonano również rozbicia poszczególnych gospodarstw w udziale procentowym w odniesieniu do powierzchni zalesionej Nadleśnictwa Skrwilno.

Tabela 37. Podział lasów Nadleśnictwa Skrwilno na gospodarstwa

Lp.	Gospodarstwo	Powierzchnia (ha) / Zapas (m³)	Udział w powierzchni leśnej zalesionej (%)
1	Specjalne (S)	3040,58	16,12
		833715	18,36
2	Wielofunkcyjnych lasów ochronnych (O)	3687,59	19,55
		794660	17,50
3	Lasów gospodarczych (GZ)	202,83	1,07
		62420	1,37
4	GPZ	11926,32	63,24
		2848390	62,75
Razem:		18857,32	100
		4539185	100

7.2. Wytyczne w sprawie wykonywania prac leśnych

W celu poprawy stanu środowiska przyrodniczego w trakcie wykonywania prac leśnych szczególną uwagę należy zwrócić na:

- wytyczanie i wykorzystywanie stałych szlaków zrywkowych;
- ochronę stanowisk gatunków chronionych grzybów, roślin i zwierząt, podczas trzebieży i innych zabiegów, m. in. poprzez zwracanie uwagi na miejsca obalania drzew, przebieg szlaków zrywkowych, pozostawianie kęp starodrzewu;

-
- stałe podnoszenie wiedzy przyrodniczej pracowników nadleśnictwa, zwracając szczególną uwagę na rozpoznawanie gatunków roślin, zwierząt oraz siedlisk przyrodniczych;
 - prowadzenie ewidencji występowania nowych stanowisk gatunków chronionych, obiektów cennych przyrodniczo;
 - ochronę i pielęgnację niektórych elementów krajobrazu naturalnego i kulturowego (parki, aleje, cmentarze, groby, itp.);
 - otoczenie opieką istniejących i proponowanych do objęcia ochroną prawną obiektów przyrodniczych;
 - podjęcie starań o uznanie proponowanych form ochrony przyrody.

8. PLAN DZIAŁAŃ

8.1. Obligatoryjne zadania z zakresu ochrony przyrody

Obligatoryjne zadania z zakresu ochrony przyrody szczegółowo przedstawiono w Tabeli XXIII - Zestawienie zadań z zakresu ochrony przyrody dla leśnych ochronnych obszarów funkcjonalnych, występujących w granicach zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Skrwilno w rozdziale.

8.2. Kształtowanie i ochrona stosunków wodnych

Zagadnienia związane z ochroną zasobów wodnych są istotną częścią prawidłowej gospodarki leśnej. Lasy pełnią ważną funkcję w retencji wody poprzez zatrzymywanie spływu powierzchniowego, gromadzenie wody w ściółce, torfowiskach, śródleśnych terenach zabagnionych i oczkach wodnych.

Objawami zwiększania się deficytu zasobów wodnych są:

- przesuszenie torfowisk i bagien,
- zanik śródleśnych jezior i oczek wodnych,
- zmiany siedliskowe (powolne aczkolwiek systematyczne kurczenie się zasięgu siedlisk wilgotnych i bagiennych).

W trakcie prowadzenia prac leśnych zaleca się:

- poprawę stosunków wodnych na terenie Nadleśnictwa poprzez:
 - utrzymywanie naturalnego charakteru brzegów bagien, jezior, rzek;
 - zachowanie istniejących torfowisk;
- wokół bagien stanowiących osobne wydzielienia oraz pozostałych bagien na powierzchniach nie stanowiących osobnych wydzieleni, wydzieleni w siedliskiem przyrodniczym 91E0*, źródeł, wycieków i wysięków wód podziemnych zaleca się w trakcie wykonywania cięć zachowywanie lub kształtowanie stref pasa ochronnego, z wyłączeniem sytuacji klęskowych oraz przypadków zagrażających trwałości lasu i/lub bezpieczeństwu ludzi i mienia;
- wyłączenie z użytkowania rębego drzewostanów na zabagnionych, trudno dostępnych siedliskach OI i OIJ, LŁ oraz wyżynnych i górskich odmian tych siedlisk

8.3. Kształtowanie strefy ekotonowej

Ekoton jest to strefa przejściowa pomiędzy różnymi zespołami biotycznymi, np. lasem i łąką, w skład której wchodzi oprócz organizmów przenikających do tej strefy z biocenoz graniczących ze sobą, także gatunki charakterystyczne, znajdujące tu optymalne warunki bytowania. Wyróżniającą cechą tego środowiska jest to, że liczebność gatunków i osobników jest większa niż w biocenozach otaczających. Kształtowanie tej strefy jest bardzo ważne ze względu na zwiększenie różnorodności biologicznej oraz odporności ekosystemów leśnych.

Zadania związane z kształtowaniem tej strefy zostały ujęte w Planie Urządzenia Lasu i sprowadzają się do następujących czynności:

- w przypadku prowadzenia cięć rębnych na obrzeżu lasu, w miejscach gdzie sąsiaduje on z terenami otwartymi i ciekami i zbiornikami wodnymi, zaleca się kształtować ekoton poprzez wykorzystanie istniejących fragmentów

starodrzewiu, z wyłączeniem sytuacji klęskowych oraz przypadków zagrażających trwałości lasu i/lub bezpieczeństwu ludzi i mienia.

- w nowo zakładanych zalesieniach graniczących z terenami bezleśnymi, na ich obrzeżach powinno się wysadzać gatunki drzew i krzewów tworzące mocny system korzeniowy i dobrze rosnące w warunkach zmiennego oświetlenia panującego w strefie okrajkowej.
- W drzewostanach wielopiętowych z wyraźnie ukształtowanym pod względem jakości i zdrowotności drugim piętrem liściastym należy prowadzić cięcia rębne w sposób gwarantujący jego zachowanie. W utworzonej strefie należy prowadzić wszelkie zabiegi hodowlane gwarantujące utrzymanie wysokiej zdrowotności i stabilności tego drzewostanu.
- zaleca się pozostawienie wzdłuż rzek, i brzegów jezior oraz zbiorników wodnych graniczących bezpośrednio z lasem pasa starodrzewiu o szerokości do 30 m, w którym nie będzie się prowadziło użytkowania cięciami zupełnymi. Intensywność cięć (rębnych i trzebieżowych) w tych strefach powinna być nieco mniejsza niż w pozostałych fragmentach pododdziałów je obejmujących.
- Zaleca się pozostawienie martwego drewna w strefach buforowych

8.4. Kształtowanie stref buforowych wokół rezerwatów

Strefy buforowe zapobiegają niekorzystnym oddziaływaniom na rezerваты przyrody (Przełom Mieni) w Nadleśnictwie Skrwilno. Strefy te powinny mieć szerokość nie mniejszą niż 30 metrów od granic rezerwatu. W zasięgu tych stref nie należy planować cięć zupełnych, zmniejszyć intensywność cięć rębnych i przedrębnych w porównaniu z pozostałą częścią pododdziału objętego strefą. Dodatkowo zaleca się aby pozostawiać martwe drewno na całej powierzchni strefy.

8.5. Ochrona różnorodności biologicznej

Ochrona różnorodności biologicznej w lasach jest obowiązkiem prawnym wynikającym z zarządzeń, instrukcji oraz rozporządzeń. W trakcie prowadzenia gospodarki leśnej zaleca się:

- skład gatunkowy upraw dostosowywać do siedliska, dążyć do właściwego udziału gatunków liściastych, oraz podtrzymać praktykę wprowadzania na uprawy wielu gatunków domieszkowych i biocenotycznych (np.: lip, wiązów, jarzęba pospolitego i brekinii, głogów, śliwy tarniny, czereśni ptasiej, dzikiej jabłoni, gruszy) w odpowiednim zmieszaniu i zgodnie z siedliskiem,
- w miarę możliwości wykorzystywać w odnowieniach istniejące młode warstwy drzewostanów,
- wprowadzać gatunki biocenotyczne również w ramach dolesiania luk i przerzedzeń,
- w trakcie prowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych, dotyczących piętra górnego i młodego pokolenia, zwrócić uwagę na usuwanie gatunków obcych, zwłaszcza czeremchy amerykańskiej,
- promować gatunki rodzime,
- pozostawiać w drzewostanach drzewa cenne, okazałe, rzadkich gatunków, owocujące, dziuplaste, z obecnymi zasiedlonymi gniazdami,
- pozostawiać i utrzymywać w lasach do naturalnej śmierci i rozkładu tzw. drzew biocenotycznych w celu zwiększenia różnorodności biologicznej, z

wyłączeniem sytuacji klęskowych oraz przypadków zagrażających trwałości lasu i/lub bezpieczeństwu ludzi i mienia;

- zachowywać w lasach okazałe, często o ciekawych formach drzewa lub kępy starodrzewi, drzewa owocowe, klony, lipy drobnolistne, topole rodzime, jarzęby, drzewiaste formy: głogów, czeremchy zwyczajnej, trzmielin, szakłaka;
- pozostawiać i nie zalesiać śródleśnych łąk, pastwisk, terenów zabagnionych.
- zaleca się odstąpienie od cięcia drzew w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca z wyjątkiem cięć wynikających z konieczności zachowania trwałości lasu, realizacji celów ochrony przyrody, przeciwdziałanie masowemu wystąpieniu szkodliwych czynników biotycznych, eliminacji zagrożenia pożarowego oraz eliminacji zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego lub bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia.
- W okresie bezśnieżnych zim zaleca się aby podczas prowadzenia prac gospodarczych zwracać szczególną uwagę i chronić potencjalne kryjówki płazów oraz dążyć do zachowania potencjalnych miejsc rozrodu oraz bytowania gatunków chronionych.

Zalecenia w zakresie ochrony cennych gatunków grzybów i roślin naczyniowych:

W stosunku do gatunków grzybów i roślin, których stanowiska są wymienione w niniejszym Programie, zaleca się:

- upowszechnienie wiedzy o wymienionych gatunkach grzybów i roślin, ich wymagań ekologicznych, stwierdzonych stanowisk wśród pracowników służby leśnej w Nadleśnictwie;
- aktualizowanie waloryzacji przyrodniczej Nadleśnictwa o nowe stanowiska chronionych gatunków grzybów i roślin;
- przed przystąpieniem do prac leśnych zaleca się zaznaczanie na szkicu lokalizacji gatunku w celu jego późniejszej weryfikacji w terenie;
- podczas prowadzenia zabiegów gospodarczych sukcesywnie eliminować gatunki ekspansywne zagrażające bezpośrednio stanowiskom cennych roślin;
- podczas projektowania szlaków zrywkowych (ciągów technologicznych) na etapie sporządzania szacunków brakarskich zaleca się uwzględniać wszystkie elementy związane z ochroną przyrody, w tym stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin – ich stanowiska zaznaczyć na szkicu powierzchni manipulacyjnej. Przy użytkowaniu rębnym pozostawiać biogrupy i/lub kępy z wszystkimi warstwami lasu.

Zalecenia w zakresie ochrony cennych roślin zarodnikowych:

- kontynuowanie, w ramach realizowanej gospodarki leśnej, działań mających na celu zachowanie ilości martwego drewna i drzew biocenotycznych.

Zalecenia w zakresie ochrony starych i cennych drzew:

- zaleca się zachowywać drzewa cenne o rozmiarach pomnikowych oraz drzewa o szczególnych cechach (tworzące określone układy przestrzenne np. aleje, stanowiące pamiątkę kultury leśnej np. pojedyncze drzewa egzotyczne, uznane za lokalnie rzadkie lub ginące, reprezentujące unikatowe formy np. szczudłowe świerki oraz będące przykładami unikatowych zjawisk biologicznych np. zrosty drzew z wyjątkiem drzew stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi oraz bezpieczeństwa publicznego);

- zaleca się monitorowanie stanu zachowania drzew będących uznanymi pomnikami przyrody i w zależności od potrzeb, po uzgodnieniu z organem ochrony przyrody podjęcie odpowiednich działań ochronnych;
- zakazuje się wprowadzania istotnych zmian w bezpośrednim otoczeniu drzew pomnikowych. Nie należy niszczyć roślinności epifitycznej, nie składować pozostałości zrębowych i innych odpadów w promieniu 10 m od drzewa. Drzew pomnikowych nie należy wycinać, uszkadzać, należy je pozostawiać na pniu, aż do naturalnego ich rozkładu, z wyjątkiem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu;
- należy dążyć do zachowania w lasach nadleśnictwa jak największej liczby drzewiastych form głogów, czeremchy zwyczajnej, jarzębów rodzimych, trzmielin, szakłaka.
- dodatkowo w drzewostanach zaleca się wyznaczanie drzewa ekologicznych (drzewa biocenotyczne, w tym dziuplaste, czy o nietypowym pokroju lub z nietypowymi formami morfologicznymi np. szyszek, kory, gałęzi czy drzewa wyraźnie wyróżniające się wiekiem lub rozmiarami w stosunku do innych drzew na tym terenie

Zalecenia z zakresu ochrony fauny kręgowców

- zgłaszanie do służb ochrony przyrody stanowisk gatunków chronionych;
- należy przestrzegać regulacji prawnych obowiązujących w strefach ochrony gatunków chronionych (strefy ochronne gniazd). Zabiegi gospodarcze prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami.
- zaleca się pozostawianie możliwie dużej liczby drzew dziuplastych i martwych oraz biocenotycznych, które stanowią kryjówkę dla różnych gatunków zwierząt w tym min. dla nietoperzy, pilchovatych oraz ptaków.
- Zaleca się pozostawianie stref buforowych wokół jaskiń na gruntach Nadleśnictwa, których lokalizacja zamieszczona na mapach przeglądowych Nadleśnictwa Skrwilno.

8.5.1. Typy drzewostanów i orientacyjne składy upraw

Typy drzewostanów (TD) oraz ramowe składy drzewostanów/odnowień dla poszczególnych typów siedliskowych lasu (TSL) oparto o wytyczne zamieszczone w Protokole z KZP.

Tabela 38. Typy drzewostanów o dominującym kierunku gospodarczym

TSL	TD	Orientacyjny skład odnowień
Bśw	So	So 80-90%, Brz i inne 10-20%
Bw	Św-So	So 60%, Św 30%, Brz i inne 10%
BMśw	So (-)	So 80%, Db i inne 20%
	Db – So # (+)	So 70%, Db 20%, Bk i inne 10%
	Bk – So (*)	So 70%, Bk 20%, Db i inne 10%
BMw	Db - So	So 70%, Db 20%, Św i inne 10%
	Św – So ^	So 60%, Św 30%, Db i inne 10%
	So – Św – Brz #	Brz 50%, Św 20%, So 20%, Dbs i inne 10%
BMb	So-Brz	Brz 60%, So 30%, Św i inne 10%
LMśw	Db – So (-)	So 50-60%, Db 20-30%, Bk i inne 10-20%

	So – Db (+)	Db 50%, So 30%, Bk i inne 20%
	Bk – So – Db (*) (+)	So 50%, Bk 30%, Db i inne 20%
	Brz – Św – Db # (+)	Db 40%, Św 30%, Brz 20%, So i inne 10%
	Bk – So (*)	So 50-60%, Bk 20-30%, Db i inne 10-20%
LMw	Brz – OI #	OI 60%, Brzom 30%, Dbs i inne 10%
	Św – Brz – OI #^	OI 40%, Brzom 30%, Św 20%, So i inne 10%
	So – Db (+)	DBs 50%, So 30%, Św i inne 20%
L Mb	OI - Brz	Brzom 70%, OI i inne 30%
Lśw	Db – Bk (*)	Bk 50%, DBs 30%, Gb i inne 20%
	Db (+)	Db 80%, Gb 10%, Lp i inne 10%
	Jw. – Lp – Db !	Dbs 50%, Lp 20%, Jw. 20%, Kl i inne 10%
	Lp – Gb - Db	Db 50%, Gb 30%, Lp i inne 20%
Lw	Js - Db	Dbe 70%, Js 20%, Wz i inne 10%
	Db	Db 80%, Wz, Oś, OI i inne 20%
	OI – Db #	DBs 60%, OI 20%, Jw. i inne 20%
	OI #	OI 90%, Brz i inne 10%
OI	OI	OI 90%, Brz i inne 10%
OIJ	Js – OI #	OI 60%, Js 20%, Wz i inne 20%
LI	OI - Db	DBs 60%, OI i inne 40%

- wariant silnie świeży i/lub bardziej wilgotny oraz odnowione siedliska bagienne

^ - z panującym lub współpanującym Św w dobrym stanie zdrowotnym

! – grąd zboczowy

(+) – wariant mocniejszy (na piaszczystych glebach zwięzłych, głębokich lub gliniasto piaszczystych)

(-) – wariant słabszy na glebach oligotroficznym (gleby piaszczyste płytkie, luźne)

(*) – siedlisko w fazie regeneracji i lub/i z istniejącym Bk w składzie

W uzasadnionych przypadkach Nadleśniczy może podjąć decyzję o zmianie w/w orientacyjnego składu gatunkowego uprawy. Dla zapewnienia zamierzonego celu hodowlanego należy kierować się zasadą, że odchyłki dla poszczególnych gatunków głównych nie powinny przekraczać 20%, a w łącznym udziale gatunków głównych - 30%. Natomiast w przypadku gatunków domieszkowych, łączne odchyłki nie powinny przekraczać 40%. Większe odstępstwa mogą być tolerowane tylko w uprawach powstałych z odnowień naturalnych oraz na małych powierzchniach tj. do 1 ha. Wyjątkowo w sytuacjach szczególnych, gdzie w/w składy oraz dopuszczalne odchyłki nie gwarantują pożądanego skutku hodowlanego Nadleśniczy na wskazanej pozycji ma prawo do podejmowania indywidualnych decyzji, w kierunku zapewniającym najlepszą realizację celów gospodarki leśnej.

8.5.2. Formy ochrony przyrody

W przypadku wszystkich form ochrony przyrody położonych na terenach administrowanych przez Nadleśnictwo Skrwilno powinno się przestrzegać obowiązujących uregulowań prawnych.

Zaleca się:

- otoczenie opieką istniejących i proponowanych do objęcia ochroną prawną obiektów przyrodniczych;
- podjęcie starań o uznanie prawne proponowanych form ochrony przyrody;

-
- stale podnosić wiedzę przyrodniczą pracowników Nadleśnictwa, zwracając szczególną uwagę na rozpoznawanie chronionych gatunków grzybów, roślin, zwierząt oraz siedlisk przyrodniczych;
 - prowadzenie ewidencji występowania nowych stanowisk gatunków chronionych, siedlisk chronionych.

8.6. Tabele działań ochronnych

8.6.1. Tabela XXII wg IUL

Tabela 39. Zestawienie przedmiotów ochrony, dla których wyznaczono obszary Natura 2000 w lasach Nadleśnictwa Skrwilno

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział)	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000	Istniejące i potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
Przedmioty ochrony występujące w obszarze Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035					
1	1617 - <i>Angelica palustris</i> <i>Strodub łąkowy</i> Ocena ogólna wg SDF – brak	Informacje dt. występowania gatunku zamieszczone w "Załączniku do POP - Dane wrażliwe"	-	Brak informacji w PZO	Nie ma potrzeby planowania szczególnych działań ochronnych. PZO dla obszaru Mszar Płociczno PLH040035 nie podaje działań ochronnych za których wykonanie odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno
2					
Siedliska występujące w obszarze Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035					
1.	3150 - Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z <i>Nymphenion</i> , <i>Potamion</i>	-	-	Brak informacji w PZO	-
2.	4030 - Suche wrzosowiska <i>Calluno-Genistion</i> , <i>Pohlio-Callunion</i> , <i>Calluno-Arctostaphylon</i>	-	Nie ustalono celów działań ochronnych z powodu planowanego usunięcia siedliska z listy przedmiotów ochrony. Siedlisko nie kwalifikuje się jako przedmiot ochrony (ocena reprezentatywności D).	Brak informacji w PZO	-

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział)	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000	Istniejące i potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
3.	7110 - Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	-	Zachowanie siedliska w stanie niepogorszonym (U1)	Istniejące: - X brak zagrożeń i nacisków Potencjalne: - K02.01 Zmiana składu gatunkowego (sukcesja)	-
4.	7140 - Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzeria-Caricetæ nigrae</i>)	-	Zachowanie siedliska w stanie niepogorszonym (FV)	Istniejące: - X brak zagrożeń i nacisków Potencjalne: - K02.01 Zmiana składu gatunkowego (sukcesja)	-
5.	91D0 – Bory i lasy bagienne	-	Zachowanie siedliska w stanie niepogorszonym (FV)	Istniejące: - K02.01 Zmiana składu gatunkowego (sukcesja) Potencjalne: - brak	Monitoring zgodnie z metodyką GIOŚ w stałym punkcie monitoringowym, co 5 lat.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział)	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000	Istniejące i potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
6.	91E0 - Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (<i>Galio-Carpinetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i>)	-	Zachowanie siedliska w stanie niepogorszonym (U1).	Istniejące: - K02.01 Zmiana składu gatunkowego (sukcesja) Potencjalne: - I01 Obce gatunki inwazyjne - I02 Problematyczne gatunki rodzime	Monitoring zgodnie z metodyką GIOŚ w stałym punkcie monitoringowym, co 5 lat.
7.	91T0 - Śródładowy bór chrobotkowy	-	Nie ustalono celów działań ochronnych z powodu planowanego usunięcia siedliska z listy przedmiotów ochrony. Siedlisko nie kwalifikuje się jako przedmiot ochrony (ocena reprezentatywności D).	Nie analizowano zagrożeń z powodu planowanego usunięcia siedliska z listy przedmiotów ochrony. Siedlisko nie kwalifikuje się jako przedmiot ochrony (ocena reprezentatywności D).	-
Przedmioty ochrony występujące w obszarze Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038					
1.	1337 – Castor fiber bór europejski	-	-	Brak informacji w PZO	Nie ma potrzeby planowania szczególnych działań ochronnych. PZO dla obszaru Stary Zagaj PLH040038 nie podaje działań ochronnych za których wykonanie odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno
Siedliska leśne występujące w obszarze Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038					

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział)	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000	Istniejące i potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
2.	9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (<i>Galio-Carpinetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i>)	-	Utrzymanie co najmniej aktualnego stanu ochrony (U1) oraz dotychczasowej powierzchni siedliska (219,43 ha).	Istniejące: - X brak zagrożeń i nacisków Potencjalne: - B02.02 Wycinka lasu - B02.04 Usuwanie martwych i umierających drzew - I01 Nierodzone gatunki zaborcze	Kontynuowanie w ramach gospodarki leśnej działań mających na celu pozostawianie martwego drewna, aż do osiągnięcia właściwego stanu siedliska (za wyjątkiem koniecznych zabiegów ochrony lasu i zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego).
3.	*91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albo-fragilis</i> , <i>Populetum albae</i> , <i>Alnenion glutinoso-incanae</i>) i olsy źródłiskowe	-	Utrzymanie co najmniej aktualnego stanu ochrony (U1) oraz dotychczasowej powierzchni siedliska (1,97 ha).	Istniejące: - X brak zagrożeń i nacisków Potencjalne: - B02.02 Wycinka lasu - B02.04 Usuwanie martwych i umierających drzew - I01 Nierodzone gatunki zaborcze	Kontynuowanie w ramach gospodarki leśnej działań mających na celu pozostawianie martwego drewna, aż do osiągnięcia właściwego stanu siedliska. Pozostawienie płatów siedliska bez zabiegów gospodarczych (za wyjątkiem koniecznych zabiegów ochrony lasu i zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego).

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział)	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000	Istniejące i potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
4.	91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowojesionowe (FicarioUlmetum)	-	Utrzymanie co najmniej aktualnego stanu ochrony (U1) oraz dotychczasowej powierzchni siedliska (2,95 ha).	Istniejące: - I01 Nierodzące gatunki zaborcze Potencjalne: - B02.02 Wycinka lasu - I01 Nierodzące gatunki zaborcze	Skuteczne, sukcesywne usuwanie robinii akacjowej Robinia pseudoacacia np. w ramach cięć pielęgnacyjnych. Kontynuowanie w ramach gospodarki leśnej działań mających na celu pozostawianie martwego drewna, aż do osiągnięcia właściwego stanu siedlisk (za wyjątkiem koniecznych zabiegów ochrony lasu i zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego). Wyłączenie z użytkowania rębnych płatów siedliska.
5.	*9110 Ciepłolubne dąbrowy (Quercetalia pubescenti-petraeae)	-	Utrzymanie co najmniej aktualnego stanu ochrony (U1) oraz dotychczasowej powierzchni siedliska (1,1 ha).	Istniejące: - I01 Nierodzące gatunki zaborcze - I02 Problematiczne gatunki rodzime - K02.01 Zmiana składu gatunkowego (sukcesja) Potencjalne: - Brak	Sukcesywne eliminowanie gatunków obcych geograficznie i ekologicznie w drzewostanie i w warstwie krzewów. Rozluźnienie zwarcia drzewostanu w granicach 50-60% oraz podszytu. Utrzymywanie przerywanego zwarcia.
Siedliska leśne występujące w obszarze Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie PLH040018					
	6120 - Ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe (Koelerion glaucae)	-	-	-	-

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział)	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000	Istniejące i potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
	6510 - Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Arrhenatherion elatioris</i>)	-	-	-	-
	7140 - Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzeria palustris</i>)	-	1. Zachowanie torfowiska w obecnym stanie (U1), na powierzchni 0,23 ha. 2. Poprawa jednego ze wskaźników oceny siedliska tj. obecność drzew i krzewów z U1 do FV	Istniejące: - K02.01 zmiana składu gatunkowego go (sukcesja) Potencjalne: - J02.05 Modyfikowanie funkcjonowania wód	Wycinanie krzewów i podrostu drzew w okresie jesiennozimowym, za wyjątkiem chronionej brzozy niskiej (wskazany jest nadzór specjalisty) oraz wynoszenie biomasy poza płat siedliska przyrodniczego.
	7230 - Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk	-	1. Zachowanie torfowiska na powierzchni 1,45 ha (w stanie U1 na powierzchni 1,01 oraz U2 na powierzchni 0,44 ha). 2. Poprawa jednego ze wskaźników oceny siedliska tj. obecność drzew i krzewów z U1 (GUID: 69DF, EA1E, EFA2, 4402) i U2 (GUID: F1D9, C161) do FV.	Istniejące: - K02.01 zmiana składu gatunkowego go (sukcesja) Potencjalne: - B01.01 Zalesianie terenów otwartych (drzewa rodzime) - J02.05 Modyfikowanie funkcjonowania wód	Jednorazowe wycięcie krzewów i podrostu drzew w okresie jesiennozimowym. Po usunięciu krzewów koszenie trzciny co roku w sezonie wegetacyjnym (czerwiec-lipiec). Biomasa należy usuwać poza płat siedliska przyrodniczego. Wycinanie krzewów i podrostu drzew w okresie jesiennozimowym, za wyjątkiem chronionej brzozy niskiej (wskazany jest nadzór specjalisty) oraz wynoszenie biomasy poza płat siedliska przyrodniczego. Wycinanie krzewów i podrostu drzew w okresie jesiennozimowym oraz wynoszenie biomasy poza płat siedliska przyrodniczego.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział)	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000	Istniejące i potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
	91D0 - <i>Bory i lasy bagienne</i>	-	-	-	-

8.6.2. Tabela XXIII wg IUL

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
REZERWAT PRZYRODY			
Rezerwat Przyrody <u>Mszar Płociczno</u> Leśnictwo: Płociczno Oddział: 53,54,55,58,59,60	Zakazy i dopuszczenia wynikające z zapisów art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.)	Plan ochrony zatwierdzony Zarządzeniem Nr 10/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 12 grudnia 2011 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Mszar Płociczno" Dz. Urz. Województwa. Powyższe zarządzenie podaje następujące działania ochronne za które odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno: - Ograniczanie rozwoju czerechmy amerykańskiej. - Wycinka samosiewu brzoźowego i sosnowego - Regulowanie zagęszczenia	-
Rezerwat Przyrody <u>Okalewo</u> Leśnictwo: Okalewo Oddział: 137f,g	Zakazy i dopuszczenia wynikające z zapisów art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.)	Plan ochrony zatwierdzony zarządzeniem Nr 0210/17/2012 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 29 sierpnia 2012 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Okalewo". Powyższe zarządzenie podaje następujące działania ochronne za które odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno: Usunięcie krzewów czerechmy amerykańskiej	-
Rezerwat Przyrody <u>Przełom Mieni</u> Leśnictwo: Krankowo Oddział: 163, 164	Zakazy i dopuszczenia wynikające z zapisów art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.)	plan ochrony zatwierdzony Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Przełom Mieni”. Powyższe zarządzenie podaje następujące działania ochronne za które odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno: - Usuwanie krzewów czerechmy amerykańskiej - Kontrola ekspansji gatunków obcych co 5 lat Rezerwat posiada otulinę, dla której nie wyznaczono zabiegów w Planie Ochrony Rezerwatu.	-
Rezerwat Przyrody <u>Stary Zagaj</u> Leśnictwo: Głęboćek	Zakazy i dopuszczenia wynikające z zapisów art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.)	plan ochrony zatwierdzony Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 12 września 2022 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Stary Zagaj”. Powyższe zarządzenie podaje następujące	-

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
Oddział:		działania ochronne za które odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno: - Usuwanie robinii (obumarłe drzewa pozostawić na terenie rezerwatu do naturalnego rozkładu) - Usuwanie grabu oraz czeremchy - Pozostawić martwe drewno 2-etapowe usuwanie sosny do uzyskania docelowego 30% udziału sosny zwyczajnej	
Rezerwat Przyrody Torfowisko Mieleńskie Leśnictwo: Koziołek Oddział: 82 k,l,n,o,p,r	Zakazy i dopuszczenia wynikające z zapisów art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.)	plan ochrony zatwierdzony ZARZĄDZENIE REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY z dnia 28 kwietnia 2025 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Torfowisko Mieleńskie”. Powyższe zarządzenie podaje następujące działania ochronne za które odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno: Usuwanie krzewów i podrostu drzew olszy czarnej i wierzb	-
Obszary Chronionego Krajobrazu			
OChK Jezioro Skępskie - cały obszar	Czynna ochrona ekosystemów: - leśnych - prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej polegającej na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk, - nieleśnych ekosystemów lądowych - dostosowanie zabiegów agrotechnicznych do wymogów zbiorowisk roślinnych i zasiedlających je gatunków fauny, zachowanie śródpolnych torfowisk, zabagnień, podmokłości, oczek wodnych oraz sprzyjanie ograniczaniu ich sukcesji, - ekosystemów wodnych - zachowanie i ochrona zbiorników wodnych wraz z pasem roślinności kalającej, ograniczanie	Stosować się do Uchwały Nr XX/92/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku z dnia 15 czerwca 1983 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu oraz zapisów UCHWAŁY NR XIV/287/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO z dnia 24 lutego 2020 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Jezioro Skępskie. Wytyczne dotyczące czynnej ochrony ekosystemów wspomniane w ww. Obwieszczeniu zostały szczegółowo przedstawione w rozdziale 3.3. Obszary Chronionego Krajobrazu Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Skrwilno, które wchodzi w zasięg OChK (Jezioro Skępskie) wszystkie zadania ukierunkowane na realizację strategicznych celów ochrony i funkcjonowania OChK, zostały uwzględnione w projekcie PUL.	-

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
	zabudowy na skarpach wysoczyznowych, zapewnianie swobodnej migracji fauny w ciekach wodnych		
OChK Drumliny Zbójeńskie	Czynna ochrona ekosystemów: - leśnych - prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej polegającej na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk, - nieleśnych ekosystemów lądowych - dostosowanie zabiegów agrotechnicznych do wymogów zbiorowisk roślinnych i zasiedlających je gatunków fauny, zachowanie śródpolnych torfowisk, zabagnień, podmokłości, oczek wodnych oraz sprzyjanie ograniczaniu ich sukcesji, - ekosystemów wodnych - zachowanie i ochrona zbiorników wodnych wraz z pasem roślinności kalającej, ograniczanie zabudowy na skarpach wysoczyznowych, zapewnianie swobodnej migracji fauny w ciekach wodnych	Stosować się do Uchwały Nr XX/92/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku z dnia 15 czerwca 1983 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu oraz zapisów Uchwała nr XI/255/19 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Drumliny zbójeńskie. Wytyczne dotyczące czynnej ochrony ekosystemów wspomniane w ww. Obwieszczeniu zostały szczegółowo przedstawione w rozdziale 3.3. Obszary Chronionego Krajobrazu Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Skrwilno, które wchodzi w zasięg OChK (Drumliny Zbójeńskie) wszystkie zadania ukierunkowane na realizację strategicznych celów ochrony i funkcjonowania OChK, zostały uwzględnione w projekcie PUL.	-

OChK Źródła Skrwy	Czynna ochrona ekosystemów: - leśnych - prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej polegającej na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk, - nieleśnych ekosystemów lądowych - dostosowanie zabiegów agrotechnicznych do wymogów zbiorowisk roślinnych i	Stosować się do Uchwały Nr XX/92/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku z dnia 15 czerwca 1983 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu oraz zapisów UCHWAŁA NR XXV/371/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO z dnia 28 września 2020 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Źródła Skrwy.	-
--------------------------	--	---	---

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
	zasiedlających je gatunków fauny, zachowanie śródpolnych torfowisk, zabagnień, podmokłości, oczek wodnych oraz sprzyjanie ograniczaniu ich sukcesji, ekosystemów wodnych - zachowanie i ochrona zbiorników wodnych wraz z pasem roślinności kalającej, ograniczanie zabudowy na skarpach wysoczyznowych, zapewnianie swobodnej migracji fauny w ciekach wodnych	Wytyczne dotyczące czynnej ochrony ekosystemów wspomniane w ww. Obwieszczeniu zostały szczegółowo przedstawione w rozdziale 3.3. Obszary Chronionego Krajobrazu Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Skrwilno, które wchodzi w zasięg OChK (Źródła Skrwy) wszystkie zadania ukierunkowane na realizację strategicznych celów ochrony i funkcjonowania OChK, zostały uwzględnione w projekcie PUL.	
OChK Dolina Drwęcy	Czynna ochrona ekosystemów: - leśnych - prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej polegającej na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk, - nieleśnych ekosystemów lądowych - dostosowanie zabiegów agrotechnicznych do wymogów zbiorowisk roślinnych i zasiedlających je gatunków fauny, zachowanie śródpolnych torfowisk, zabagnień, podmokłości, oczek wodnych oraz sprzyjanie ograniczaniu ich sukcesji, - ekosystemów wodnych - zachowanie i ochrona zbiorników wodnych wraz z pasem roślinności kalającej, ograniczanie zabudowy na skarpach wysoczyznowych, zapewnianie swobodnej migracji fauny w ciekach wodnych	Stosować się do Uchwały Nr XX/92/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku z dnia 15 czerwca 1983 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu oraz zapisów UCHWAŁA NR XXV/371/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO z dnia 28 września 2020 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Drwęcy. Wytyczne dotyczące czynnej ochrony ekosystemów wspomniane w ww. Obwieszczeniu zostały szczegółowo przedstawione w rozdziale 3.3. Obszary Chronionego Krajobrazu Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Skrwilno, które wchodzi w zasięg OChK (Dolina Drwęcy) wszystkie zadania ukierunkowane na realizację strategicznych celów ochrony i funkcjonowania OChK, zostały uwzględnione w projekcie PUL.	-

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
OChK Przyrzecze Skrwy Prawej	Czynna ochrona ekosystemów: - leśnych - prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej polegającej na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk, - nieleśnych ekosystemów lądowych - dostosowanie zabiegów agrotechnicznych do wymogów zbiorowisk roślinnych i zasiedlających je gatunków fauny, zachowanie śródpolnych torfowisk, zabagnień, podmokłości, oczek wodnych oraz sprzyjanie ograniczaniu ich sukcesji, - ekosystemów wodnych - zachowanie i ochrona zbiorników wodnych wraz z pasem roślinności kalającej, ograniczanie zabudowy na skarpach wysoczyznowych, zapewnianie swobodnej migracji fauny w ciekach wodnych	Stosować się do Uchwały Nr 163/XXVI/88 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Płocku z dnia 9 czerwca 1988 r. w sprawie ochrony krajobrazu w województwie płockim oraz zapisów UCHWAŁA NR 69/24 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO z dnia 27 sierpnia 2024 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Przyrzecze Skrwy Prawej. Wytyczne dotyczące czynnej ochrony ekosystemów wspomniane w ww. Obwieszczeniu zostały szczegółowo przedstawione w rozdziale 3.3. Obszary Chronionego Krajobrazu Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Skrwilno, które wchodzi w zasięg OChK (Dorzecze Skrwy Prawej) wszystkie zadania ukierunkowane na realizację strategicznych celów ochrony i funkcjonowania OChK, zostały uwzględnione w projekcie PUL.	-
OBSZARY NATURA 2000			
Mszar Płociczno PLH040035	Zgodnie z tabelą XXII	Stosować się do zapisów PZO ustanowionych Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 2 sierpnia 2017 r. w sprawie planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035 oraz Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 5 marca 2020 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Mszar Płociczno PLH040035. Wspomniane Zarządzenie w sprawie ustanowienia PZO definiuje działania ochronne za których wykonanie odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno, wykaz działań	-

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
		ochronnych, szczegółowo dla poszczególnych przedmiotów ochrony przedstawiono w tabeli nr XXII	
Ostoja Lidzbarska PLH280012	Zgodnie z tabelą XXII	Stosować się do zapisów PZO ustanowionych Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie, Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie z dnia 3 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Lidzbarska PLH280012. Wspomniane Zarządzenie w sprawie ustanowienia PZO definiuje działania ochronne za których wykonanie odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno, wykaz działań ochronnych, szczegółowo dla poszczególnych przedmiotów ochrony przedstawiono w tabeli nr XXII	-
Stary Zagaj PLH040038	Zgodnie z tabelą XXII	Stosować się do zapisów PZO ustanowionych Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 29 listopada 2016 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Stary Zagaj PLH040038.. Wspomniane Zarządzenie w sprawie ustanowienia PZO definiuje działania ochronne za których wykonanie odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno, wykaz działań ochronnych, szczegółowo dla poszczególnych przedmiotów ochrony przedstawiono w tabeli nr XXII	-
Torfowisko Mieleńskie PLH040018	Zgodnie z tabelą XXII	Stosować się do zapisów PZO Zarządzeniem nr 0210/28/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 27 września 2013 r. w sprawie ustanowienia planu zadań	-

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
		ochronnych dla obszaru Natura 2000 Torfowisko Mieleńskie PLH040018. Wspomniane Zarządzenie w sprawie ustanowienia PZO definiuje działania ochronne za których wykonanie odpowiedzialne jest Nadleśnictwo Skrwilno, wykaz działań ochronnych, szczególnie dla poszczególnych przedmiotów ochrony przedstawiono w tabeli nr XXII	
ZESPOŁY PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE			
Jezioro Piaseczeńskie		ZPK Jezioro Piaseczeńskie utworzony został Uchwałą Nr VIII/45/07 Rady Gminy Wielgie z dnia 18 maja 2007 r. w sprawie utworzenia na terenie gminy zespołu przyrodniczo-krajobrazowego.	-
PARKI KRAJOBRAZOWE			
Górznieński-Lidzbarski Park Krajobrazowy		Uchwałą nr 37/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 20 kwietnia 2021 r. w sprawie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, ustalono następujące szczególne cele ochrony Parku: 1) dla ochrony przyrody: a) zachowanie zespołów form ukształtowania terenu reprezentujących zestaw cech charakterystycznych dla typów morfogenetycznych rynien polodowcowych i ich sandrowo-morenowego otoczenia oraz fragmentu doliny rzecznej Brynicy i jej wysoczyznowego i sandrowego otoczenia, b) rekultywacja ze względów przyrodniczych i krajobrazowych struktur fitogenicznych zdegradowanych antropogenicznie, c) utrzymanie lub przywrócenie warunków hydrograficznych umożliwiających rozwój naturalnych siedlisk roślinnych poprzez odpowiednie ukierunkowanie melioracji, d) poprawa obecnego stanu jakościowego wód powierzchniowych, e) zachowanie specyfiki florystycznej Parku związanej z dużym zróżnicowaniem typów siedlisk,	-

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
		f) zachowanie wszystkich typów siedlisk florystycznych i utrzymanie populacji gatunków zagrożonych na poziomie pełnej odnawialności, g) ochrona zbiorowisk roślinnych zagrożonych wyginięciem w skali kraju ze względu na zanikanie właściwych dla nich siedlisk, ze szczególnym uwzględnieniem roślinności torfowisk, h) przywrócenie naturalnego składu gatunkowego i struktury wiekowej drzewostanów w lasach, i) zwiększenie powierzchni naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk wzdłuż brzegów zbiorników wodnych i cieków, j) ochrona różnorodności siedlisk warunkujących bogactwo fauny; 2) dla ochrony krajobrazu: a) zachowanie krajobrazów rynien polodowcowych oraz przełomowego odcinka doliny rzecznej Brynicy o cechach zbliżonych do naturalnych, b) zachowanie kompleksów leśnych w całej różnorodności krajobrazowej, zwłaszcza krajobrazów leśnowodno-torfowiskowych, c) zachowanie wnętrza i panoram widokowych o szczególnych walorach krajobrazowych, zarówno w krajobrazie zbliżonym do naturalnego, jak i w krajobrazie kulturowym, d) zachowanie dotychczasowych proporcji powierzchniowych między obszarami leśnymi i nieleśnymi oraz ochrona terenów nieleśnych o dużych walorach krajobrazowych: ekosystemów bagiennych, torfowiskowych, łąkowych i innych półnaturalnych; 3) dla ochrony środowiska kulturowego: a) zachowanie tożsamości kulturowej i ciągłości historycznej regionu, b) utrzymanie charakterystycznych cech przestrzennych środowiska kulturowego Parku, c) harmonijne kształtowanie przestrzeni w powiązaniu z elementami środowiska kulturowego, d) harmonizowanie elementów środowiska kulturowego i przyrodniczego Parku oraz jego otoczenia	

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
POMNIKI PRZYRODY			
Całe Nadleśnictwo	Pomniki Przyrody pełną charakterystykę wszystkich pomników przyrody podano w rozdziale Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.	Zakazuje się wprowadzania istotnych zmian w bezpośrednim otoczeniu drzew pomnikowych. Nie należy niszczyć roślinności epifitycznej, nie składować pozostałości zrębowych i innych odpadów w promieniu 10 m od drzewa. Drzew pomnikowych nie należy wycinać, uszkadzać, należy je pozostawiać na pniu, aż do naturalnego ich rozkładu, z wyjątkiem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu.	Zaleca się monitorowanie stanu zachowania drzew będących uznanymi pomnikami przyrody i w zależności od potrzeb, po uzgodnieniu z organem ochrony przyrody podjęcie odpowiednich działań ochronnych
STANOWISKA GRZYBÓW I POROSTÓW, ROŚLIN I ZWIERZĄT CHRONIONYCH			
Całe Nadleśnictwo	Ochrona gatunkowa grzybów i porostów	-	Wskazania do gospodarki leśnej w miejscach występowania chronionych gatunków grzybów i porostów podano w wytycznych fakultatywnych w rozdziale 8
	Ochrona gatunkowa roślin	-	Wskazania do gospodarki leśnej w miejscach występowania chronionych gatunków roślin chronionych (wątrobowców, mchów, widłaków, paprotników oraz roślin nasiennych) podano w wytycznych fakultatywnych w rozdziale 8
	Ochrona gatunkowa fauny bezkręgowców i kręgowców	-	Wskazania do gospodarki leśnej w miejscach występowania chronionych gatunków zwierząt podano w wytycznych fakultatywnych w rozdziale 8

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
STREFY OCHRONY			
strefa bielika (<i>Haliaeetus albicilla</i>) , położona w Leśnictwie strefa bielika (<i>Haliaeetus albicilla</i>) , położona w Leśnictwie strefa bielika (<i>Haliaeetus albicilla</i>) , położona w Leśnictwie strefa bielika (<i>Haliaeetus albicilla</i>) , położona w Leśnictwie strefa bielika (<i>Haliaeetus albicilla</i>) , położona w Leśnictwie strefa bociana czarnego (<i>Ciconia nigra</i>) położona w Leśnictwie strefa bociana czarnego (<i>Ciconia nigra</i>) położona w Leśnictwie strefa bociana czarnego (<i>Ciconia nigra</i>) położona w Leśnictwie	Należy przestrzegać zapisów aktów prawnych obowiązujących dla stref ochrony gatunków	Należy przestrzegać zapisów aktów prawnych obowiązujących dla stref ochrony gatunków	-

Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Wskazania ochronne z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
		Zadania obligatoryjne	Zadania fakultatywne
1	2	3	4
POZOSTAŁE CENNE OBSZARY NIE BĘDĄCE FORMAMI OCHRONY PRZYRODY			
Wszystkie bagna ewidencyjne	Zachowanie enklaw wśród leśnych siedlisk świeżych	-	1) Nieodwadnianie; 2) Wokół bagien zaleca się w trakcie wykonywania cięć zachowywać lub kształtować strefę pasa ochronnego z wyłączeniem sytuacji kłeskowych oraz przypadków zagrożających trwałości lasu i/lub bezpieczeństwu ludzi i mienia
Wszystkie źródłiska	Zachowanie źródlisk	-	Wokół bagien zaleca się w trakcie wykonywania cięć zachowywać lub kształtować strefę pasa ochronnego z wyłączeniem sytuacji kłeskowych oraz przypadków zagrożających trwałości lasu i/lub bezpieczeństwu ludzi i mienia
Całe Nadleśnictwo	Zachowanie bioróżnorodności biologicznej	-	zgodnie z rozdziałem 8.1
Całe Nadleśnictwo	Kształtowanie strefy ekotonowej	-	zgodnie z rozdziałem 8.3
Całe Nadleśnictwo	Kształtowanie i ochrona stosunków wodnych	-	zgodnie z rozdziałem 8.2
Całe Nadleśnictwo	Ochrona pamiątek kultury leśnej i kultury powszechnej w lasach	-	zgodnie z rozdziałem

9. TURYSTYKA W LASACH (rozdział w opracowaniu)

9.1. Szlaki piesze

Tabela 40. Zestawienie pieszych szlaków turystycznych Nadleśnictwa Skrwilno

Kolor szlaku	Nazwa i opis
Niebieski	Lipno - Skępe
Zielony	Brzuze - Trzebin
SZLAK TUR	Droga dojściowa św. Jakuba
SZLAK TUR	Kujawsko-Dobrzyńska Droga św. Jakuba
SZLAK TUR	Mazowiecka Droga św. Jakuba
Rowerowy	Wiśłana Trasa Rowerowa w Kujawsko-Pomorskim
Rowerowy	Toruń - Radomno
Rowerowy	czarny, Toruń - Dobrzyń nad Wisłą
SC Rowerowa	Skępe I
SC Rowerowa	Skępe II
SC Rowerowa	Skępe III
Ścieżka dydaktyczna	Ścieżka edukacyjna w Skrwilnie - niebieska
Ścieżka dydaktyczna	Ścieżka edukacyjna w Skrwilnie - zielona
Ścieżka dydaktyczna	Ścieżka edukacyjna w Leśnictwie Podole
Ścieżka dydaktyczna	Ścieżka edukacyjna w Leśnictwie Głębocek

KRAMEKO sp. z o.o. opracowuje:

1. Plany ochrony dla parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, pomników przyrody i obszarów Natura 2000.
2. Plany urządzania lasu i uproszczone plany urządzania lasu, opracowania glebowo-siedliskowe i fitosocjologiczne.
3. Strategiczne oceny przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.
4. Dokumentacje ekofizjograficzne.

KRAMEKO sp. z o.o. :

Projektuje i wdraża programy GIS: Mapan LAS, Mapan M Las, KoMar, Linie i poligony,
Analiza przestrzenna, Analiza zrzutów GPS, Sklejanie warstw, Konfigurator SWDE, ePowiat, Moduł
DREWNO

Wykonuje analizy gleb oraz materiałów roślinnych we własnym laboratorium
Kadrę stanowi ponad 60 pracowników z wykształceniem uniwersyteckim, w tym czterech

KRAMEKO A.D. 1988
Dla dobra przyrody, z pożytkiem dla ludzi

30-023 Kraków, ul. Mazowiecka 108

e-mail: sekretariat@krameko.com.pl
